

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Marie Mari Maasik

**ÄRISALADUSE KAITSE JA SELLE ÕIGUSLIKUD PIIRID EESTI
TSIVIILKOHTUMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja:
PhD Margit Vutt

Tartu
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. Ärisaladuse õiguslik olemus ja teabe ärisaladusena määratlemise eeldused	8
1.1. Ärisaladus Eesti õiguses ja kohtupraktikas	8
1.2. Teabe ärisaladusena määratlemise eeldused.....	12
1.2.1. Ärisaladus kui ettevõtluse ehk äriiga seonduv teave	12
1.2.2. Teave ei ole üldteada ega kergesti kättesaadav	13
1.2.3. Teabe kaubanduslik väärtus selle salajasuse tõttu.....	15
1.2.4. Vajalike meetmete võtmine teabe saladuses hoidmiseks	17
2. Euroopa Liidus kehtestatud nõuded ärisaladuse kaitseks	20
2.1. TRIPS-lepingu, intellektuaalomandiõiguste direktiivi ja ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldumisala.....	20
2.2. Euroopa Liidu õigusaktidest tulenevad nõuded ärisaladuse kaitsele.....	23
2.2.1. Intellektuaalomandiõigustega seonduv kohtumenetlus	23
2.2.1.1. Ärisaladuse kaitse kuritarvitamise vastu	23
2.2.1.2. Konfidentsiaalse teabe üldine kaitsenõue.....	25
2.2.2. Teabe konfidentsiaalsuse säilitamise nõuded ärisaladuste kaitse direktiivis....	32
2.3. Ärisaladuse kaitse üldpõhimõtted Euroopa Liidus.....	34
3. Ärisaladuse kaitsemeetmed Eesti tsiviilkohtumenetluses	36
3.1. Kohtumenetluse või selle osa kinniseks kuulutamine	36
3.2. Menetlusväliste isikute ligipääsu piiramine kohtutoimikule.....	38
3.3. Ärisaladuse kaitse eeltõendamismenetluses ja menetluses tõendite kogumisel.....	43
3.4. EKTÄKS-iga seonduvad ärisaladuse kaitsemeetmed	48
4. Võimalikud kaitsemeetmed ärisaladuse kaitseks tsiviilkohtumenetluses <i>de lege ferenda</i>	54
4.1. Teabe esitamine kohtule viisil, et ärisaladus on varjutatud.....	54
4.2. Menetlusosalise ligipääsu piiramine ärisaladust sisaldavatele dokumentidele	60
4.3. Menetlusosalise ligipääsu piiramine menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisele.....	70
4.4. Eeltõendamismenetluses vaatluse tegemine sõltumatu eksperdi vahendusel.....	77
KOKKUVÕTE	85
Protection of Trade Secret and Legal Limits in Estonian Civil Proceedings. Abstract ...	90
Kasutatud materjalide loetelu	96

SISSEJUHATUS

Riigikohus on leidnud, et isikutel peab olema võimalik kohtusse pöörduda kartmata, et nende kaitset vajav teave saab avalikuks. Sellise kindlustunde puudumisel oleks kohtusse pöördumise õigust piirav toime.¹ Ärisaladuste puhul esineb paradoks, mille kohaselt selleks, et ärisaladuse omanaja saaks jõustada tsiviilkohtumenetluses ette nähtud õigusi ärisaladuse kaitseks, näiteks taotleda kohtumenetluse või selle osa kinniseks kuulutamist, peab isik avaldama menetluses detailselt oma ärisaladuse sisu kohtule hindamiseks. Samaaegselt võimaldab ärisaladuse omanaja sellise taotluse esitamisel ka teistele menetlusosalistele ligipääsu oma ärisaladusele. Sama paradoksi on kirjeldatud erialakirjanduses ka seoses informatsiooni müügiga. Nimelt peab väärtusliku teabe omanaja selleks, et seda teavet teisele isikule müüa, esmalt müügitehingu sõlmimiseks selle informatsiooni potentsiaalsele ostjale avaldama. Siis, kui informatsioon on teisele isikule avaldatud, saab see isik seda informatsiooni juba kasutada.² Samamoodi ähvardab tsiviilkohtumenetluses menetlusosalise poolt tõendis sisalduva ärisaladuse kasutamine oma menetlusliku positsiooni kindlustamiseks selle teabe salajasust. Seega peavad tsiviilkohtumenetluses olema kehtestatud ärisaladuse kaitseks vajalikud kaitseabinõud, mis tagavad menetluse vältel ja pärast menetluse lõppemist ärisaladuste kaitset.

Eestis reguleerib alates 2018. aastast ärisaladuse kaitset ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seadus³ (EKTÄKS), millega võeti Eesti õigusesse üle 8. juuni 2016. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/943, milles käsitletakse avalikustamata oskusteabe ja äriteabe (ärisaladuste) ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise vastast kaitset.⁴ EKTÄKS-i eelnõu seletuskirja kohaselt oli EKTÄKS-i eesmärgiks luua Eesti õigusesse ärisaladuste kaitse direktiivist tulenevad ärisaladuste kaitse reeglid selleks, et soodustada ettevõtete konkurentsivõimet ning innovaatsust, sh investeerimist intellektuaalse kapitali loomisesse, luues seeläbi tingimused majanduse üldiseks arenguks.⁵ Enne EKTÄKS-i jõustumist reguleeris kõlvatut konkurentsi konkurentsiseaduse⁶ (KonkS) 7. peatükk ja ärisaladuse hoidmise kohustuse sätestas KonkS § 63. Kuigi kuni 2018. aastani kehtinud KonkS

¹ RKHKm 3-17-62/57 p 16.

² Levine, D. S., Sichelman, T. Why Do Startups Use Trade Secrets. – Notre Dame Law Review 2018/94, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/tndl94&i=775> (21.08.2021), lk 769.

³ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seadus. – RT I, 07.12.2018, 2.

⁴ 8. juuni 2016. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/943, milles käsitletakse avalikustamata oskusteabe ja äriteabe (ärisaladuste) ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise vastast kaitset. – ELT L 157, 15.6.2016, lk 1–18. (Edaspidi: ärisaladuste kaitse direktiiv).

⁵ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9b6f21b8-db1c-436d-a045-326913d80d22> (19.08.2021), lk 2.

⁶ Konkurentsiseadus. – RT I, 20.12.2017, 7.

§ 63 lg 2 viitas, et ärisaladuse hoidmise kohustus on suunatud Konkurentsiameti ametnikele, leidis Riigikohus 2008. aastal, et KonkS § 63 lg-s 1 sätestatud loetelu andis üldise ülevaate ettevõtja võimalike ärisaladuste kohta.⁷ Seega puudus Eestis enne 2018. aastat selge siseriiklik õigusakt, mis oleks määratlenud ärisaladuse mõiste. Õiguslik olukord muutus EKTÄKS-i jõustumisega, mis võttis Eesti õigusesse üle ärisaladuste kaitse direktiivi. Ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldumisala on kitsas, puudutades Euroopa Kohtu hinnangul üksnes ärisaladuse ebaseaduslikku omandamise, kasutamise või avalikustamise üle toimuvaid kohtumenetlusi.⁸ Seega tekib küsimus, kuidas on ärisaladust sisaldavate dokumentide kaitse tagatud muudes tsiviilkohtumenetlustes, mis ei oma puutumust ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega? Avalikustamata teabe kaitset reguleerib intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu⁹ artikkel 39. Just TRIPS-lepingu art 39 lg-s 2 sätestatud mõiste abil avas Riigikohus enne EKTÄKS-i kehtima hakkamist KonkS-is kasutatud konfidentsiaalse informatsiooni mõistet.¹⁰ Samuti sätestab 29. aprilli 2004. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta¹¹ konfidentsiaalse teabe kaitsmise nõude Euroopa Liidu liikmesriikidele.

Magistritöö eesmärgiks on tuvastada, millised kaitsenõuded tulenevad TRIPS-lepingust, intellektuaalomandiõiguste direktiivist ja ärisaladuste kaitse direktiivist ärisaladuste kaitsele tsiviilkohtumenetluses ja kas Eesti siseriiklikus õiguses sätestatud meetmed vastavad nendele nõuetele. Samuti on töö eesmärgiks Eesti tsiviilkohtumenetluses eksisteerivate kaitsemeetmete ebapiisavuse korral teha ettepanek abinõude kohaldamiseks, mis on kooskõlas menetlusosaliste õigustega ning mis võiksid tagada tsiviilkohtumenetluses ärisaladuste parema kaitse.

Selleks, et saavutada töö eesmärk, püstitas magistritöö autor järgivad uurimisküsimused:

- Millistele tunnustele peab teave vastama, et see kvalifitseeruks tsiviilkohtumenetluses ärisaladuseks EKTÄKS § 5 lg 2 tähenduses?
- Kas ja millises mahus on võimalik Eesti tsiviilkohtumenetluses kohaldada menetlusosaliste ärisaladuse kaitseks EKTÄKS-i ning kas ärisaladuste kaitse direktiiv võimaldab liikmesriigil kaitsta siseriiklikus õiguses ärisaladust laiemalt, kui seda teeb EKTÄKS?

⁷ RKTko 3-2-1-103-08 p 20.

⁸ EKO C-927/19, UAB „Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras“ versus UAB „Ecoservice Klaipėda“ jt. ECLI:EU:C:2021:700, p 97.

⁹ Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. – RT II 1999, 22, 123. (Edaspidi: TRIPS-leping).

¹⁰ RKTko 3-2-1-103-08 p 20.

¹¹ 29. aprilli 2004. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta. – ELT L 157, 30.4.2004, lk 45–86 (eestikeelne eriväljaanne: ptk 17, kd 2, lk 32–39). (Edaspidi: intellektuaalomandiõiguste direktiiv).

- Millised kaitseabinõud on ette nähtud Eesti kehtivas tsiviilkohtumenetluse seadustikus¹² (TsMS) ärisaladuste kaitseks tsiviilkohtumenetluses?
- Kui Eesti kehtivas õiguses eksisteerivad ärisaladuste kaitseabinõud ei ole piisavad, siis milliste meetmetega saab kehtivat õigust täiendada? Kas väljapakutud ärisaladuse kaitseabinõud on kooskõlas teise menetlusosalise õigusega õiglasele kohtupidamisele Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹³ (EIÕK) art 6 lg 1 tähenduses ja Eesti Vabariigi põhiseaduse¹⁴ (PS) § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõigusega, võttes arvesse tsiviilkohtumenetluse põhimõtteid TsMS § 5 lg-te 1 ja 2 alusel võistlevale menetlusele ning TsMS § 7 järgi poolte võrdsele kohtlemisele?

Nii Euroopa Liidus ärisaladuste kaitse direktiivi jõustumisega kui ka Eestis EKTÄKS-i loomisega on astunud samme ärisaladuste kaitse tagamiseks, mistõttu on toimunud õiguslikud muudatused sellise teabe kaitsmiseks. Seega on magistritöö teema aktuaalne, kuna tööga tuvastatakse, millised nõuded tulenevad täpsemalt Euroopa Liidus ärisaladuste kaitse tagamisele ja milliste meetmetega tagatakse Eesti kehtivas õiguses tsiviilkohtumenetluses ärisaladuste kaitset. Varasemates Eesti teadustöodes on analüüsitud ärisaladuse olemust ja eri aspekte ärisaladuste kaitse puhul, kuid varasemat erialakirjandust, mis käsitlevad magistritöö uurimisküsimustega kattuvaid teemasid, on vähe. Näiteks on kirjutatud teadustöid kohtuistungis kinniseks kuulutamise ärisaladuse kaitseks,¹⁵ menetlusosalise juurdepääsu piiramisest konfidentsiaalsele teabele halduskohtumenetluses,¹⁶ ärisaladuse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamisest deliktiõiguses¹⁷ ning ärisaladuse olemusest ja tsiviilõiguslikust kaitsest lepinguvälistes võlasuhetes.¹⁸ Seevastu ei ole teadustöodes analüüsitud ärisaladuse kaitseks kehtestatud nõudeid Euroopa Liidus ja samuti ei ole analüüsitud Eesti tsiviilkohtumenetluses kehtestatud ärisaladuste kaitsemeetmete vastavust nendele nõuetele. Selliselt on magistritöö teema aktuaalne ning Eesti õiguskorras ärisaladuste kaitsetaseme tuvastamiseks ka vajalik, et leida üles võimalikud ebakõlad Eesti õiguses sätestatud ja Euroopa Liidu õiguses nõutud ärisaladuste kaitseabinõude vahel.

¹² Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 23.

¹³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

¹⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

¹⁵ Raude, M.-J. Kohtuistungis kinniseks kuulutamine ärisaladuse kaitseks. Magistritöö. Juhendaja Urmas Volens. Tallinn: Tartu Ülikool 2013.

¹⁶ Maiste, A. Menetlusosalise juurdepääsu piiramine konfidentsiaalsele teabele halduskohtumenetluses. Magistritöö. Juhendajad Villem Lapimaa, Alexander Lott. Tallinn: Tartu Ülikool 2021.

¹⁷ Tanaga, D. Ärisaladuse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamine deliktiõiguses. Magistritöö. Juhendaja Age Värv. Tallinn: Tartu Ülikool 2021.

¹⁸ Maarand, M. Ärisaladuse olemus ja tsiviilõiguslik kaitse lepinguvälistes võlasuhetes. Magistritöö. Juhendaja Age Värv. Tallinn: Tartu Ülikool 2014.

Tulenevalt töö eesmärgist ja püstitatud uurimisküsimustest on magistritöö jaotatud nelja peatükki. Esimeses peatükis analüüsib töö autor ärisaladuse õiguslikku olemust ja sisustab EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud teabe ärisaladusena määratlemise eeldusi õiguskirjanduse ja kohtupraktikaga. Nimelt on EKTÄKS-i eelnõu seletuskirjas selgitatud, et esitatud arvamuste kohaselt TRIPS-lepingust ja ärisaladuste kaitse direktiivist tulenev ärisaladuse definitsioon on raskesti arusaadav ning Riigikohus tõi oma arvamuses välja: „tegelikult ei ütle see ärisaladuse sisu kohta tegelikult mitte midagi“.¹⁹ Seega on vajalik analüüsida EKTÄKS-is sätestatud ärisaladuse definitsiooni, et oleks võimalik tuua selgust ärisaladuse mõiste sisu osas ja seeläbi tagada, et kohtumenetlustes oleks võimalik kaitstavat teavet määratleda korrektselt ärisaladusena. Teises peatükis analüüsib magistritöö autor ärisaladuste kaitseks kehtestatud nõudeid Euroopa Liidus, mis tulenevad TRIPS-lepingust, intellektuaalomandiõiguste direktiivist ja ärisaladuste kaitse direktiivist. Lisaks käsitleb magistritöö autor Euroopa Liidus ärisaladuste kaitset tagavaid üldpõhimõtteid. Selles peatükis tuvastatakse, mis on need kaitseabinõud, mille kehtestamist nimetatud õigusaktid siseriiklikus õiguses ärisaladuse kaitseks nõuavad. Just nimetatud peatükis teostatud analüüsi pinnalt on võimalik töös hiljem tuvastada, kas Eesti õiguses kehtestatud kaitsemeetmed vastavad Euroopa Liidus nõutud ärisaladuse kaitsemeetmetele. Kolmandas peatükis analüüsitakse Eesti tsiviilkohtumenetluses eksisteerivaid ärisaladuse kaitsemeetmeid ja tuvastatakse, kas Eesti tsiviilkohtumenetluses kehtestatud meetmed vastavad Euroopa Liidus nõutud ärisaladuse kaitsemeetmetele. Neljandas peatükis teeb magistritöö autor ettepanekud selliste meetmete rakendamiseks, mis tagaksid tsiviilkohtumenetluses ärisaladuste kaitset sellisel tasemel, mida nõuavad Euroopa Liidus ärisaladuste kaitseks kehtestatud nõuded. Töö autor toob näited Saksamaa ja Kanada tsiviilkohtumenetluse õiguses eksisteerivatest ärisaladuse kaitsemeetmetest ja analüüsib nende meetmete kooskõla EIÕK art 6 lg-ga 1, PS § 24 lg-ga 2 ja võistlevuse põhimõttega TsMS § 5 lg-te 1 ja 2 alusel ning poolte võrdse kohtlemise põhimõttega TsMS § 7 järgi.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse võrdlevat ja analüüsivat meetodit, mis väljendub selles, et töö autor on analüüsinud TRIPS-lepingut, Euroopa Kohtu praktikat ja erialakirjandust, et tuvastada, mis nõuded tulenevad teabele, et seda saaks määratleda ärisaladusena. Töös on analüüsitud TRIPS-lepingut, intellektuaalomandiõiguste direktiivi ja ärisaladuste kaitse direktiivi koos Euroopa Kohtu praktika ning erialakirjandusega selleks, et tuvastada, millised on Euroopa Liidus kehtestatud ärisaladuse kaitsenõuded. Seejärel on magistritöös analüüsitud Eesti kehtivat tsiviilkohtumenetluse õigust ning kohtupraktikat, et

¹⁹ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskiri, lk 5.

tuvastada, mis kaitseabinõud on ärisaladuste kaitse tagamiseks ette nähtud kehtivas õiguses. Selliselt on töö autor analüüsinud ja võrrelnud, kas ja millises ulatuses tagavad Eesti kehtivas õiguses sätestatud kaitseabinõud ärisaladuste kaitset tsiviilkohtumenetluses ning mis olukordades jäävad vastavad meetmed ebapiisavaks. Magistritöö autor on seejärel analüüsinud Saksamaa ja Kanada kohtupraktikat ning asjakohast erialakirjandust, et tuvastada, mis meetmed võiksid tagada ärisaladuste kaitset paremal tasemel. Seejärel on töö autor analüüsinud nende meetmete vastavust PS § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõigusele ja tsiviilkohtumenetluse üldpõhimõtetele nagu võistlevuse põhimõte ja poolte võrdse kohtlemise põhimõte.

Eesti õigusaktidest on magistritöö põhilisteks allikateks tsiviilkohtumenetluse seadustik ja Eesti Vabariigi põhiseadus ning nende õigusaktide kommenteeritud väljaanded. Magistritöös on oluliste allikatena kasutatud ka ärisaladusi või konfidentsiaalset teavet ning menetlusosaliste õigusi käsitlevat Eesti Vabariigi Riigikohtu, Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktikat. Just menetlusosaliste õiguste tasakaalu tagamise analüüsis on olulisel kohal EIK kohtupraktika. Oluliseks allikaks magistritöös on ka TRIPS-lepingu kommentaarid eri autoritelt. Täiendavalt on analüüsitud Saksamaa ja Kanada tsiviilkohtumenetlusega seonduvaid õigusakte ning ärisaladustega või kohtule teabe esitamisega seonduvat kohtupraktikat ja erialakirjandust.

Magistritööd iseloomustavad märksõnad: ärisaladused, konfidentsiaalne info, tsiviilkohtumenetlus.

1. Ärisaladuse õiguslik olemus ja teabe ärisaladusena määratlemise eeldused

1.1. Ärisaladus Eesti õiguses ja kohtupraktikas

Kehtiv EKTÄKS sätestab nõuded, millele teave peab vastama, et selle saaks liigitada ärisaladuseks. EKTÄKS-i § 5 lg 2 sätestab, et ärisaladuseks on teave, mis vastab järgmistele tingimustele:

- 1) see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav nende ringkondade isikutele, kes tavaliselt kõnealust laadi teabega tegelevad;
- 2) sellel on kaubanduslik väärtus oma salajasuse tõttu ja
- 3) selle üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.

EKTÄKS-i eelnõu seletuskirja kohaselt EKTÄKS-i § 5 lg 2 võtab siseriiklikusse õigusesse üle ärisaladuste kaitse direktiivi art 2 p 1.²⁰ Ärisaladuste kaitse direktiivi art 2 p 1 on sisuliselt identne EKTÄS § 5 lg-ga 2. Age Värvi on 2020. aastal avaldatud *Juridica* artiklis selgitanud, et ärisaladuste kaitse direktiivis on ärisaladuse mõiste sisustamisel sõna-sõnalt aluseks omakorda võetud TRIPS-lepingu määratlus.²¹ Riigikohus on leidnud, et ärisaladuse mõiste sisulisel määratlemisel on võimalik kasutada TRIPS-lepingu art 39 lg-t 2.²² Seega saab eelnevast järeldada, et EKTÄKS ja ärisaladuste kaitse direktiiv on seotud TRIPS-lepinguga, mistõttu saab ärisaladuse mõiste sisustamisel EKTÄKS-i alusel lähtuda ka TRIPS-lepingu art 39 lg 2 alusel väljakujunenud kohtupraktikast. Kehtivas EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud ärisaladuse legaalseaduse definitsioon sarnaneb varasemalt Riigikohtu praktikas viidatud ärisaladuse definitsioonile, kuna mõlemal puhul peab tegu olema informatsiooniga, mis on seotud ettevõtlusega,²³ see informatsioon on teada vaid teatud isikutele või isikute ringile ning peavad olema tuvastatavad need pingutused, mida informatsiooni valdav isik on teinud selleks, et informatsiooni salajas hoida. Järelikult on kohtuvaidlustes teabe määratlemisel ärisaladusena võimalik jätkuvalt tugineda enne EKTÄKS-i kehtima hakkamist väljakujunenud kohtupraktikale olenemata EKTÄKS-i jõustumisest.

²⁰ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskiri, lk 4.

²¹ Värvi, A. Ärisaladuse kaitse uus nägu. – *Juridica* 2020/5, lk 422.

²² RKKKo 3-1-1-46-09 p 10.2.

²³ Värvi, A., lk 422. RKKKo 3-2-1-103-08 p 20.

EKTÄKS-i eelnõu koostajad ei pidanud vajalikuks varasemalt kehtinud KonkS § 63 lg-s 1 sätestatud ärisaladuste loetelu kehtivasse EKTÄKS-i lisada, sest taoline käsitus oleks läinud nende hinnangul vastuollu direktiiviga, kuna teabe kvalifitseerimist ärisaladusena peab alati eraldi hindama. Küll aga avasid eelnõu koostajad KonkS § 63 lg-s 1 toodud lahtise näidisloetelu võimalikest ärisaladustest, et ärisaladust oleks kergem ära tunda: oskusteavet puudutav tehniline ja finantsteave ning teave kulude hindamise meetodika, tootmissaladuste ja tootmisprotsesside, tarneallikate, ostu-müügi mahtude, turuosade, klientide ja edasimüüjate, turundusplaanide, kulu- ja hinnastruktuuride ning müügistrateegia kohta. EKTÄKS-i eelnõu koostajad lisasid, et teavet saab olenemata selle sisust või olemusest pidada ärisaladuseks siiski üksnes juhul, kui see vastab kõigile kolmele EKTÄKS § 5 lg-s 2 toodud tingimustele.²⁴ Seega järeldeb eelnevast, et KonkS § 63 lg-s 1 toodud näidisloetelu võimalikest ärisaladustest on tsiviilkohtumenetluses jätkuvalt relevantne ärisaladuste määratlemisel, kuid kehtinud KonkS-i § 63 lg 1 loetelus toodud näited ei pruugi ilmingimata enam ärisaladuseks kvalifitseeruda, sest teabe kvalifitseerimist ärisaladuseks peab hindama iga kord eraldi.

TRIPS-lepingu art 39 moodustab TRIPS-lepingus 7. jao pealkirjaga „avalikustamata teabe kaitse“. Erialakirjanduses on selgitatud, et TRIPS-leping sätestab minimaalsed nõuded intellektuaalomandi kaitsele, mida peavad pakkuma kõik Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) liikmed, sh Euroopa Liit.²⁵ Samuti sätestab TRIPS-lepingu art 1 lg 1 selgelt, et liikmed võivad rakendada, kuid ei ole kohustatud rakendama oma seadustes ulatuslikumat kaitset, kui nõuab käesolev leping, tingimusel et selline kaitse ei ole vastuolus käesoleva lepingu sätetega. Seega sätestab TRIPS-leping minimaalse kaitsestandardi nende õiguste suhtes, mis on TRIPS-lepingu reguleerimisalas. TRIPS-lepingu artikli 39 lg 2 sätestab täpsemalt, et füüsilistel ja juriidilistel isikutel peab olema võimalus takistada nende seadusliku kontrolli all oleva teabe avaldamist teistele või selle omandamist või kasutamist teiste poolt ilma nende nõusolekuta viisil, mis on vastuolus ausate kaubandustavadega, tingimusel et:

- a) selline teave on saladus selles tähenduses, et see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav isikutele ringkondades, kes tavaliselt kõnesolevat laadi teabega tegelevad;
- b) sellel teabel on kaubanduslik väärtus tema salajasuse tõttu;
- c) selle teabe üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.

²⁴ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskiri, lk 5.

²⁵ Fox, B. Tripping over the EU Trade Secret Directive: Reasonable Steps to Get Back on Track. – Chicago-Kent Journal of Intellectual Property 2019/19, No 1. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jointpro19&i=71> (14.10.2021), lk 75.

TRIPS-lepingu joonealuses märkuses nr 10 on selgitatud, et väljend „viis, mis on vastuolus ausate kaubandustavadega“ tähendab minimaalselt selliseid tegevusi nagu lepingu rikkumine, usalduse kuritarvitamine ja rikkumisele kallutamine ning hõlmab avaldamata teabe omandamist kolmanda isiku poolt, kes teadis või pidi teadma, et teabe hankimine kuulub seesuguse tegevuse alla.

Teave, mida saab kvalifitseerida ärisaladuseks, võib olla eri olukordades erinev. Euroopa Komisjoni ärisaladuste ja konfidentsiaalse teabe siseturu uuringus on märgitud, et ärisaladused on traditsioonilisest intellektuaalomandi õiguse kategooriast välja arvatud ja ärisaladusi ei olegi kerge kategoriseerida, kuna ärisaladused on kombinatsioon eri liiki tehnilisest- ja äriteabest. Tehnilist laadi ärisaladused võivad hõlmata jooniseid ja kavandeid, prototüüpe, tootmisprotsesse ja patenteerimisvõimetuid või patenteerimata jäetud leiutisi, oskusteavet, valemeid või retsepte, geneetilist materjali ning lõhnaainet. Ärisaladuseks võib pidada ka tarnijate nimekirju, ärimeetodeid ja äristrateegiat ning informatsiooni kulu- ja hinnateabe kohta.²⁶ Ärisaladus võib Bianca Foxi hinnangul hõlmata kliendiprofiile, jagamiseetodeid, reklaamistrateegiaid, kliendinimekirju ja tootmisprotsesse. Bianca Fox on kõige kuulsamate ärisaladuste näidetena toonud Coca-Cola retsepti, Google otsingualgoritmi ning New York Times *bestseller* nimekirja.²⁷ Ka erialakirjanduse kohaselt ei nõua TRIPS-leping seda, et ärisaladus kui informatsioon oleks tehnilise iseloomuga, vaid ka mittetehniline informatsioon nagu kliendinimekirjad, müügiandmed või äristrateegiad saavad olla ärisaladusena kaitstud. Näiteks on Ameerika Ühendriikides kohtud leidnud, et šokolaadiküpsiste retsept või arvutitarkvara võivad kvalifitseeruda ärisaladuseks.²⁸ Erialakirjanduse kohaselt ei eksisteeri ärisaladuste kaitse puhul otseseid välistusi või piire sellele, millist teavet on võimalik ärisaladusena kaitsta ja ärisaladusena saab seega kaitsta ka näiteks väljendeid, leiutisi, sümboleid ja teadusavastusi.²⁹ Selliselt on Mark A. Lemley leidnud, et ärisaladus kaitseb ka informatsiooni, mis ei kvalifitseeru patendikaitse alla.³⁰ Erialakirjanduse kohaselt võib selliseks teabeks olla finantsinformatsioon, inimressursse puudutavad andmed ja äristrateegiad.³¹

²⁶ Study on Trade Secrets and Confidential Business Information in the Internal Market. Final Study prepared for the European Commission (April 2013). – <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/27703> (23.07.2021), lk 1.

²⁷ Fox, B., lk 72.

²⁸ Czapracka, K. A. Antitrust and Trade Secrets: The U.S. and the EU Approach. – Santa Clara Computer & High Technology Law Journal 2007/24, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/sccj24&i=215> (21.07.2021), lk 210.

²⁹ Silva, N. S. What Exactly is a Trade Secret Under the Proposed Directive? – Journal of Intellectual Property Law & Practice 2014/9, No 11. – <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpu179> (10.02.2022), lk 927.

³⁰ Lemley, M. A. The Surprising Virtues of Treating Trade Secrets as IP Rights. – Stanford Law Review 2010/61, No 2. – <https://www.stanfordlawreview.org/print/article/the-surprising-virtues-of-treating-trade-secrets-as-ip-rights/> (29.01.2022), lk 326.

³¹ Almeling, D. S., Seven Reasons Why Trade Secrets Are Increasingly Important. – Berkeley Technology Law Journal 2012/27, No 2. – <https://lawcat.berkeley.edu/record/1125065> (13.01.2022), lk 1112.

Sisustades ärisaladuse mõistet näidetega Eesti olemasoleva kohtupraktika põhjal, siis Riigikohus on leidnud, et ärisaladuseks võib vastavalt asjaoludele olla aktsiaseltsi kliendibaas, mille teadasaamisel võib aktsionär, kellel ei ole kohustust aktsiaseltsi tegevusega seostuvat saladuses hoida, seda teavet aktsiaseltsi huvide vastaselt ära kasutada.³² Riigikohtu hinnangul kontserniühingu ja kontserniväliste kolmandate isikute vahel sõlmitud lepingud võivad sõltuvalt aktsiaseltsi tegevuse iseloomust olla ka konfidentsiaalsed või sisaldada ärisaladust, kuid eelduslikult ei ole aga ärisaladus see, millist kaupa majandusaasta aruande järgi osteti ja müüdi. Aktsionäril on õigus teada, millega aktsiaselts tegeleb.³³ Riigikohus on leidnud, et kontserniühingute vahel sõlmitud lepingud ei saa vähemalt üldjuhul olla ärisaladuseks ja üksnes väide, et lepingus on sätestatud konfidentsiaalsuskohustus, ei ole kontsernisisesese teabenõude blokeerimiseks piisav vastuväide, kui aktsiaselts ei ole välja toonud, milles seisneb kontsernilepingute salajasus või kaubanduslik väärtus.³⁴ Riigikohtu praktika kohaselt võib ärisaladuseks olla teave ettevõtja salajaste tarneallikate kohta, samuti informatsioon erinevate varustajate müügihindadest ja kaupade kvaliteedist, kui see pole üldiselt kättesaadav.³⁵ Riigikohus on ka leidnud, et igasugune konfidentsiaalne teave ei ole käsitatav ärisaladusena.³⁶ Selliselt konfidentsiaalse teave nagu nt arvutite kasutajatunnused ja paroolid, personaliandmed jmt ei pruugi olla Riigikohtu hinnangul ärisaladus, sest teavet ei muuda ärisaladuseks pelgalt asjaolu, et tööandja on selle konfidentsiaalseks kuulutanud.³⁷

Seega järeldub eelnevast, et ärisaladusena võib olla määratletav äärmiselt erisugune informatsioon. Selleks, et teavet määratleda tsiviilkohtumenetluses ärisaladusena ning tagada sellele informatsioonile nõutud kaitse, on isikutel vajalik kohtumenetluse väliselt rakendada meetmeid selle teabe kaitseks. Samuti on tarvilik kohtumenetluses korrektselt määratleda teave ärisaladusena, hinnates selle informatsiooni vastavust ärisaladuse mõiste eeldustele.

³² RKTkm 2-19-9918/31 p 46.

³³ RKTkm 2-19-9918/31 p 51.1.

³⁴ RKTkm 2-18-13213/48 p 44.3.

³⁵ RKKKo 3-1-1-46-09 p 10.3.

³⁶ RKKKo 1-18-4590/82 p 36.

³⁷ RKKKo 1-18-4590/82 p 41.

1.2. Teabe ärisaladusena määratlemise eeldused

1.2.1. Ärisaladus kui ettevõtluse ehk äriiga seonduv teave

Selleks, et teavet saaks pidada ärisaladuseks, peaks see esmalt olema seotud ettevõtlusega. Nimelt on Age Värvi selgitanud, et ärisaladuse objektiks saab olla informatsioon, mis on seotud ettevõtlusega ning igasugune eraeluline info, isegi kui sellel on rahaline väärtus, ei kujuta endast ärisaladust.³⁸ Õiguskirjanduses on toodud põhjenduseks, et TRIPS-lepingu eesmärki tõlgendades järeldub, et ärisaladus peab seonduma kaubandustegevusega ning informatsioon, mis ei mõjuta isiku konkurentsivõimet, tuleks välistada TRIPS-lepingu artikli 39 kaitsealast isegi siis, kui ärisaladuse omaja ise on teave liigitanud konfidentsiaalseks.³⁹ Ärisaladuseks saab õiguskirjanduse kohaselt olla vaid informatsioon, millel on majanduslik väärtus.⁴⁰ Seega tuleneb eelnevast, et ärisaladuseks ei saa olla nt füüsilise isiku andmed nagu näiteks isikukood, sest see informatsioon ei seondu kaubanduse kui ettevõtluse ehk äriiga ega oma majanduslikku väärtust.

Samuti on Riigikohus viidanud Saksamaa Liidukohtu praktikale leides, et ärisaladus on asjaolu, mis seondub ettevõtlusega.⁴¹ Näiteks on Riigikohus leidnud, et konkreetne hinnapakumine võib olla ettevõtte ärisaladuseks, kuna tegemist ei ole avalikult kättesaadava infoga ja selle avaldamine võib panna konkurendid eelisolukorda.⁴² Eraelulised andmed seevastu ei aseta andmete omajat reeglina teiste isikute ees eelisolukorda. Erialakirjanduses on nenditud, et näiteks kuulsusi puudutav privaatne informatsioon võib olla kõmuajalehtede ehk nn kollase ajalehe poolt käsitletav ärisaladusena, kuna see teave on tihti seotud ettevõtlusega ja seda teavet saab müüa.⁴³ Magistritöö autori hinnangul eelduslikult ei saa eraelulisi andmeid ärisaladuseks pidada, kuid ei ole siiski välistatud, et erandjuhtudel võib see teave ärisaladuseks kvalifitseeruda.

³⁸ Värvi, A., lk 422.

³⁹ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.). WTO – Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Leiden, The Netherlands: Brill 2008, lk 637.

⁴⁰ Study on Trade Secrets and Confidential Business Information in the Internal Market. Final Study prepared for the European Commission (April 2013), lk 2.

⁴¹ RKTKo 3-2-1-103-08 p 20.

⁴² RKKKo 3-1-1-46-09 p 10.5.

⁴³ Silva, N. S., lk 927.

1.2.2. Teave ei ole üldteada ega kergesti kättesaadav

EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 sätestab, et ärisaladus ei tohi olla kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav nende ringkondade isikutele, kes tavaliselt kõnealust laadi teabega tegelevad. Age Värvi on selgitanud, et ärisaladuse puhul on tegemist suhtelise salajasusega, sest ärisaladuse omaja ei pea olema ainus isik, kellele asjaomane informatsioon teada on. Olukorras, kus spetsiifiline teave on teada kõikidele või suurele osale asjaomase valdkonna ettevõtjatele, ei ole Age Värvi sõnul salajasuse kriteerium täidetud.⁴⁴ Erialakirjanduse kohaselt võivad ärisaladusena kvalifitseeritava teabe individuaalsed komponendid olla kõik üldteada, kuid need komponendid ühendatuna üheks üksuseks peab olema miski, mis ei ole selliselt üldiselt teatav.⁴⁵ Magistritöö autori hinnangul võiks näitena tuua retsepti – retsepti puhul ei ole koostisosad (nt suhkur, jahu, sool, või ja muud komponendid) reeglina ise salajased, vaid lausa üldtuntud, kuid salajased on nende koostisosade kogused ja ühe koostisosa suhe teiste koostisosadega. Taolist näidet on kasutanud ka karistusseadustiku (KarS) kommenteeritud väljaande autorid.⁴⁶ Robert G. Bone sõnul on aga erisus selle vahel, kas teave ei ole üldteada või teave on salajane – näiteks märkmed, mida hoitakse kabinetis ei pruugi olla ilmtingimata salajased seetõttu, et keegi pole neid kunagi näinud, vaid neid märkmeid ennast tuleks tavaliselt käsitleda saladusena.⁴⁷

TRIPS-lepingu art 39 lg 2 p a sätestab sama, mida näeb ette EKTÄKS-i § 5 lg 2 p 1. TRIPS-lepingu art 39 lg 2 p a sätestab, et füüsilistel ja juriidilistel isikutel peab olema võimalus takistada nende seadusliku kontrolli all oleva teabe avaldamist teistele või selle omandamist või kasutamist teiste poolt ilma nende nõusolekuta viisil, mis on vastuolus ausate kaubandustavade, tingimusel et selline teave on saladus selles tähenduses, et see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav isikutele ringkondades, kes tavaliselt kõnesolevat laadi teabega tegelevad. Õiguskirjanduse kohaselt viitab TRIPS-lepingu nimetatud säte vajadusele viia läbi valdkonnaspetsiifiline analüüs, võttes arvesse informatsiooni iseloomu, selle spetsiifilist eesmärki, kaubanduslikku väärtust selles valdkonnas ning ulatust, milles teave kujutab eneses konkurentsieelist. Asjaomase valdkonna isikud, kes tavaliselt vastava informatsiooniga tegelevad, on kindlasti, kuid mitte vältimatult, eksisteerivad konkurendid. Täiendavalt võib õiguskirjanduse kohaselt

⁴⁴ Värvi, A., lk 422. Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 639.

⁴⁵ Silva, N. S., lk 928.

⁴⁶ Vutt, A. KarS § 377/7. – Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2021.

⁴⁷ Bone, R. G. Trade Secrecy, Innovation, and the Requirement of Reasonable Secrecy Precautions. – The Law and Theory of Trade Secrecy: A Handbook Of Contemporary Research. – Edward Elgar Publishing Limited 2010, lk 62.

asjaomase valdkonna isikute hulka arvestada isikuid, kes ei pruugi olla veel ärisaladuse omaja konkurendid, kuid soovivad selleks saada tingimusel, et teabe kaubanduslik väärtus on nende huvi objektiks.⁴⁸ Selliselt on Euroopa Kohus leidnud, et TRIPS-lepingu art 39 illustreerib, et konfidentsiaalsust tuleb hinnata vastavalt keskkonnale, kus tavapäraselt kõnealust teavet käsitletakse. Seega edastades teabe konkurentidele, on teave avaldatud isikutele, kelle ees peab teave konfidentsiaalsena püsima.⁴⁹ Seega eelnevast järeldub, et teabe üldtuntust või kergest kättesaadavust tuleb hinnata lähtuvalt informatsiooni olemusest, eesmärgist ja asjaoludest ning tuvastada, kas teabele omavad ligipääsu teabe omaja olemasolevad või tulevased võimalikud konkurendid, kellel võiks olla huvi selle teabe vastu.

Ärisaladuseks liigitatav informatsioon ei tohi olla kergesti kättesaadav, mida erialakirjanduse kohaselt on Saksamaa kohtupraktika alusel sisustatud selliselt, et teavet ei peaks olema võimalik avalikustada ja jäljendada ilma mingi ajakuluta ja vaevata ning ilma, et tuleks ületada takistusi.⁵⁰ Näiteks on Katarzyna A. Czapracka leidnud, et kui informatsiooni on võimalik saada ilma oluliste pingutusteta, tuleks seda teavet pidada avalikuks ning see ei saa kvalifitseeruda ärisaladusena.⁵¹ Ka Riigikohus on leidnud, et konfidentsiaalseks teabeks tuleks pidada teavet ettevõtja klientide ja nendega seotud hinnastrateegia kohta eeldusel, et see ei ole kogumis üldteada ega kergesti kättesaadav vastava valdkonna ettevõtjatele, mille tõttu sel teabel on kaubanduslik väärtus. Seega terviklik informatsioon ettevõtja klientide ja nendega seotud hinnastrateegia kohta on konfidentsiaalne teave TRIPS-lepingu art 39 mõttes.⁵² Kättesaadavaks ja seega mittesalajaseks võib Riigikohtu hinnangul lugeda teavet kaupade ja nende hindade kohta juhul, kui selleks on vaja pöörduda vastava varustaja poole ning see ei ole ülemäära keeruline.⁵³ Samuti on Euroopa Kohus leidnud, et juhul, kui väga täpset teemat puudutav teave on nt pärit ravimiettevõtjatele hästi teada asutustelt ja ühendustelt, on teave kättesaadav ilma raskusteta ja erilise leidlikkuseta ning seega üldteada TRIPS-lepingu art 39 lg 2 tähenduses.⁵⁴ Magistritöö autori hinnangul järeldub, et hindamaks, kas teave on üldteada või kergesti kättesaadav, tuleb võtta arvesse asjaolusid ja tuvastada, kas ärisaladuse omaja ja tema loal teised isikud, kes teavet valdavad, on ainsad isikud, kes omavad teabele ligipääsu ning teave ei ole kergelt kättesaadav samas valdkonnas tegutsevatele teistele isikutele. Seda, kas teave on kergesti kättesaadav, saab tuvastada asjaolude põhjal hinnates, kas väidetava ärisaladuse omaja

⁴⁸ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 639.

⁴⁹ EÜKo T-462/12 R, *Pilkington Group Ltd versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:T:2015:508, p 63–64.

⁵⁰ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 640.

⁵¹ Czapracka, K. A., lk 235.

⁵² RKTko 3-2-1-22-07 p 13.

⁵³ RKKKo 1-18-4590/82 p 39. RKKKo 3-1-1-46-09 p 10.3.

⁵⁴ EÜKo T-235/15, *Pari Pharma GmbH versus Euroopa Ravimiamet*, ECLI:EU:T:2018:65, p 113–114.

on nt ise võimaldanud teabele ligipääsu sama valdkonna ettevõtjatele või kas teave on selles valdkonnas ilma raskuste ja erilise leidlikkusetä kättesaadav selle valdkonna asutustelt.

1.2.3. Teabe kaubanduslik väärtus selle salajasuse tõttu

EKTÄKS § 5 lg 2 p 2 sätestab, et ärisaladusel peab olema kaubanduslik väärtus oma salajasuse tõttu. Selle sättega on sisult identne TRIPS-lepingu artikli 39 lg 2 p b. Seega peab ärisaladus esiteks olema salajane ja teiseks peab teabel seetõttu olema kaubanduslik väärtus. Samuti on erialakirjanduses leitud, et ärisaladust saab defineerida kui konfidentsiaalset informatsiooni, millel on kaubanduslik väärtus, kuna see teave on salajane.⁵⁵ Shreya Desai sõnul on ärisaladuse võtmekomponentideks just informatsiooni konfidentsiaalsus ja selle omaja jõupingutused hoida seda informatsiooni salajas.⁵⁶ Katarzyna A. Czapracka hinnangul pakub ärisaladus erainvesteeringutele majanduslikku stiimulit teadmiste loomises läbi selle, et võimaldab takistada teisi isikuid seda teadmist kasutamast, suurendades seega oodatavat innovatsioonitootlust.⁵⁷ Erialakirjanduse kohaselt saavad ärisaladuseks olla ka näiteks kliendinimekirjad.⁵⁸ Näiteks on Michael Risch leidnud, et omades informatsiooni, mis mõjutab äriühingu konkurentsipositsiooni turul läbi selle, et äriühing teab, kellega mis olukorras kliendisuhteid luua, vähenevad selle äriühingu kulud võrreldes konkurentidega.⁵⁹ Seega saab järeldada, et ärisaladuse salajasus annab teabele kaubandusliku väärtuse just seetõttu, et loob teabe omajale rahalise ja ajalise eelise oma konkurentide ees läbi panuse, mis on tehtud ärisaladuse välja töötamiseks ning selle salajas hoidmiseks. Selliselt on ärisaladus teave, mis on teada vaid teabe omajale, andes seeläbi eelise oma konkurentide ees turul seni kuni teavet suudetakse hoida saladuses.

Nagu eelnevalt mainitud, on ärisaladuse salajasus ja kaubanduslik väärtus üksteisega seotud. Õiguskirjanduses on leitud, et informatsioon peab olema salajane ja selle teabe kaubanduslik väärtus peab tulenema põhjuslikult selle informatsiooni salajasusest.⁶⁰ Euroopa Kohus on oma praktikas selgitanud, et asjaolu, et teabel on kaubanduslik väärtus, ei muuda seda teavet veel

⁵⁵ Czapracka, K. A., lk 209.

⁵⁶ Desai, S. Shh It's Secret: Comparison Of The United States Defend Trade Secrets Act And European Union Trade Secrets Directive. – Georgia Journal Of International And Comparative Law 2018/46, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/gjic146&i=489> (20.07.2021), lk 487.

⁵⁷ Czapracka, K. A., lk 211.

⁵⁸ Kelli, A., jt. Trade Secrets In The Intellectual Property Strategies Of Entrepreneurs: The Estonian Experience. – Review of Central and East European Law 2010/35, No 4. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/rs135&i=325> (01.08.2021), lk 318.

⁵⁹ Risch, M. Why Do We Have Trade Secrets. – Marquette Intellectual Property Law Review 2007/11, No 1. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/marq11&i=5> (14.01.2022), lk 28.

⁶⁰ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 638. Silva, N. S., lk 929.

salajaseks.⁶¹ Riigikohus on samuti leidnud, et teabe salajasus ja selle kaubanduslik väärtus on tihedalt seotud ja teabe ärisaladusena käsitamiseks peab esinema objektiivne äriiline põhjus selle salajasena hoidmiseks. Teisisõnu peaks teave andma mingi konkreetse eelise konkurentide ees, mis info teatavakssaamisega oma väärtuse kaotaks, milles seisnebki andmete kaubanduslik väärtus nende salajasuse tõttu. Selleks tuleks Riigikohtu sõnul kirjeldada vaidlusaluse teabe äriilist väärtust ettevõtte jaoks ning selle potentsiaalset kasulikkust isiku konkurentidele – näiteks võib selline väärtus olla teabel mingi toote spetsiifilise koostise või tootmisprotsessi kohta.⁶² Seega tuleneb eelnevast, et isik, kes tugineb tsiviilkohtumenetluses ärisaladuse olemasolule ja selle kaitse vajadusele, peaks kirjeldama kohtule EKTÄKS § 5 lg 2 p 2 kriteeriumi täitmiseks seda, mida saladuses hoitav teave selle omajale tähendab, mis äriilise eelise see teave annab ärisaladuse omajale oma konkurentide ees ja mis väärtuse see teave teistele isikutele teatavakssaamisega kaotaks. Kui teave on kaubanduslikult väärtusetu, ei saa see õiguskirjanduse kohaselt kuuluda TRIPS-lepingu art 39 lg 2 kaitsealasse olenemata selle teabe avalikustamise põhjustest, kuna salajasus iseenesest ei saa anda teabele lisaväärtust – teabe väärtus peab olema tegelik, mitte potentsiaalne.⁶³ Age Värvi on leidnud, et ärisaladuste kaitse direktiivi põhjenduste p 14 kohaselt piisab sellest, kui teabel on potentsiaalne kaubanduslik väärtus ja seega ka EKTÄKS-i kohaldamisel tuleks lähtuda potentsiaalse väärtuse kriteeriumist.⁶⁴ Õiguskirjanduse kohaselt ei defineeri TRIPS-lepingu artikkel 39 lg 2 seda, mil määral peab kaubanduslik väärtus salajasusest tulenema ja ka sätte sõnastus ei viita sellele, et salajasus peab olema eksklusiivne põhjus kaubandusliku väärtuse olemasoluks. Seega tuleks õiguskirjanduse kohaselt teabe kaubandusliku väärtuse määramiseks võtta arvesse seda ulatust, mil määral informatsioon annab võimaluse saada eelis konkurentide ees, kes seda teavet ei tea või ei kasuta. Õiguskirjanduse kohaselt saab järeldada, et konkurentsieelis peab moodustama olulise osa kaubanduslikust väärtusest.⁶⁵ Euroopa Kohus on leidnud, et isegi kui tuleb möönda, et avaliku teabe kokkupanul võib olla sellel teabel teatav kaubanduslik väärtus, tuleks veel tõendada, et selle teabe niisugune süstematiseerimine iseenesest on lisaväärtus.⁶⁶ Selliselt tuleneb eelnevast, et ärisaladuse salajasus peab olulises osas moodustama teabe kaubandusliku väärtuse ehk andma konkurentsieelise nende isikute ees, kes seda teavet ei tea või ei kasuta. Juhul, kui ärisaladusena soovitakse määratleda avalikku teavet, peab ärisaladuse kaitsele tuginev isik näitama, et teave just selliselt kokkupanduna muudab teabe eriliseks ja väärtust omavaks. Teabe salajasus on lisaks seotud ka selle uudsusega – kui teave on vähemalt viis

⁶¹ EÜKo T-189/14, *Deza, a.s. versus Euroopa Kemikaaliamet*, ECLI:EU:T:2017:4, p 118.

⁶² RKKKo 1-18-4590/82 p 40.

⁶³ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 640–641.

⁶⁴ Värvi, A., lk 423.

⁶⁵ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 641.

⁶⁶ EÜKo T-235/15, *Pari Pharma GmbH versus Euroopa Ravimiamet*, p 115.

aastat vana, ei ole see Euroopa Kohtu hinnangul enam salajane, välja arvatud erandina siis, kui teabele tuginev isik tõendab, et vaatamata teabe vanusele on see endiselt oluline tema või mõne kolmanda isiku ärialase seisundi jaoks.⁶⁷

Teabe kaubandusliku väärtuse hindamine võib olla problemaatiline. Erialakirjanduse kohaselt on üheks võimaluseks mõõta investeringuid, mida on tehtud ärisaladuse loomiseks ja selle teabe kogumiseks. Teiseks võimaluseks on tugineda hüpoteetilisele turunõudlusele. Samuti on leitud, et informatsiooni kaubandusliku väärtuse võib määrata selle teabe nappus turul.⁶⁸ Ärisaladuse võimaliku väärtuse üle otsustamisel tuleks õigus- ja erialakirjanduse kohaselt arvesse võtta seda, millises ulatuses asjaomane teave võimaldab saavutada eelise konkurentide ees, kes teavad, kuidas sellist teavet kasutada.⁶⁹ Katarzyna A. Czapracka on kirjutanud, et fakt, et konkurendid soovivad saada ligipääsu sellele informatsioonile, on tõendusmaterjal selle kohta, et teabel on kaubanduslik väärtus.⁷⁰ Ka Michael Risch on selgitanud, et mida kõrgem on ebaausate meetmete maksumus, millega üritatakse saada ligipääsu ärisaladusele, seda tõenäolisem on, et vastav informatsioon on väärtuslik, kuna muidu ei raiskaks konkurent nii palju raha selleks, et saada teabele ligipääsu.⁷¹ Täiendavalt on leitud, et fakt, et ärisaladuse omaja püüab jõustada ärisaladuse kaitset, peaks olema reeglina juba piisav tõend selle kohta, et teabel eksisteerib väärtus, mida on tarvilik kaitsta.⁷² Seega saab eelnevast järeldada, et juhul, kui väidetava ärisaladuse omaja konkurent kui kohtumenetluse menetlusosaline üritab järjepidevalt ja kulukaid meetmeid kasutades pääseda ligi vastaspoole väidetavale ärisaladusele ning ärisaladuse omaja üritab jõustada ärisaladuse kaitsemeetmeid menetluses, võiks sellest järeldada teabe kaubandusliku väärtuse olemasolu.

1.2.4. Vajalike meetmete võtmine teabe saladuses hoidmiseks

EKTÄKS-i § 5 lg 2 p 3 sätestab, et ärisaladuse üle seaduslikku kontrolli omav isik peab asjaoludest lähtuvalt võtma vajalikke meetmeid, et hoida teavet salajas. Sisult sama sätestab ka TRIPS-lepingu art 39 lg 2 p c. Õiguskirjanduses on leitud, et TRIPS-lepingu art 39 lg 2 p c tähenduses viitab mõiste „meetmed“ ärisaladuse omaja aktiivsele tegevusele ja passiivne

⁶⁷ EKo C-15/16, Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht versus Ewald Baumeister, ECLI:EU:C:2018:464, p 54.

⁶⁸ Silva, N. S., lk 929–930.

⁶⁹ Värvi, A., lk 423. Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 641.

⁷⁰ Czapracka, K. A., lk 235.

⁷¹ Risch, M., lk 52.

⁷² Silva, N. S., lk 930.

tuginemine juhuslikule avalikustamata jätmisele ei ole piisav selle nõude täitmiseks.⁷³ Bianca Fox on selgitanud, et kuna ärisaladuste kaitse direktiiv ei täpsusta, millised need vajalikud meetmed täpsemalt on, siis liikmesriigid saavad ise tõlgendada ja rakendada vastavat „vajalike meetmete“ mõistet ning sätestada, mida see mõiste peaks sisaldama. See aga võib Bianca Foxi argumentatsiooni kohaselt tekitada olukorra, kus äriühingud peavad teavet ärisaladuseks, kuid ei suuda täita vajalike meetmete võtmise nõuet igas liikmesriigis.⁷⁴ Seega saab eelnevast järeldada, et kuna EKTÄKS ei täpsusta, millised on need vajalikud meetmed, mida ärisaladuse üle seaduslikku kontrolli omav isik peaks võtma, siis saab mõistet „vajalikud meetmed“ sisustada ka läbi Eesti siseriikliku kohtupraktika. Näiteks on Riigikohus leidnud, et juhatuse liikme lepingu alusel oli võimalik järeldada, et äriühing võttis tarvitusele meetmeid, et hoida ärisaladust salajas, kui lepingus oli sätestatud konfidentsiaalsuskohustus.⁷⁵

Erialakirjanduses on leitud, et ärisaladuse põhikomponent on see, et isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida teavet salajas. See tähendab, et eksisteerib midagi väärtuslikku, mis on kaitsmist väärt.⁷⁶ Michael Risch on selgitanud, et asjaolu, et teabe valdaja võtab meetmeid teabe kaitsmiseks näitlikustab, et selle teabe valdaja usub, et informatsioon ei ole mujal kergesti tuvastatav.⁷⁷ Õiguskirjanduses on leitud, et TRIPS-leping ei nõua seda, et ärisaladuse omaja võtaks kasutusele ülemääraseid meetmeid. Seega mõistet „vajalik“ tuleks õiguskirjanduse kohaselt tõlgendada selliselt, et võetakse arvesse, kuidas toimiksid tavapäraselt sarnases olukorras isiku konkurendid. Juhul, kui siseriiklik õigus nõuab kulukate, ulatuslike või kaubanduslikult vastuvõetamatute meetmete võtmist selleks, et vältida ärisaladuse saamist avalikuks, on see vastuolus TRIPS-lepingu art 39 lg-ga 2.⁷⁸ Selliselt saab eelnevast järeldada, et vajalike meetmete võtmise nõudega ei ole kooskõlas üleliia kulukate ettevaatusabinõude võtmise nõue, mida ei võtaks teabe kaitseks kasutusele teised Eestis äritegevust läbiviivad isikud võrreldes väidetava ärisaladuse omajaga.

Vajalikud meetmed on erialakirjanduse kohaselt objektiivne standard.⁷⁹ Vajalikeks meetmeteks võiksid õiguskirjanduse kohaselt olla tehnilised turvameetmed nagu näiteks andmete krüpteerimine, arvutipõhisele teabele juurdepääsu võimaldamine võtmetega või piiratud ligipääsuga laborid. Täiendavalt on võimalik lepingulistest suhetes klientidega määratleda

⁷³ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 641.

⁷⁴ Fox, B., lk 89.

⁷⁵ RKTko 3-2-1-103-08 p 1, 20.

⁷⁶ Fox, B., lk 73–74.

⁷⁷ Risch, M., lk 56.

⁷⁸ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 641–642.

⁷⁹ Silva, N. S., lk 930.

konfidentsiaalsuskokkulepped. Töötajate puhul saab vajalikeks meetmeteks pidada kvalifitseeritud töötajate palkamist, nende töötajate juhendamist teavet mitte avaldama ja vajadusel eraldi konfidentsiaalsuskohustuse kokkulepete sõlmimine juhtudeks, kui töötaja asub hiljem tööle konkurendi juurde.⁸⁰ Erialakirjanduse kohaselt saab ärisaladuste kaitseks rakendada ettevaatusabinõudena nn standardseid meetmeid ehk füüsilisi meetmeid nagu kõrgemad aiad, kuid ka tehnilisi meetmeid nagu näiteks salasõnad, õiguslikke meetmeid nagu näiteks konfidentsiaalsuskokkulepped ning tuvastusmeetmeid nagu näiteks turvakaamerad. Teiseks saab erialakirjanduse kohaselt rakendada nn mittestandardseid meetmeid ehk ettevaatusabinõusid, milles teabe salastatust suurendatakse teabe killustamisega. Sellisel juhul näiteks kehtestatakse nõue, et teavet ei tohi kunagi panna kokku ühes asukohas või piiratakse informatsiooni kopeerimist.⁸¹ Eelnevast seega saab järeldada, et kõigi niisuguste vajalike meetmete võtmise olemasolu võimaldab kohtumenetluses põhistada teabe ärisaladuseks olemist EKTÄKS-i § 5 lg 2 p 3 järgi.

⁸⁰ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 641.

⁸¹ Risch, M., lk 43.

2. Euroopa Liidus kehtestatud nõuded ärisaladuse kaitseks

2.1. TRIPS-lepingu, intellektuaalomandiõiguste direktiivi ja ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldumisala

Järgmiseks tuleb analüüsida Euroopa Liidus kehtivate õigusaktide kohaldumisala ning nendes sisalduvaid nõudeid ärisaladuse kaitseks – TRIPS-lepingut, intellektuaalomandiõiguste direktiivi ning ärisaladuste kaitse direktiivi. Just need õigusaktid on relevantset kohtumenetluses ärisaladuste vajalike kaitseabinõude tuvastamisel. Esmalt tuleb tuvastada, milline on eelnevalt mainitud õigusaktide kohaldumisala, sest niimoodi saab analüüsida õigusaktist tulenevate ärisaladuste kaitseabinõude kohaldumist tsiviilkohtumenetluses.

TRIPS-lepingu preambula kohaselt soovivad lepingu liikmed vähendada moonutusi ja takistusi rahvusvahelises kaubanduses ja arvestada vajadust edendada tõhusat, nõuetekohast intellektuaalomandi õiguste kaitset, kuid samuti tagada, et intellektuaalomandi õiguste kaitsmiseks rakendatavad meetmed ja menetlus ise ei muutuks tõkkeks seaduslikule kaubandusele. Euroopa Kohus on leidnud, et TRIPS-lepingu kohaldamisala on piiratud üksnes intellektuaalomandiõigustega seotud aspektidega, mis on lahutamatult seotud esiteks nende õiguste jõustamisega ja teiseks nende õiguste rikkumisega.⁸² Seega järeldub eelnevast, et TRIPS-lepingus ettenähtud nõuded ärisaladuste kaitseks on kohaldatavad vaid menetlustes, mis omavad puutumust intellektuaalomandiõiguste jõustamisega. Seega ei kohaldu TRIPS-lepingus ettenähtud ärisaladuste kaitsenõuded tsiviilkohtumenetlustele, mis intellektuaalomandiõigustega puutumust ei oma. Selliselt saab tekkida küsimus, kas ärisaladus on samuti intellektuaalomandiõigus, mille jõustamist ja rikkumist reguleerib TRIPS-leping. Erialakirjanduses on leitud, et ärisaladuste kaitse ei kujuta endast traditsioonilist intellektuaalomandiõiguste kaitsevaldkonda.⁸³ Õiguskirjanduses on täiendavalt selgitatud, et TRIPS-lepingu art 1 lg 2 sätestab, et lepingus mõistetakse termini „intellektuaalomand“ all kõiki intellektuaalomandi kategooriaid, mida käsitletakse II jao osades 1–7, hõlmates art-ga 39 avalikustamata teabe kaitse. Selliselt võiks õiguskirjanduse kohaselt leida, et TRIPS-lepingu art 1 lg 2 kohaselt on avalikustamata teave üks intellektuaalomandi kategooriatest nagu on seda patendid, kaubamärgid ja muud TRIPS-lepingu reguleerimisalas asuvad õigused, kuid rohkem siiski nähakse avalikustamata teabe kaitset ebaausa konkurentsi reeglite reguleerimisala

⁸² EKo C-180/11, Bericap Záródástechnikai Bt. versus Plastinnova 2000 Kft., ECLI:EU:C:2012:717, p 75.

⁸³ Kelli, A., jt., lk 316.

osana.⁸⁴ Ka teised õiguskirjanduse autorid on leidnud, et olenemata TRIPS-lepingu art 1 lg 2 sõnastusest ei soovinud TRIPS-lepingu liikmed ärisaladust lisada *numerus clausus* põhimõtte kohaselt intellektuaalomandi õiguste hulka.⁸⁵ Samuti on Age Värvi leidnud, et Eesti õigusest ei tulene, et ärisaladust peetakse intellektuaalomandiks.⁸⁶ Seega saab eelnevast järeldada, et ärisaladus ei ole Eesti õiguse mõistes intellektuaalomandiõigus, mille jõustamist ja rikkumist TRIPS-leping reguleerib. Euroopa Kohus on selgitanud, et TRIPS-lepingu art 41 lg-te 1 ja 2 koostoimest tuleneb, et osalisriigid tagavad oma seadustega võimaluse kasutada intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega seotud määratletud menetlusi, et võimaldada tõhusaid meetmeid lepinguga hõlmatud intellektuaalomandi õiguste iga rikkumise vastu ja nende sätete alusel on lepingu osalisriigid, sh liit kohustatud nägema oma õiguskorras ette intellektuaalomandi õiguste kaitse tagamise meetmed, mis on nimetatud sätetes täpsustatud elementidega kooskõlas. Euroopa Liit täitis selle kohustuse just intellektuaalomandiõiguste direktiivi 2004/48/EÜ vastuvõtmisega.⁸⁷

Intellektuaalomandiõiguste direktiivi põhjenduste p-de 3 ja 10 kohaselt on direktiivi eesmärgiks ühtlustada liikmesriikide seadustikke, et tagada siseturul kõrge, võrdväärne ning ühetaoline kaitsetase ja luua tõhusad intellektuaalomandi õiguste materiaalõiguslikud jõustamismeetmed selleks, et tagada jätkuvaid investeeringuid, uuendusi, loometegevust ja siseturu arengut. Euroopa Kohus on selgitanud intellektuaalomandiõiguste direktiivi eesmärki, leides et selle direktiivi eesmärgiks on, et liikmesriigid tagaksid, muu hulgas infoühiskonnas, intellektuaalomandi tõhusa kaitse.⁸⁸ Magistritöö autori hinnangul on seega intellektuaalomandiõiguste direktiivi kohaldumisala, sarnaselt TRIPS-lepinguga, üpriski kitsas. Nimelt on Euroopa Kohus on selgitanud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivis ette nähtud sätetega ei ole soovitud reguleerida kõiki intellektuaalomandi õigustega seotud aspekte, vaid üksnes neid, mis on lahutamatu seotud nende õiguste jõustamisega ja nende õiguste rikkumisega, nähes intellektuaalomandi õiguste rikkumiste ennetamiseks, tõkestamiseks või heastamiseks ette kohustuse omada tõhusaid õiguskaitsevahendeid.⁸⁹ Seega on intellektuaalomandiõiguste direktiivi reguleerimisalas vaid kohtumenetlused, mis on algatatud intellektuaalomandi õiguste jõustamise ja rikkumise kohta. Eelnevast seega järeldub, et

⁸⁴ Correa, C. M. *Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights: A Commentary on the TRIPS Agreement*. – Oxford University Press 2007, lk 366.

⁸⁵ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 636.

⁸⁶ Värvi, A., lk 419.

⁸⁷ EKo C-180/11, *Bericap Záródástechnikai Bt. versus Plastinnova 2000 Kft.*, p 68–69, 73.

⁸⁸ EKo C-666/18, *IT Development SAS versus Free Mobile SAS*, ECLI:EU:C:2019:1099, p 39.

⁸⁹ EKo C-180/11, *Bericap Záródástechnikai Bt. versus Plastinnova 2000 Kft.*, p 75. EKo C-435/12, *ACI Adam BV jt versus Stichting de ThuisKopie, Stichting Onderhandeligen ThuisKopie vergoeding*, ECLI:EU:C:2014:254, p 61.

intellektuaalomandiõiguste direktiivis ettenähtud ärisaladuste kaitsenõuded ei kohaldu tsiviilkohtumenetlustele, mis intellektuaalomandiõigustega puutumust ei oma. Euroopa Komisjoni hinnangul intellektuaalomandiõigused, mis kuuluvad intellektuaalomandiõiguste direktiivi kohaldamisalasse, on vähemalt autoriõigus, autoriõigusega kaasnevad õigused, andmebaaside loojate *sui generis* õigused, pooljuhttoodete topoloogia loojate õigused, kaubamärgiga seotud õigused, tööstusdisainilahendustega seotud õigused, patendiga seotud õigused, sealhulgas täiendava kaitse tunnistustest tulenevad õigused, geograafilised tähised, kasulike mudelitega seotud õigused, sordikaitsega seotud õigused ja kaubanimed, kui need on asjaomase riigi siseriiklike õigusaktide raames kaitstud intellektuaalomandi õigustega.⁹⁰

Lisaks eelnevale kehtib Euroopa Liidus alates 05.07.2016 spetsiifiliselt ärisaladuste kaitset reguleeriv ärisaladuste kaitse direktiivi 2016/943. Ärisaladuse kaitse direktiivi põhjenduste p 10 kohaselt selleks, et ühtlustada liikmesriikide õigust, on asjakohane kehtestada õigusnormid liidu tasandil, et tagada ärisaladuse piisav ja järjepidev tsiviilõiguslik kaitse tase siseturul. Ärisaladuste kaitse direktiivi art 1 lg 1 kohaselt sätestatakse direktiiviga normid, mis käsitlevad ärisaladuste kaitset ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise eest. Seega tuleneb eelnevast, et ka ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldumisala on kitsas, kohaldudes vaid kohtumenetlustele, mis on algatatud ärisaladuste kaitseks. Nimelt ärisaladuste kaitse direktiivi põhjenduste p 24 viitab, et võimalus, et ärisaladus kaotab kohtumenetluses konfidentsiaalsuse, takistab sageli ärisaladuse seaduslikku omajat algatamast kohtumenetlust oma ärisaladuste kaitseks ning seega on tarvilik kaitsta kohtuvaidluse aluseks oleva ärisaladuse konfidentsiaalsust selle kaitsmiseks algatatud kohtumenetluses. Ka Euroopa Kohus on kinnitanud, et arvestades ärisaladuste kaitse direktiivi eesmärki, mis on sätestatud art 1 lg-s 1 koostoimes põhjendusega 4, puudutab direktiiv üksnes ärisaladuse ebaseaduslikku omandamist, kasutamist või avalikustamist ega näe ette meetmeid ärisaladuste konfidentsiaalsuse kaitsmiseks muud liiki kohtumenetlustes, nagu riigihankemenetlusi puudutavad kohtumenetlused.⁹¹ Seega saab eelnevast järeldada, et sarnaselt intellektuaalomandiõiguste direktiivi ja TRIPS-lepingu kohaldumisalaga on ka ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldamisala kitsas. Erinevalt TRIPS-lepingu ja intellektuaalomandiõiguste direktiivist piirdub ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldumisala vaid kohtumenetlustega, mis on seotud ärisaladuste ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega ega laiene

⁹⁰ 13. aprilli 2005. aasta Euroopa Komisjoni avaldus 2005/295/EÜ, mis käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta artiklit 2. – ELT L 94, 13.4.2005, lk 37–37.

⁹¹ EKo C-927/19, UAB „Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras“ versus UAB „Ecoservice Klaipėda“ jt., p 97.

muudele kohtumenetlustele. Vastavat seisukohta on kinnitatud ka erialakirjanduses, kus on leitud, et ärisaladuste kaitse direktiiv otsib võimalust ärisaladuste konfidentsiaalsuse säilitamiseks kohtumenetluse abil.⁹² Samuti on Vilhelm Schröder ja Philipp Widera andnud hinnangu, et ärisaladuste kaitse direktiiv mõjutab ainult neid kohtumenetlusi, mis on seotud ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega.⁹³

Eelnevast seega järeldub, et ärisaladustega puutumust omavaid kohtumenetlusi, kus tuleb tagada siseriiklike kaitsemeetmetega ärisaladuste kaitse, saab jagada kolmeks: esiteks kohtumenetlused, mis on seotud intellektuaalomandiõiguste jõustamise ja rikkumisega, teiseks kohtumenetlused, mis on seotud ärisaladuste ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega ning kolmandaks muud tsiviilkohtumenetlused, milles menetlusosaline võib esitada menetluse ärisaladust sisaldavaid tõendeid, kuid need tsiviilkohtumenetlused ei ole algatatud ärisaladuste kaitseks ega intellektuaalomandiõiguste jõustamise või rikkumise puhul.

2.2. Euroopa Liidu õigusaktidest tulenevad nõuded ärisaladuse kaitsele

2.2.1. Intellektuaalomandiõigustega seonduv kohtumenetlus

2.2.1.1. Ärisaladuse kaitse kuritarvitamise vastu

TRIPS-lepingu art 41 lg 1 sätestab, et liikmed tagavad oma seadustega võimaluse kasutada käesolevas osas määratletud kaitsmismenetlusi, et võimaldada tõhusaid meetmeid käesoleva lepinguga hõlmatud intellektuaalomandi õiguste iga rikkumise vastu, sealhulgas kiireloomulisi kaitsevahendeid rikkumise tõkestamiseks ja kaitsevahendeid tulevaste rikkumiste ennetamiseks. Menetlusi rakendatakse viisil, mis võimaldab vältida tõkete loomist seaduslikule kaubandusele ja pakkuda meetmeid nende kaitsemenetluste kuritarvitamise vastu. Erialakirjanduse kohaselt sätestab TRIPS-leping kohustuse kaitsta ärisaladusi, kohustades selleks ka avalik-õiguslikke isikuid, kes tegelevad ärisaladustega kohtuprotsessides või avalik-õiguslikes asutustes.⁹⁴ Õiguskirjanduse kohaselt TRIPS-lepingu art 41 lg 1 ls-s 2 sätestatud nõue näha ette meetmed menetluste kuritarvitamise vastu kohustab lepingu liikmeid kehtestama kaitsetagatise, et intellektuaalomandiõiguste jõustamismenetlusi ei kasutatakse õiguspärase

⁹² Desai, S., lk 496.

⁹³ Schröder, V., Widera, P. Obtaining Evidence in Patent Litigation and Trade Secret Protection – A Tale of Two Poles. – GRUR International 2021/70, No 4. – <https://doi.org/10.1093/grurint/ikaa161> (03.11.2021), lk 364.

⁹⁴ Czapracka, K. A., lk 211.

konkurentsi või muu teguviisi vastu.⁹⁵ Õiguskirjanduses on leitud, et TRIPS-lepingu art 41 laused 1 ja 2 nõuavad tasakaalu leidmist ühest küljest intellektuaalomandi õiguste vajaliku kaitsetaseme, mille puhul tuleb piirata ka intellektuaalomandiõiguste kuritarvitamist ja teisest küljest vajaduse eest vältida majandustegevuse piiramist läbi ülereguleerimise.⁹⁶ Samuti sätestab TRIPS-lepingu art 8 lg 2 üldpõhimõttena, et tingimusel, et need on kooskõlas lepingu sätetega, võidakse vajada asjakohaseid meetmeid, et takistada intellektuaalomandi õiguste kuritarvitamist õigusevaldaja poolt või tõkestada tegevust, mis mõttetult piirab kaubandust või mõjutab negatiivselt tehnoloogia rahvusvahelist edastamist. Õiguskirjanduse kohaselt sätestab TRIPS-lepingu art 8 lg 2 liikmetele õiguse näha ette meetmed intellektuaalomandiõiguste kuritarvitamise vastu, kuid ei ole kohustust taoliste meetmete loomiseks.⁹⁷ Samuti tähendab kuritarvitamine selle sätte tähenduses kindla intellektuaalomandiõiguse spetsiifilist kuritarvitust, kusjuures mõiste „kuritarvitamine“ on lepingu liikmete enese määratleda omaenda õiguses. Täiendavalt on ka leitud, et intellektuaalomandiõiguse kuritarvitamise puhul on iga ausa konkurentsi vastane tegevus alati kuritarvituslik, kuid iga intellektuaalomandi õiguse jõustamine ei pea olema ausa konkurentsi vastane selleks, et TRIPS-lepingu liikmed saaksid määratleda tegevuse kuritarvituslikuna.⁹⁸ Seega tuleneb eelnevast, et TRIPS-lepingu art 41 lg 1 sätestab lepingu liikmetele kohustuse näha ette meetmed intellektuaalomandiõiguste kuritarvitamise vastu ja TRIPS-lepingu art 8 lg 2 annab lepingu liikmetele õiguse määratleda siseriiklikus õiguses kuritarvitamise mõiste, mille eest tuleb kaitse tagada. TRIPS-leping ei täpsusta, milliseid meetmeid tuleb lepingu liikmetel kasutusele võtta intellektuaalomandiõiguste kuritarvituste vältimiseks. Õiguskirjanduses on vaid leitud, et TRIPS-lepingu art 8 lg 2 mõttes on asjakohaste meetmete valik jäetud lepingu liikmete otsustada, hõlmates õigust kehtestada trahve, näha ette karistusi või kahjutasusid või teha ettekirjutusi.⁹⁹

Samamoodi sätestab intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 3 lg 2, et intellektuaalomandi õiguste kaitse tagamiseks vajalikud meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid on tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad ning neid rakendatakse viisil, mis võimaldab vältida tõkete loomist seaduslikule kaubandusele ja ette näha kaitsemeetmeid nende kuritarvitamise vastu. Erialakirjanduses on leitud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 3 lg 2 tugineb TRIPS-lepingu art 41 lg-tele 1 ja 2.¹⁰⁰ Euroopa Kohus on näiteks leidnud, et intellektuaalomandiõiguste

⁹⁵ Correa, C. M., lk 412.

⁹⁶ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 691.

⁹⁷ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 199.

⁹⁸ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 200–201.

⁹⁹ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 203.

¹⁰⁰ Lee, Y. H. Directive 2004/48/EC on the Enforcement of Intellectual Property Rights. – EU Regulation of E-Commerce: A Commentary. – Edward Elgar Publishing Limited 2017, lk 106.

direktiivi art 3 lg 2 kohustab liikmesriike ja konkreetselt liikmesriikide kohtuid pakkuma tagatise, et direktiivi artiklis 9 osutatud meetmeid ja menetlusi ei kasutata kuritarvitavalt, mille kontrollimiseks peavad liikmesriigi pädevad kohtud hindama, ega konkreetses asjas pole meetmete taotleja meetmeid ja menetlust kuritarvitanud ning kuritarvitamise tuvastamiseks tuleb nõuetekohaselt arvesse võtta juhtumi kõiki objektiivseid asjaolusid, sealhulgas poolte käitumist.¹⁰¹ Täiendavalt on Euroopa Kohus leidnud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 3 lg-s 2 sätestatud kuritarvituse tuvastamise puhul saab kohus faktiliste asjaolude hindamise käigus tuvastada, kas äriühing püüab seoses väidetavate õiguste rikkumistega kompromisslahenduste ettepanekute varjus tegelikult saada majanduslikku tulu asjaomaste kasutajate liitumisest sellise partnervõrguga, ilma et äriühing püüaks konkreetselt võidelda autoriõiguste rikkumistega, mida see võrgustik põhjustab.¹⁰² Seega saab eelnevast järeldada, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 3 lg 2 sätestab liikmesriikidele nõude tagada intellektuaalomandiõiguste kaitse tagamiseks sellised meetmed, mis välistavad vastavate õiguste kuritarvitamise. Õiguste kuritarvitamiseks võib Euroopa Kohtu praktikast lähtuvalt pidada seda, kui intellektuaalomandiõiguste omanik kasutab intellektuaalomandiõiguste direktiiviga ettenähtud menetlusi või meetmeid ilma tegeliku soovita tagada oma õiguste korrektset jõustamist, vaid kasutab menetlusi või meetmeid eesmärgiga teenida nende abil majanduslikku kasu. Samas ei sätesta intellektuaalomandiõiguste direktiiv konkreetselt, sarnaselt TRIPS-lepinguga, milliseid meetmeid peavad liikmesriigid intellektuaalomandi õiguste kuritarvituste vältimiseks siseriiklikus õiguses ette nägema.

2.2.1.2. Konfidentsiaalse teabe üldine kaitsenõue

Magistritöö autori hinnangul sätestavad nii TRIPS-leping kui ka intellektuaalomandiõiguste direktiiv konfidentsiaalse teabe kaitsevajaduse, jättes täpsustamata need meetmed, mida siseriiklikus õiguses tuleb võtta, et vastavat kaitset tagada. TRIPS-lepingu art 41 lg 2 kohaselt intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega seotud menetlused peavad olema ausad ja erapooletud ning need ei tohi olla ülemäära keerulised või kulukad ega tuua kaasa sobimatuid tähtaegu ega õigustamatuid viivitusi. TRIPS-lepingu art 42 viimane lause sätestab, et menetlus peab kindlustama konfidentsiaalse teabe identifitseerimise ja kaitsmise, kui see ei ole vastuolus põhiseaduslike nõudmistega. Õiguskirjanduse kohaselt TRIPS-lepingu art 42 hõlmab ühelt poolt põhimõtet kindlustada intellektuaalomandiõiguste omaja efektiivse õiguste jõustamise

¹⁰¹ EKo C-688/17, Bayer Pharma AG versus Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt. ja Exeltis Magyarország Gyógyszerkereskedelmi Kft., ECLI:EU:C:2019:722, p 67–70.

¹⁰² EKo C-597/19, Mircom International Content Management & Consulting (M.I.C.M.) Limited versus Telenet BVBA, ECLI:EU:C:2021:492, p 95.

õigusega, kuid teisest küljest kohustust kindlustada väidetav rikkuja vajalike õigustega oma õiguspositsiooni kaitseks.¹⁰³ Õiguskirjanduse kohaselt kannab TRIPS-lepingu art 41 lg 2 eneses ausa menetluse põhimõtet, mida täpsustab TRIPS-lepingu art 42. Selliselt on õiguskirjanduses asunud seisukohale, et ausa menetluse osana on ülimalt oluline, et isiku väärtuslik vara, nagu näiteks ärisaladused, oleks menetlustes kaitstud, nagu sätestab seda TRIPS-lepingu art 43.¹⁰⁴ Õiguskirjanduses on leitud, et fakt, et ausa menetluse põhimõte on välja toodud TRIPS-lepingu üldiste kohustuste all, näitlikustab juba selle põhimõtte ülimalt tähtsust teiste põhimõtete hulgas.¹⁰⁵ Seega järeldeb eelnevast, et intellektuaalomandiõiguste jõustamisega seonduvates kohtumenetlustes tagavad ausat menetlust konfidentsiaalse teabe kaitsemeetmed. Seega, kui tsiviilkohtumenetluses puuduvad meetmed konfidentsiaalse teabe kaitseks, ei ole konfidentsiaalse teabe omaja suhtes tagatud aus kohtumenetlus TRIPS-lepingu art 41 lg 2 ja art 42 järgi.

TRIPS-lepingu art 42 viimane lause sätestab menetluste läbiviimisele nõude, et juhul, kui see pole vastuolus põhiseaduslike nõudmistega, tuleb kindlustada menetluses konfidentsiaalse teabe identifitseerimine ja kaitse. Õiguskirjanduse kohaselt viide põhiseaduslikule nõudmisele tähendab, et lihtsalt õigusliku sätte olemasolu pole piisav, et õigustada vastuollu minekut artikliga 42, vaid see sätte peab olema põhiseaduslikku laadi.¹⁰⁶ Seega saab eelnevast lähtudes leida, et TRIPS-lepingu art 42 tähenduses peab ärisaladuste kaitsmist välistav õigus intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtuasjades tulema põhiseadusliku õigusnormi tasandilt ja ärisaladuste ebapiisavat kaitset ei saa intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtumenetlustes õigustada siseriiklike menetlusnormide puudumisel pelgalt argumentidega, et konfidentsiaalse teabe kaitse ei saa olla olulisem kui teise menetlusosalise ligipääs konfidentsiaalsele teabele. Õiguskirjanduse kohaselt nõuab TRIPS-lepingu art 42 tasakaalu leidmist kahe õiguse vahel, milleks on õigus teabele ja huvi konfidentsiaalse teabe kaitse vastu.¹⁰⁷ Seega järeldeb eelnevast, et TRIPS-lepingu art 42 kohaselt tuleb saavutada tasakaal konfidentsiaalse teabe kaitse ning sellele teabele ligipääsu võimaldamise vahel, sätestades siseriiklikud meetmed konfidentsiaalse teabe salastatuse kindlustamiseks, tagades seeläbi ka ausat kohtumenetlust.

¹⁰³ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 702–703.

¹⁰⁴ Correa, C. M., lk 413.

¹⁰⁵ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 692.

¹⁰⁶ Correa, C. M., lk 419.

¹⁰⁷ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 706.

TRIPS-lepingu art 43 lg 1 sätestab, et juhul, kui pool on esitanud oma nõuete toetamiseks piisavad mõistlikult kättesaadavad tõendid ja on täpsustanud oma nõuete põhistuseks vajalikud vastaspoole käsutuses olevad tõendid, on kohtuorganid volitatud nõudma vastaspoolelt nende tõendite esitamist, asjakohastel juhtudel konfidentsiaalse teabe kaitset tagavaid tingimusi järgides. Õiguskirjanduses on leitud, et TRIPS-lepingu art 43 lg-s 1 on sätestatud tõendite nõudmisele piirid seonduvalt konfidentsiaalse teabe kaitsega ja TRIPS-lepingu art 43 lg 1 jätab seadusandja ülesandeks määratleda need „asjakohased juhud“, mil konfidentsiaalse teabe erand saab rakendada.¹⁰⁸ Õiguskirjanduses on ka leitud, et konfidentsiaalse teabe kaitse peab olema garanteeritud ja õigustatuks saab pidada teabe väljastamisest keeldumist siis, kui konfidentsiaalse teabe kaitsemeetmed TRIPS-lepingu art 43 lg 1 alusel osutuvad ebapiisavaks.¹⁰⁹ Kuna TRIPS-lepingu art 41 lg 1 lause 1 sätestab, et liikmed tagavad oma seadustega võimaluse kasutada kaitsmismenetlusi, et võimaldada tõhusaid meetmeid lepinguga hõlmatud intellektuaalomandi õiguste iga rikkumise vastu, ei saa konfidentsiaalse teabe omamine anda menetlusosalisele piiramatut õigust keelduda selle teabe avaldamisest, kui siseriiklikus õiguses on olemas konfidentsiaalse teabe kaitset tagavad meetmed. Eelnevast tuleneb, et TRIPS-lepingu art 43 lg 1 kohaselt tuleb konfidentsiaalse teabe kaitsemeetmena sätestada siseriiklikus õiguses need juhud, mil teise menetlusosalise ligipääsu konfidentsiaalsele teabele piiratakse.

TRIPS-lepingu art 43 lg 2 sätestab, et kui menetluspool tahtlikult ja ilma mõjuva põhjuseta keeldub vajalikule teabele juurdepääsu võimaldamast või ei anna teavet muul viisil piisava ajavahemiku vältel või oluliselt takistab õiguste kaitsmise hagiga seotud menetlust, võib TRIPS-lepingu liige anda kohtuorganitele volitused teha kinnitavaid või eitavaid esialgseid või lõplikke otsustusi neile esitatud teabe põhjal, sealhulgas kaebuse või avalduse põhjal, mille on esitanud pool, keda teabele juurdepääsu keelamine on ebasoodsalt mõjutanud, kui pooltele on antud võimalus esitada (vastu)väiteid ja tõendeid. Õiguskirjanduses on leitud, et TRIPS-lepingu art 43 lg-s 2 sätestatud tagajärg teabe esitamata jätmisel tähendab seda, kohus võib lugeda hagi alusena esitatud asjaolud tõendatuks, kui lepingu liige on vastava võimaluse õiguses sätestanud. Samuti võib kohus teha sellisel juhul kohtuasja lõplikult lahendava lahendi, kuna menetlusosalisele, kes teavet keeldub esitamast, peab olema tagatud enne otsustuse tegemist ärakuulamisõigus.¹¹⁰ Õiguskirjanduses on selgitatud, et TRIPS-lepingu art 43 lg 2 kohaselt sätte teises alternatiivis („või ei anna teavet muul viisil piisava ajavahemiku vältel“) mõiste „muul

¹⁰⁸ Correa, C. M., lk 421.

¹⁰⁹ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 711, 713.

¹¹⁰ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 714.

viisil“ peaks olema seotud esimese alternatiivis esineva „juurdepääsu võimaldamisega“, mitte „mõjuva põhjusega“.¹¹¹ Selliselt on selgitatud, et juhul kui nõue tõendite esitamiseks mõjutab konfidentsiaalset teavet, peab selle teabe kaitse olema tagatud, kuid meetmed selle eesmärgi saavutamiseks tuleb otsustada iga kaasuse puhul eraldi.¹¹² Seega saab asuda seisukohale, et kui menetlusosaline keeldub kohtumenetluses konfidentsiaalset teavet esitamast, nõudes kohtult vajalike konfidentsiaalsusmeetmete rakendamist, ei peaks kohus sellest järeldama hagi esitatud väidete omaksvõttu, vaid kohtul peab olema õigus otsustada põhjendatud juhtudel konfidentsiaalse teabe kaitseks ettenähtud meetmete rakendamise üle.

Konfidentsiaalse teabe kaitse tagamist nõuab ka intellektuaalomandiõiguste direktiiv. Intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 näeb liikmesriigile ette kohustuse tagada, et kui osapool on esitanud oma nõuete toetamiseks piisava mõistlikult kättesaadava tõendusmaterjali ning on täpsustanud oma väidete põhjustamiseks vastaspoole käsutuses olevad tõendid, on kohtuasutused volitatud nõudma vastaspoolelt nende tõendite esitamist, asjakohastel juhtudel konfidentsiaalse teabe kaitset tagavaid tingimusi järgides. Seonduvalt konfidentsiaalse teabe kaitseulatusena on Euroopa Komisjoni teatises „Suunised intellektuaalomandi õiguste jõustamist käsitleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ teatavate aspektide kohta“ selgitatud, et isegi, kui osa vastaspoole käsutuses olevast teabest on väidetava rikkumise või selle ulatuse või tagajärgede tõendamisel kriitilise tähtsusega, võib selle teabe eripära, näiteks selle oluline kaubanduslik väärtus olla selline, et seda ei tohiks taotluse esitajale avaldada.¹¹³ Euroopa Kohus on leidnud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg-t 1 koostoimes direktiivi põhjendusega 20 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigid peavad isikul, kelle õigusi on rikutud, tõhusalt võimaldama saada oma väidete kinnituseks vajalikke tõendeid, mis on vastaspoole kontrolli all, tingimusel et niisuguste tõendite esitamine vastab konfidentsiaalse teabe kaitse tingimustele.¹¹⁴ Seega saab eelnevast järeldada, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg-s 1 tõendite esitamise nõude puhul peavad siseriiklikus õiguses olema kehtestatud kaitseabinõud, mis konfidentsiaalse teabe kaitset tagavad. Ka Euroopa Komisjoni suunistes on selgitatud, et direktiiv ei keela konfidentsiaalse teabe kasutamist kohtumenetluses, vaid sätestab selle teabe kaitsekohustuse.¹¹⁵ Intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 on

¹¹¹ Correa, C. M., lk 422.

¹¹² Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 711.

¹¹³ 29. novembri 2017. aasta Euroopa Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele „Suunised intellektuaalomandi õiguste jõustamist käsitleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ teatavate aspektide kohta“. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0708&from=EN> (12.03.2022), lk 13. (Edaspidi: Euroopa Komisjoni suunistes).

¹¹⁴ EKo C-149/17, Bastei Lübbe GmbH & Co. KG versus Michael Strotzer, ECLI:EU:C:2018:841, p 41.

¹¹⁵ Euroopa Komisjoni suunistes, lk 13–14.

erialakirjanduse kohaselt loodud tuginevalt TRIPS-lepingu art-le 43.¹¹⁶ Seega saab leida, et intellektuaalomandiõiguste direktiivis sätestatud nõuet tagada konfidentsiaalse teabe kaitse tuleb tõlgendada Euroopa Kohtu praktika kohaselt kooskõlas TRIPS-lepingu art-ga 43. Nimelt on Euroopa Kohus leidnud, et kui TRIPS-lepinguga hõlmatud valdkonnas on olemas liidu õigusaktid, kohaldatakse liidu õigust, kuid on kohustus tõlgendada seda nii palju kui võimalik kooskõlas TRIPS-lepinguga, ilma et lepingu asjaomasele sättele võiks omistada vahetut õigusmõju.¹¹⁷ Erialakirjanduses on leitud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 järgi tagab konfidentsiaalse teabe omaja huvide kaitset see, et direktiivi säte nõuab esiteks piisava mõistlikult kättesaadava tõendusmaterjali esitamist ning tõendite väljanõudja peab määratlema need tõendid, mis on kostja valduses ja mida välja nõutakse, piirates tõendite laialdasi uurimisi.¹¹⁸ Kuna Euroopa Liit on intellektuaalomandiõiguste direktiivi loonud TRIPS-lepingule tuginevalt, saab eelnevast järeldada, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 rakendamisel tuleb ausa kohtumenetluse tagamiseks sätestada konfidentsiaalse teabe kaitseks meetmed ja liikmesriigi siseriiklik õigus peab määratlema asjakohased juhud TRIPS-lepingu art 43 lg 1 eeskujul, mil saavad rakenduda konfidentsiaalse teabe kaitseks ettenähtud erandid tõendite esitamisel.

Intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 sätestab, et liikmesriigid tagavad, et ka enne kohtuasja sisulise menetlemise alustamist võivad pädevad kohtuasutused osapoole palvel, kes on esitanud piisavaid tõendeid, et tema intellektuaalomandi õigust on rikutud või rikutakse, nõuda kiireid ja tõhusaid ajutisi meetmeid väidetava rikkumise olulise tõendusmaterjali säilitamiseks, mis on kaitse all konfidentsiaalse teabena. Nimetatud meetmed võivad sisaldada detailset kirjeldust koos näidiste või ilma nendeta või õigusi rikkuva kauba füüsilist arestimist ning sobivatel juhtudel õigusi rikkuva kauba tootmise ja/või levitamise seonduvat materjali, seadmeid ja dokumente. Kõnealused meetmed võetakse vajaduse korral tarvitusele vastaspoolt ära kuulamata, eriti sellistel juhtudel, kui mis tahes viivitus võib põhjustada õiguste valdajale korvamatut kahju või on tõendusmaterjali hävitamise põhjendatud oht. Intellektuaalomandiõiguste direktiivi põhjenduste p 20 kohaselt on intellektuaalomandi õiguste rikkumise selgitamisel tõendusmaterjal esmatähtis, kuid tõendusmaterjali esitamisel, omandamisel ning säilitamisel tuleb rakendada vajalikud garantiid, kaasa arvatud konfidentsiaalse teabe kaitse. Seega saab eelnevast järeldada, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 koosmõjust direktiivi põhjenduste p-ga 20 tuleneb, et olulist

¹¹⁶ Lee, Y. H., lk 108.

¹¹⁷ EÜKo T-189/14, Deza, a.s. versus Euroopa Kemikaaliamet, p 116.

¹¹⁸ Lee, Y. H., lk 108.

konfidentsiaalset teavet sisaldavat tõendusmaterjali saab säilitada juhul, kui tagatud on konfidentsiaalse teabe kaitse. Intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 puhul on erialakirjanduses leitud juba 2005. aastal, et tegu võib olla potentsiaalse allikaga kaubandusspionaažiks, kuna see säte annab kohtule pädevuse nõuda detailset kirjeldust või füüsiliselt arestida rikkuvaid kaupu, materjali ja seadmeid.¹¹⁹ Magistritöö autori hinnangul tagab konfidentsiaalse teabe omaja huvide kaitset intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 viimane lause, lubades ettenähtud meetmete rakendamise vastaspoolt ära kuulamata vaid korvamatu kahju või tõendusmaterjali hävimise põhjendatud ohu korral. Nimelt on Euroopa Kohus pidanud korvamatu kahju mõistet menetlusosaliste huvide tasakaalu võrdluselemendiks.¹²⁰ Näiteks pole Euroopa Kohtu praktikas varalist kahju peetud korvamatuks kahjuks ega isegi raskesti korvatavaks, kuna seda on võimalik hiljem rahaliselt hüvitada.¹²¹ Selliselt järeldub eelnevast, et ilma konfidentsiaalse teabe omaja ära kuulamiseta saab intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg-s 1 sätestatud meetmete kohaldamine toimuda ainult erandlikel juhtudel. Seega peaksid kohtud peaksid lähtuma eeldusest, et teine menetlusosaline tuleb enne vastavate meetmete kohaldamist ära kuulata, tagades selliselt konfidentsiaalse teabe kaitset.

TRIPS-lepingu art 47 kohaselt võivad liikmed sätestada, et kohtuorganitel on õigus kohustada rikkujat teavitama õigusevaldajat kolmandatest isikutest, kes on seotud õigusi rikkuvate kaupade või teenuste tootmise ja levitamisega ning nende levitamiskanalitest, kui kohtu selline korraldus ei ole ebaproportsionaalne rikkumise raskusastmega võrreldes. Õiguskirjanduses on leitud, et kuigi TRIPS-lepingu art 47 ei viita konfidentsiaalse teabe kaitse vajadusele, kohaldub TRIPS-lepingu art 41 sätestatud üldreegel.¹²² Seega tuleneb eelnevast, et ka TRIPS-lepingu art 47 puhul tuleb järgida TRIPS-lepingu art 41 ja seda täpsustava TRIPS-lepingu art 42 konfidentsiaalse teabe kaitsenõuet, et tagada ausat kohtumenetlust. Erialakirjanduses on leitud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 8 läheb kaugemale TRIPS-lepingu art 47 sätestatust, mis kohustab esitama vaid teavet kolmandate isikute kohta, kes on intellektuaalomandi õiguste rikkumisega seotud.¹²³ Intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 8 lg 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et intellektuaalomandi õiguste rikkumise menetlemisel ning hageja õigustatud ja proportsionaalse nõude vastuseks võivad pädevad kohtuasutused nõuda, et teave

¹¹⁹ Norrgård, M. The Role Conferred on the National Judge by Directive 2004/48/EC on the Enforcement of Intellectual Property Rights. ERA Forum 2005/6, No 4. – <https://doi.org/10.1007/s12027-005-0014-4> (15.03.2022), lk 509.

¹²⁰ EKo C-149/95 P(R), Euroopa Ühenduste Komisjon versus Atlantic Container Line AB jt., ECLI:EU:C:1995:257, p 50.

¹²¹ EKo T-303/04 R, European Dynamics SA versus Euroopa Ühenduste Komisjon, ECLI:EU:T:2004:332, p 72.

¹²² Correa, C. M., lk 430.

¹²³ Lee, Y. H., lk 111–112.

intellektuaalomandi õiguste rikkumise päritolu ja kaupade või teenuste levitamisevõrgustiku kohta esitaks rikkuja ja/või kes tahes isik, kes on tabatud tema valduses oleva õigusi rikkuva kommertseesmärgil kasutatava kaubaga (art 8 lg 1 p a) või on tabatud kommertseesmärgil pakutavate õigusi rikkuvate teenuste kasutamisel (art 8 lg 1 p b) või on tabatud õigusi rikkuvate teenuste kommertseesmärgil pakkumisel (art 8 lg 1 p c) või on teatatud punktides a, b või c viidatud isikute poolt kui osaline kaupade või teenuste tootmises, valmistamises või levitamises (art 8 lg 1 p d). Euroopa Kohus on leidnud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 3 lg-s 2 kehtestatud kohustus tagada meetmed intellektuaalomandi õiguste kuritarvitamise vastu kohaldub ka direktiivi art 8 puhul ja selline esitatud teabenõue tuleb jätta rahuldamata, kui põhjaliku ja üksikasjaliku kontrolli alusel on kindlaks tehtud, et see on kuritarvituslik või põhjendamatu või ebaproportsionaalne.¹²⁴

TRIPS-leping ega ka intellektuaalomandiõiguste direktiiv ei sätesta konfidentsiaalse teabe kaitsemeetmeid, mida riigid peavad oma siseriiklikus õiguses kehtestama, vaid lihtsalt näeb ette, et konfidentsiaalset teavet tuleb kaitsta. Näiteks on õiguskirjanduses seonduvalt TRIPS-lepinguga leitud, et konfidentsiaalse teabe ja intellektuaalomandiõiguste omaniku õiguste tasakaalustamiseks on võimalik määrata sõltumatu ekspert tõendite ekspertiisi läbi viima.¹²⁵ TRIPS-lepingu puhul on välja pakutud võimalus, et määratakse sõltumatu ekspert, kes allkirjastab konfidentsiaalsuskohustuse ja kindlustab, et kõik dokumendid hävitatakse või tagastatakse pärast menetluse lõppu.¹²⁶ Euroopa Komisjoni suunistes on leitud, et konfidentsiaalse teabe kaitseks kohaldatavad meetmed võivad hõlmata, kui see on õigustatud, võimalust esitada teavet ainult pädevatele kohtuasutustele või sõltumatule ja erapooletule kolmandale isikule, kes on määratud abistama kohtumenetluses või kontrollide teostamisel teabe kirjeldamise või arestimise eesmärgil ning kellele kohaldatakse asjakohaseid konfidentsiaalsuse nõudeid. Komisjon leidis, et niisuguste meetmetega tuleb tagada, et teavet ei avaldata hagejale, kohtumenetluse teisele poolele ega laiemale üldsusele, tagades ühtlasi hagejale või asjaomastele teistele pooltele kaitseõiguse.¹²⁷

Eelnevast seega tuleneb, et Euroopa Liidus on intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtumenetlustes nõutud konfidentsiaalse teabe, sh ärisaladuste kaitse tagamine TRIPS-lepingu ja intellektuaalomandiõiguste direktiivi kohaselt ausa kohtumenetluse tagamiseks, kuid

¹²⁴ EKo C-597/19, *Mircom International Content Management & Consulting (M.I.C.M.) Limited versus Telenet BVBA*, p 94, 96.

¹²⁵ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 711.

¹²⁶ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 706.

¹²⁷ Euroopa Komisjoni suunised, lk 14.

kumbki õigusakt ei täpsusta, mis on need vajalikud meetmed, mis tuleks ärisaladuste kaitseks kehtestada.

2.2.2. Teabe konfidentsiaalsuse säilitamise nõuded ärisaladuste kaitse direktiivis

Magistritöö autor on analüüsinud, et ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldumisala piirdub vaid kohtumenetlustega, mis on seotud ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega ega laiene muudele kohtumenetlustele. Seega lähtub ärisaladuste kaitse direktiiv eeldusest, et ärisaladuse omaja soovib tuua siseriikliku kohtu ette hagi oma ärisaladuse kaitseks ning seega on olemas kas oht, et kostja on ärisaladusele juba ebaseaduslikult ligipääsu saamas, või on ligipääsu juba saanud. Näiteks saab kohus ärisaladuste kaitse direktiivi järgi hageja kui ärisaladuse omaja taotluse alusel võtta meetmeid, olenevalt asjaoludest, kas ärisaladuse kasutamise või avalikustamise lõpetamiseks või keelamiseks (art 12 lg 1 p a). Lisaks saab ärisaladuse omaja ärisaladuste kaitse direktiivi art 12 lg 1 p d alusel nõuda juhul, kui tehakse ärisaladuse ebaseaduslikku omandamist, kasutamist või avalikustamist kinnitav kohtuotsus, ärisaladust sisaldava või endast ärisaladust kujutava dokumendi, eseme, materjali, aine või elektroonilise faili või selle osa hävitamist või asjakohasel juhul selliste dokumentide, esemete, materjalide, ainete või elektrooniliste failide või nende osade üleandmist hagejale kui ärisaladuse omajale. Seega tagavad ärisaladuste kaitse direktiivis sätestatud konfidentsiaalsusmeetmed ja hagi rahuldamisest lähtuvad meetmed magistritöö autori hinnangul seda, et ärisaladuse omaja valdusest väljunud ärisaladus ei leviks ning ei saaks läbi kohtumenetluse üldtuntuks, kuid ka seda, et ebaseaduslikult ärisaladusele ligipääsu saanud isik ei saaks selle teabe pinnalt ebaõiglaselt, ilma ise kulutusi või leutustegevust rakendamata rikastuda.

Ärisaladuste konfidentsiaalsuse tagamiseks sellise kohtumenetluse ajal, mis on seotud ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega, näeb ärisaladuste kaitse direktiivi art 9 ette vastavad meetmed. Õiguskirjanduse kohaselt lisati see säte direktiivi eesmärgiga kaitsta ärisaladust vastavas kohtumenetluses, kuna ärisaladuse omaja on avalikus kohtupidamises oma õiguste jõustamisel dilemma ees – teavet tuleb piisaval määral kohtumenetluses kirjeldada selleks, et tuvastada teabe vastavus ärisaladuse mõistele.¹²⁸ Ärisaladuste kaitse direktiivi art 9 lg 1 sätestab, et liikmesriigid tagavad, et pooltel, nende

¹²⁸ Schröder, V., Widera, P., lk 364.

advokaatidel või muudel esindajatel, kohtuametnikel, tunnistajatel, ekspertidel ja muudel isikutel, kes osalevad ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega seotud kohtumenetluses või kes pääsevad juurde dokumentidele, mis on sellise kohtumenetluse osa, ei ole lubatud kasutada või avalikustada ühtegi ärisaladust ega väidetavat ärisaladust, mille pädevad õigusasutused on huvitatud isiku nõuetekohaselt põhjendatud taotlusel tuvastanud konfidentsiaalse teabena ja millest nad on saanud teada kohtumenetluses osalemise või juurdepääsu tulemusel. Sellega seoses võivad liikmesriigid lubada pädevatel õigusasutustel tegutseda ka omal algatusel. Sama sätte kohaselt jääb selline konfidentsiaalsuskohustus pärast kohtumenetluse lõppu kehtima, kuid lakkab siis, kui lõplikus otsuses leitakse, et väidetav ärisaladus ei vasta direktiivi art 2 p 1 sätestatud nõuetele või kui kõnealune teave saab aja jooksul üldteatavaks või kergesti kättesaadavaks isikutele ringkondades, kes tavaliselt sellist laadi teabega tegelevad. Ärisaladuste kaitse direktiivi art 9 lg 2 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et pädevad õigusasutused saavad võtta poole nõuetekohaselt põhjendatud taotluse alusel konkreetseid meetmeid, mis on vajalikud ärisaladuse või väidetava ärisaladuse konfidentsiaalsuse säilitamiseks, mida kasutati või millele viidati ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega seotud kohtumenetluses. Need meetmed peavad sisaldama vähemalt võimalust piirata kas osaliselt või täielikult juurdepääsu ärisaladusi või väidetavaid ärisaladusi sisaldavatele dokumentidele, mille on esitanud pooled või kolmandad isikud, nii et juurdepääs oleks piiratud arvul isikutel (art 9 lg 2 p a), piirata juurdepääsu kohtuistungitele või kohtuistungitega seotud dokumentidele, milles võidakse avalikustada ärisaladusi või väidetavaid ärisaladusi, nii et juurdepääsu omaks piiratud arv isikuid (art 9 lg 2 p b) ja teha muudele kui piiratud isikute ringi kuuluvatele isikutele kättesaadavaks kohtuotsuse mittekonfidentsiaalne versioon, kust on ärisaladus sisaldavad lõigud eemaldatud või kus neid lõike on redigeeritud (art 9 lg 2 p c). Ärisaladuste kaitse direktiivi art 9 lg 2 kohaselt isikute arv, kelle ligipääsu on piiratud kohtumenetluses ärisaladust sisaldavatele dokumentidele või kohtuistungitele, ei või olla suurem sellest, mis on vajalik tagamaks menetlusosaliste õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele ning hõlmab iga poole puhul vähemalt üht füüsilist isikut ja kõnealuse kohtumenetluse poolte vastavaid advokaate või muid esindajaid. Erialakirjanduses on asutud seisukohale, et ärisaladuste kaitse direktiivi art 9 lg 2 viitab sellele, kasutades sõna „vähemalt“, et nimetatud meetmed on minimaalsed nõudmised, mille kehtestamist direktiiv ärisaladuste kaitse tagamiseks nõuab.¹²⁹

¹²⁹ Farkas, T., Koch, P. The disclosure – Fair Trial Dilemma When Enforcing Trade Secrets In Civil Court Proceedings. – Journal of Intellectual Property Law & Practice 2016/11, No 12. – <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpw153> (01.11.2021), lk 904.

Ärisaladuste kaitse direktiiv sätestab ka piirangud ärisaladust sisaldavate kohtuotsuste avaldamisele. Ärisaladuste kaitse direktiivi art 15 lg 1 kohaselt liikmesriigid tagavad, et pädevad õigusasutused võivad hageja taotlusel anda korralduse asjakohaste meetmete võtmiseks rikkuja kulul, et levitada teavet kohtuotsuse kohta, sh avaldada otsus kas täielikult või osaliselt. Ärisaladuste kaitse direktiivi art 15 lg 2 kohaselt artikli lõikes 1 osutatud meetmed peavad tagama ärisaladuste konfidentsiaalsuse säilitamise vastavalt artiklile 9. Ärisaladuste kaitse direktiivi seletuskirjas on leitud, et ärisaladuse konfidentsiaalsust säilitavaid meetmeid tuleb kohaldada proportsionaalselt viisil, et ei kahjustataks poolte õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ja meetmeid tuleb kohaldada nii kohtuvaidluse ajal kui ka selle järel, kui nõutakse avalikku juurdepääsu dokumentidele ning ajaliselt seni, kuni teave ärisaladuseks jääb.¹³⁰ Eelnevast seega järeldub, et ärisaladuste kaitse direktiiv võimaldab piirata ärisaladuste kaitseks isikute ringi, kes saavad kohtumenetluses ligipääsu ärisaladusele ja võimalik on piirata ka isikute ligipääsu ärisaladust sisaldavale kohtuotsusele.

2.3. Ärisaladuse kaitse üldpõhimõtted Euroopa Liidus

TRIPS-leping ja intellektuaalomandiõiguste direktiiv kohalduvad vaid intellektuaalomandi õiguste jõustamise või rikkumisega seonduvates kohtumenetlustes ning ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldumisalaks on kohtumenetlused, mis on seotud ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega. See ei tähenda, et muudes tsiviilkohtumenetlustes, milles ei ole puutumust eelnevalt mainituga, ei ole ärisaladuste kaitse tagamine vajalik. Euroopa Kohus tunnustanud ärisaladuse kaitset kui Euroopa Liidu õiguse üht üldpõhimõtet.¹³¹ Samuti on Euroopa Kohus leidnud, et ärisaladuse kaitse põhimõtet tuleb rakendada selliselt, et see sobituks tõhusa kohtuliku kaitse nõuete ja vaidluse poolte kaitseõiguste tagamisega.¹³² Seega järeldub eelnevast, et ärisaladuste kaitse on Euroopa Liidu tasandil üldpõhimõttena niivõrd oluline, et võib anda õigustuse tsiviilkohtumenetluses teiste menetlusosaliste õiguste piiramisele.

¹³⁰ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, milles käsitletakse avalikustamata oskusteabe ja äriteabe (ärisaladuste) ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise vastast kaitset. Seletuskiri. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=COM%3A2013%3A0813%3AFIN> (06.02.2022), lk 8.

¹³¹ EKo C-450/06, Varec SA versus Belgia riik, ECLI:EU:C:2008:91, p 49. EKo C-15/16, Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht versus Ewald Baumeister, p 53.

¹³² EKo C-927/19, UAB „Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras“ versus UAB „Ecoservice Klaipėda“ jt., p 121.

Ärisaladuste kaitsevajadus tuleneb Euroopa Kohtu ja EIK praktika kohaselt ka EIÕK-st ning Euroopa Liidu põhiõiguste hartast.¹³³ EIÕK art 8 lg 1 sätestab, et igäihel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust. Nimelt on EIK leidnud, et EIÕK art 8 mõttes ei saa välistada mõiste „eraelu“ alt äritegevust, kuna isikutel on tööelu jooksul oluline, kui mitte kõige suurem võimalus arendada suhteid välismaailmaga. Seega ei ole alati võimalik eristada seda, mis osa isiku tegevusest on seotud äritegevusega ning milline osa mitte. EIK leidis, et EIÕK art 8 sätestatud kaitsest keeldumine põhjendusel, et isiku tegevus on seotud üksnes äritegevusega, võib tuua kaasa ebavõrdse kohtlemise, kuna vastav kaitse jääks kättesaamatuks neile, kelle kutse- ja mittekutsealane tegevus on omavahel segunenud.¹³⁴ Sellest lähtuvalt on Euroopa Kohus omakorda leidnud, et põhiõiguste hulka, mida tuleb kaitsta võistlevuse põhimõtte vastandliku õigusena, kuulub õigus eraelu kaitsele, mille sätestab EIÕK art 8 ja mida kinnitab ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 7.¹³⁵ Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 7 sätestab, et igäihel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust. Euroopa Kohus on leidnud, et kaitstavate põhiõiguste hulka kuuluvad Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 7 sätestatud õigus eraelu puutumatusse ja teabevahetusele ning õigus ärisaladuse kaitsele, mis on liidu õiguse üldpõhimõte.¹³⁶

Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 17 lg 2 sätestab, et intellektuaalomandit kaitstakse. Euroopa Kohus on leidnud, et kui on hinnatud, et teave ei ole ärisaladus TRIPS-lepingu art 39 lg 2 alusel, ei ole rikutud ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 17 lg-t 2.¹³⁷ Samuti on Euroopa Kohus selgitanud, et äriühingu sideprotokollid või nende protokollide spetsifikatsioonid on kaitstud intellektuaalomandiõigustega või kujutavad endast ärisaladusi ning neid tuleb käsitleda kui intellektuaalomandiõigustega samaväärseid.¹³⁸ Seega saab eelnevast järeldada, et olenemata sellest, kuidas riigid ärisaladusi siseriiklikus õiguses õiguslikult määratlevad, on Euroopa Liidus vaja tagada tsiviilkohtumenetlustes ärisaladuste kaitse. Seega on ärisaladus kaitstud nii Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõttena, EIÕK art 8 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 7 alusel ning ärisaladust saab kaitsta ka intellektuaalomandiõigusena või käsitleda neid nimetatud õigustega samaväärsetena.

¹³³ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 326, 26.10.2012, lk 391–407.

¹³⁴ EIKo 13710/88, *Niemietz vs. Saksamaa*, p 29.

¹³⁵ EKo C-450/06, *Varec SA versus Belgia riik*, p 48.

¹³⁶ EKo C-927/19, *UAB „Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras“ versus UAB „Ecoservice Klaipėda“ jt*, p 132.

¹³⁷ EÜKo T-235/15, *Pari Pharma GmbH versus Euroopa Ravimiamet*, p 117.

¹³⁸ EKo T-201/04, *Microsoft Corp. versus Euroopa Ühenduste Komisjon*, ECLI:EU:T:2007:289, p 283, 289.

3. Ärisaladuse kaitsemeetmed Eesti tsiviilkohtumenetluses

3.1. Kohtumenetluse või selle osa kinniseks kuulutamine

Erialakirjanduses on selgitatud, et minimaalse standardina peaks olema võimalik kuulutada ärisaladuste kaitseks kohtumenetlusi kinniseks, millega välistatakse avalikkuse ligipääs menetlusele, samuti kuulutada menetluse materjale avalikkuse ees konfidentsiaalseks.¹³⁹ Eesti kehtiva õiguse kohaselt on võimalik piirata nii kohtumenetluse avalikkust kui ka isikute ligipääsu kohtutoimikule. PS-i § 24 lg 3 kohaselt on kohtuistungid avalikud, kuid kohus võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras istungi või osa sellest kuulutada kinniseks mh ka ärisaladuse kaitseks. Selliselt pakub Eesti seadusandlus kohtutele võimaluse piirata kohtumenetluse avalikkuse põhimõtet. Kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte sätestab EIÕK art 6 lg 1, mille kohaselt igapähele on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis. Õiguskirjanduse kohaselt on kohtumenetluse kinniseks kuulutamine võimalik vaid üldsuse suhtes ning menetlusosaline ei saa (seadusest tuleneva erireegli puudumisel) taotleda tema esitatud ärisaladust sisaldava menetlusedokumendi salastamist teise menetlusosalise eest.¹⁴⁰ PS-i kommenteeritud väljaande kohaselt on PS § 24 lg-s 3 sätestatud õigus kvalifitseeritud seadusereservatsiooniga põhiõigus – kohtuistungit on kohtul lubatud kinniseks kuulutada vaid seaduses sätestatud juhtudel ja korras.¹⁴¹ Seadusest tulenev täpsustatud alus kohtuistungit kinniseks kuulutamiseks on sätestatud tsiviilkohtumenetluse seadustikus.

TsMS § 37 lg 1 kohaselt on asja arutamine kohtus avalik, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. TsMS-i § 38 lg 1 p 6 sätestab, et kohus kuulutab menetluse või osa menetlusest omal algatusel või menetlusosalise taotlusel kinniseks, kui see on ilmselt vajalik ärisaladuse või muu sellesarnase saladuse hoidmiseks, kui huvi asja avaliku arutelu vastu ei ole saladuse kaitse huvist suurem. Õiguskirjanduse kohaselt saab kohus tunnistada kinniseks kogu menetluse või ainult menetlustoimingu, esmajoones kohtuistungid või mõne neist, kuid ka lahendi või tõendi. Täiendavalt on selgitatud, et praktikas kuulutatakse kinniseks menetlus kui selline.¹⁴² Kuna TsMS-i kommenteeritud väljaanne on avaldatud 2017. aastal, sisaldub TsMS § 38 lg 1 p 6

¹³⁹ Schröder, V., Widera, P., lk 376.

¹⁴⁰ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 38/3.1.a. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

¹⁴¹ Sepp, H. jt. PSK § 24/24. – Madise, Ü. jt. (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5., täiend. vlj. Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2020.

¹⁴² Kõve, V., Lints, J. TsMS § 38/3.1.a.

juures viide ärisaladuse määratlemisel kehtetule KonkS § 63 lg-le 1.¹⁴³ 2020. aastal avaldatud PS-i kommenteeritud väljaandes on leitud, et juhtudel, mil on taotletud TsMS § 38 lg 1 p 6 kohaselt kohtuistungis kinniseks kuulutamist ärisaladuste kaitseks, peaks kohus esiteks hindama, kas teave üldse vastab ärisaladuse tunnustele, viidates alates 17.12.2018 jõustunud EKTÄKS § 5 lg-le 2.¹⁴⁴ Seega tuleb asuda seisukohale, et kohtuistungis kinniseks kuulutamisel TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel peab kohus hindama, kas teave vastab EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud ärisaladuse mõistele. Menetluses vajadust kohtu poolt tuvastada, kas teave on määratletav ärisaladusena, on kinnitanud õigusosalases artiklis ka Martin Raude.¹⁴⁵ TsMS-i § 38 lg 1 p 6 kohaldamine eeldab õiguskirjanduse kohaselt kohtu hinnangut, kas tegemist on esmalt ärisaladusega ning teisalt, kas saladuse kaitse huvi on suurem huvist asja avaliku arutelu vastu. Täiendavalt on leitud, et Saksa õiguses peetakse menetluse kinniseks kuulutamisel määravaks seda, kas arutamise saaksid kahjustatud ülekaalukad kaitsmist väärt huvid ehk menetluse kinniseks kuulutamiseks ei piisa sellest, et tegemist on menetlusosalise hinnangul olulise saladusega, vaid määrav on see, kas ja milliseid huvisid saladuse avalikustamine kahjustab.¹⁴⁶ Seega saab eelnevast lähtuvalt leida, et otsustus, kas teave vastab EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud tingimustele, on kohtu kaalutusotsus. Magistritöö autori hinnangul võiks TsMS § 38 lg 1 p 6 taotluse põhjendamisel kehtida menetlusosalisele põhistamisnõue TsMS § 235 järgi selles osas, kas menetlusse esitatav teave sisaldab eneses ärisaladust, kuna tegu saab olla menetlusliku taotlusega. TsMS § 235 lause 1 näeb ette, et väite põhistamine on kohtule väite põhjendamine selliselt, et põhjenduse õigsust eeldades saab kohus lugeda väite usutavaks. Nimelt on Riigikohus leidnud, et põhistamisnõuet kasutatakse reeglina tsiviilkohtumenetluse seadustikus eelkõige menetluslike taotluste korral.¹⁴⁷ Selliselt peaks Riigikohtu praktika kohaselt tagama võrdõiguslikkuse põhimõttest tulenevalt (TsMS § 7) ja TsMS § 328 lg 2 järgi vastaspoolele võimaluse taotlusele ka vastata, kui seadus ei sätesta teisiti.¹⁴⁸

Eelnevast saab seega järeldada, et Eesti tsiviilkohtumenetluses on võimalik piirata avalikkuse ligipääsu kohtumenetlusele läbi menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise, et tagada ärisaladuse kaitset, kuid kehtiva õiguse kohaselt ei saa piirata teise menetlusosalise ligipääsu ärisaladust sisaldavale menetlusdokumendile.

¹⁴³ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 38/3.2.7.a.

¹⁴⁴ Sepp, H. jt. PSK § 24/26.

¹⁴⁵ Raude, M. Kohtuistungis kinniseks kuulutamine ärisaladuse kaitseks. – *Juridica* 2013/VI, lk 399.

¹⁴⁶ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 38/3.2.7.b.

¹⁴⁷ RKTKm 3-2-1-14-07 p 11.

¹⁴⁸ RKTKo 3-2-1-113-11 p 68.

3.2. Menetlusväliste isikute ligipääsu piiramine kohtutoimikule

Üheks võimalikuks ärisaladuste kaitsemeetmeks tsiviilkohtumenetluses saab pidada ka ligipääsu piiramist kohtutoimikule, mida kehtivas õiguses lubab kohtul teha TsMS § 59. Eesti õiguse kohaselt ei ole ärisaladuste kaitseks võimalik hagimenetluses piirata menetluspoole ligipääsu kohtutoimikule, kuna hagimenetluse poolte õigust toimikuga tutvuda ei või piirata (TsMS § 59 lg 1 ja lg 1¹ lause 2). Ka Riigikohus on kinnitanud, et TsMS § 59 lg 1¹ teise lause järgi ei või piirata hagimenetluse poolte õigust toimikuga tutvuda ja saada sellest ära kirju.¹⁴⁹ Seega tuleneb eelnevast, et TsMS § 59 järgi saab piirata ainult menetlusväliste isikute ehk avalikkuse ligipääsu kohtutoimikule ja hagimenetluses ei saa kehtiva õiguse kohaselt piirata teiste menetlusosaliste ligipääsu kohtutoimikule isegi juhul, kui tegu on ärisaladuse omaja kui menetlusosalise konkurendiga. Samuti on erialakirjanduses leitud, et Eesti õiguses puuduvad head meetmed, et kaitsta konfidentsiaalset teavet teiste menetlusosaliste eest, sest ei ole võimalik piirata vastaspoole ligipääsu kohtutoimikule või tsiviilasjale, mistõttu on kohtu otsustada, mis osas on tõendite avaldamine vajalik ja õigustatud.¹⁵⁰

Õiguskirjanduses on leitud, et toimikuga tutvumise õigus on oluline menetlusõigus, tulenedes põhiseaduslikust õigusest olla kohtuasja arutamise juures ning õigusest ausale menetlusele, sh PS-i § 24 sätestatud õigusest olla ära kuulatud. Samuti on leitud, et toimikuga tutvumise õigus on samuti osa EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õigusest õiglasele kohtupidamisele.¹⁵¹ Selliselt järeldub, et toimikuga tutvumise õigus on nii PS-i kui ka EIÕK tasandil kaitstud oluline menetlusõigus. Magistritöö autori hinnangul on ärisaladust sisaldavate dokumentide puhul kehtivas õiguses probleemiks see, et isegi, kui tsiviilkohtumenetluses on võimalus piirata avalikkuse ligipääsu ärisaladust sisaldavatele dokumentidele, siis ei eksisteeri õiguslikku alust, et piirata hagimenetluses teise menetlusosalise enese ligipääsu võimalikku ärisaladust sisaldavatele dokumentidele enne kohtu otsustust, kas kuulutada menetlus kinniseks TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel ärisaladuse kaitseks või mitte. Selliselt peab ärisaladuse omaja menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluses avaldama nii kohtule kui ka seeläbi teisele menetlusosalisele detailselt oma võimaliku ärisaladuse ning TsMS § 59 lg 1 ja lg 1¹ lause 2 kohaselt ei saa teise menetlusosalise ligipääsu vastavale taotlusele ja teabele piirata. Õiguskirjanduses on leitud, et hagimenetluse pooltel ja nende esindajatel on lausa piiramat

¹⁴⁹ RKTko 2-17-284/42 p 68.

¹⁵⁰ Jents, L., Kärson, M. Enforcement of Intellectual Property Rights in Estonia. – Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States. – Intersentia 2019, lk 349.

¹⁵¹ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.1.

õigus, mh õigus ka peale menetluse lõppemist toimikuga tutvuda.¹⁵² TsMS § 205 lg 1 järgi on tsiviilkohtumenetluse poolteks hageja ja kostja, mistõttu järeldub eelnevast, et kehtiva õiguse kohaselt ei saa just hageja ega kostja ja nende esindajate ligipääsu kohtumenetluse toimikule piirata. Erialakirjanduses on selgitatud, et ärisaladuse omanik on huvitatud nii sellest, et kaitsta oma ärisaladust avalikkuse eest ehk isikute eest, kes ei ole menetlusosalised kui ka teise menetlusosalise eest, kes võib olla ärisaladuse omaja konkurent, või isegi kohtu eest, kuna ärisaladuse väärtus seisneb selles, et teavet hoitakse saladuses ning seda ei taheta kellelegi teisele avaldada.¹⁵³

Eesti kehtivas õiguses võib problemaatiliseks pidada ka menetlusväliste isikute ligipääsu saamist kohtutoimikule. TsMS § 59 lg 2 sätestab, et hagimenetluse ajal on muul isikul õigus toimikuga tutvuda vaid poolte nõusolekul. Õiguskirjanduse kohaselt juhul, kui kohtumenetluse pooled annavad nõusoleku toimikuga tutvumiseks, on menetlusvälisel isikul õigusliku huvi põhjendamise lävend madalam, kuid poolte nõusolek ei anna menetlusvälisele isikule siiski automaatset õigust toimikuga tutvumiseks, vaid ka poolte nõusolekul toimikuga tutvumise üle otsustab kohus diskretsiooniotsusega.¹⁵⁴ Riigikohus on leidnud, et kui menetlusosalised ei anna menetluse ajal isikule nõusolekut toimikuga tutvumiseks, ei ole sellel isikul alust menetluse ajal toimikuga tutvuda ning tutvumine on võimalik vaid pärast menetluse lõppu.¹⁵⁵ Magistritöö autori hinnangul saab eelnevast seega järeldada, et TsMS § 59 lg 2 kohaselt on kohtumenetluse ajal menetlusvälise isiku lubamisel toimikuga tutvumiseks igal juhul vajalik poolte nõusolek. Seega on menetlusvälise isiku ligipääs kohtutoimikule hagimenetluse ajal üpriski vähetõenäoline olukorras, kus üks menetlusosaline ärisaladuse omajana, näiteks kostjana, keeldub toimikuga tutvumiseks nõusolekut andmast, olles avaldanud kohtumenetlusesse ärisaladust sisaldavad tõendeid. Seega võib pidada ohtu ärisaladuse levikule kohtumenetluse ajal läbi menetlusvälise isiku ligipääsu kohtutoimikule minimaalseks.

TsMS § 59 lg 3 kohaselt saab menetlusväline isik tutvuda kohtutoimikuga pärast menetluse jõustunud lahendiga lõppemist õigustatud huvi olemasolul maakohtu loal ka siis, kui poolte nõusolek toimikuga tutvumiseks puudub, kuid tutvuda ei või kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. Kuna kohtumenetluse või selle osa saab kinniseks kuulutada TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel ärisaladuse kaitseks, siis seni, kuni kohus vastavat otsustust ei ole langetanud, on

¹⁵² Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.2.b.

¹⁵³ Schröder, V., Widera, P., lk 361.

¹⁵⁴ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.3.2.b.

¹⁵⁵ RKTKm 3-2-1-133-11 p 17.

kohtumenetlus avalik. Sellist järeldust on kinnitatud ka õiguskirjanduses.¹⁵⁶ Seega saab leida, et TsMS § 59 lg-s 3 sätestatud kinnise toimikuga tutvumise keeld ei kohaldu seni, kuni kohus otsustab kohtumenetluse või selle osa kinniseks kuulutada TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel, sest menetluse kinniseks kuulutamiseni on kohtumenetlus avalik. Eelnevast järeldub, et kui kohus otsustab TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel jätta menetluse kinniseks kuulutamata, rakendades kaalutusõigust ja leiab, et menetlusosalise väited tõendis sisalduva ärisaladuse kohta on alusetud või menetluse kinniseks kuulutamine ei ole vajalik, on menetlusosaline kui ärisaladuse omanik detailselt avaldanud kohtule ja teisele menetlusosalisele oma ärisaladuse menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluses, et kohtule usutavalt põhistada kaitset vajava ärisaladuse olemasolu.

Menetlusvälise isiku ligipääsu saamist kohtutoimikule pärast kohtumenetluse lõppemist reguleerib eelnevalt mainitud TsMS § 59 lg 3, mille kohaselt siis, kui asjas on menetlus jõustunud lahendiga lõppenud, võib muu isik toimikuga tutvuda ja saada menetlusdokumendi ära kirja asja menetlenud maakohtu loal ka poolte nõusolekuta, kui ta põhistab oma õigustatud huvi dokumentidega tutvumise ja ära kirja saamise vastu. Õiguskirjanduse kohaselt saab õigustatud huvi TsMS § 59 lg 3 alusel toimikule ligipääsutaotluse puhul olla õiguslik, teaduslik või majanduslik ning õiguslik huvi puudub siis, kui taotlejal on informatsioon juba olemas või dokumentidega tutvumine ei annaks enam olulist teavet juurde. Samuti on leitud, et õigusliku huvi olemasolu tuleb jaatada olukorras, kus taotleja soovib toimikus sisalduva teabe põhjal otsustada nõude esitamise või esitamata jätmise ühe menetluspoole vastu, kuid samuti siis, kui taotleja loodab leida toimikust tõendit nõude põhjendamiseks teises menetluses mõne teise isiku kui toimikuga seotud menetluspoole vastu.¹⁵⁷ Seega saab eelnevast teha järelduse, et mõiste „õigustatud huvi“ võib olla TsMS § 59 lg 3 tähenduses küllaltki madal lävend ärisaladuste kaitseks, tekitades ohu, et õigustatud huvi alusel saab menetlusväline isik ligipääsu kohtutoimikus olevale ärisaladusele ning see teave kaotab oma salajasuse. Selliselt on võimalik, et ärisaladuse omanik kui menetlusosaline konkurent esitab TsMS § 59 lg 3 lause 1 järgse tutvumistaotluse, põhjendades õigustatud huvi sooviga tuvastada tõendeid kohtusse hagi esitamise või esitamata jätmise kohta ärisaladuse omaniku vastu. Juhul, kui kohus ei ole kuulutanud TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel menetlust kinniseks, kuid menetlusosaline on selles taotluses avaldanud detailselt oma ärisaladuse, on menetlusvälisel isikul võimalik sellele teabele ligipääs saada. TsMS § 59 lg 3 nõuab ka õigustatud huvi põhistamist, mitte tõendamist. Õiguskirjanduse kohaselt peavad õiguslikku huvi põhjendavad asjaolud olema tehtud kohtule

¹⁵⁶ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 38/3.1.b.

¹⁵⁷ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.3.2.a.

usutavaks ning üksnes asjaolude kohtu ette toomine ei ole piisav.¹⁵⁸ Ka Riigikohus on selgitanud, et põhistamine (TsMS § 235) ja tõendamine ei ole kattuvad mõisted.¹⁵⁹ Nimelt ei esitata kohtupraktika kohaselt väite põhistamisele samasuguseid formaalseid ja sisulisi nõudmisi nagu faktiliste asjaolude tõendamisele hagimenetluses.¹⁶⁰ Seega saavad menetlusvälised isikud TsMS § 59 lg 3 alusel õiguse kohtutoimikuga tutvuda kohtule õigustatud huvi usutavaks muutes ning selliselt on oht, et menetlusvälised isikud võivad saada ligipääsu menetlusosalise ärisaladusele liiga lihtsalt. Õiguskirjanduse alusel toimiku osad, mille saladuses hoidmise suhtes on poolel eriline huvi, tuleb enne taotlejale esitamist toimikust välja võtta või kinni katta, kuid ei saa eeldada, et kohus hakkab ulatuslikult huvipakkuvaid dokumente töötleva. Seega on leitud, et juhul, kui juurdepääsupiiranguga teavet ei ole võimalik dokumendis ilma oluliste pingutusteta varjata ega esitada dokumenti tutvumiseks ilma nende andmeteta, siis tuleb dokumendiga tutvumise võimaldamisest keelduda, kusjuures keeldumist peab kohus ka põhjendama.¹⁶¹ Magistritöö autori hinnangul ei sisalda kehtiv õigus sätteid, mille alusel enne toimikule ligipääsu andmist oleks võimalik määratleda, millises mahus ja kuidas määratletakse seda teavet, mille saladuses hoidmise suhtes võiks olla menetluspoolel eriline huvi. Seega eksisteerib kehtivas õiguses oht, et toimikule ligipääsu otsustamisel menetlustes, mille kohus on jätnud TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel kinniseks kuulutamata, saab ärisaladus avalikuks EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 järgi, sest toimikule ligipääsu saamiseks ei esine kehtivas õiguses olulisi takistusi ärisaladuse omajaga samas valdkonnas tegutsevatele ettevõtjatele.

Eelnevast seega järeldub, et kuna TsMS § 59 lg 3 kohaselt ei või tutvuda kinnises menetluses arutatud asja toimikuga, siis menetluse kinniseks kuulutamine tagab ärisaladuse kui teabe salajasuse säilimist vähemalt avalikkuse ees ehk EKTÄKS § 5 lg 2 p-s 1 sätestatud nõuet, kuna välistab avalikkuse ligipääsu ärisaladusele hetkest, mil kohus on otsustanud menetluse või selle osa TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel kinniseks kuulutada. Menetlusosaline peab TsMS § 38 lg 1 p 6 järgses taotluses avaldama kohtule ja teistele menetlusosalistele detailselt oma ärisaladuse, et kohus saaks otsustada menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise vajalikkuse üle. Juhul, kui kohus jätab ekslikult teabe ärisaladusena määratlemata ja leiab, et teave ei vasta EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud tingimustele või leiab, et teabe avalikustamine ei kahjusta selle omaja huvisid, tekib olukord, kus ärisaladus saab kohtutoimiku osaks ja menetlusvälisele isikule võidakse väljastada õigustatud huvi alusel ärisaladust sisaldavaid dokumente pärast kohtumenetluse lõppu TsMS § 59 lg 3 alusel. Selliselt on võimalik, et kohtumenetluse esitatud vastavat teavet

¹⁵⁸ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.3.2.b.

¹⁵⁹ RKTko 3-2-1-103-16 p 21.

¹⁶⁰ RKTkm 3-2-1-83-16 p 16.

¹⁶¹ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.3.2.c.

ei saa enam pidada salajaseks EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 ja TRIPS-lepingu art 39 lg 2 p a järgi, kuna ärisaladusele on võimalik saada õigustatud huvi põhistamisel kergesti ligipääs sellel valdkonna isikutel, kes tavaliselt kõnealust laadi teabega tegelevad.

Magistritöö autori hinnangul on Eesti seadusandlus liikumas ärisaladuste kaitse tagamisel tsiviilkohtumenetlustes ebasoodsas suunas. Nimelt kiitis Eesti Vabariigi Valitsus heaks eelnõu, millega muudetakse kohtulahendid tulevikus Riigi Teatajas avalikuks juba enne nende jõustumist ning eelnõu on planeeritud jõustuma 1. augustil 2023. aastal.¹⁶² Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohaselt peaks samuti TsMS § 59 lg 3 muudatama selliselt, et menetlusväline isik, kellel on selleks õigustatud huvi, võib tutvuda toimikuga ja saada menetlusdokumendi elektroonilise koopia kohtu loal ka poolte nõusolekuta, kui tema huvi toimikuga tutvumiseks ja menetlusdokumendist koopia saamiseks on kaalukam kui poole või kolmanda isiku huvi teabe kaitsmiseks. Kohus võib taotlejalt nõuda õigustatud huvi põhistamist. Toimikuga tutvumise ja menetlusdokumendist elektroonilise koopia saamise taotluse kohta küsib kohus poolte ja kolmandate isikute seisukohta.¹⁶³ Nimetatud eelnõu seletuskirja kohaselt planeeritakse seega TsMS-i § 59 lg 3 muudatust, millega soovitakse TsMS-ist jätta välja kinnises menetluses toimikuga tutvumise keeld, võimaldades menetlusvälisel isikul tutvuda ka kinnises menetluses arutatud kohtuasja toimikuga. Eelnõu seletuskirja kohaselt otsustab kohus esitatud taotluse alusel konkreetse kohtuasja toimikuga tutvumisloa andmise või tutvumisloa andmisest keeldumise, kusjuures tutvumisloa andmisest keeldumine on vaidlustatav. Muudatuse eesmärgiks on seletuskirja kohaselt vajadus võimaldada menetlusvälisele isikule tutvuda kohtu loal ka kinnises menetluses arutatud kohtuasja toimikuga, kuna menetluse kinniseks kuulutamise tähtajatu piirang ja toimikule ligipääsu keeld ei pruugi olla alati põhjendatud. Näiteks võivad kinniseks kuulutamise alused aastatega ära langeda, aktuaalsuse kaotada või olla juba lahendi jõustumisel asjakohatud.¹⁶⁴ Magistritöö autor on viidanud Euroopa Kohtu praktikale, mille kohaselt siis, kui ärisaladus on vähemalt viis aastat vana, ei ole see eelduslikult enam salajane, välja arvatud erandina siis, kui teabele tuginev isik tõendab, et vaatamata teabe vanusele on see endiselt oluline tema või mõne kolmanda isiku ärialase seisundi jaoks. Seega tuleks magistritöö autori hinnangul planeeritava TsMS § 59 lg 3 muudatuse puhul kohtutel toimikuga tutvumise loa

¹⁶² Valitsus kiitis heaks jõustumata kohtulahendite avalikustamise – ERR 31.03.2022. – <https://www.err.ee/1608550288/valitsus-kiitis-heaks-joustumata-kohtulahendite-avalikustamise> (10.04.2022).

¹⁶³ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus). Eelnõu. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/36455d53-a441-4391-9b64-7751a0b9012a> (10.04.2022), lk 3–4.

¹⁶⁴ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus). Seletuskiri, lk 9, 10, 22.

andmisel võtta arvesse just seda Euroopa Kohtu seisukohta, kuna teave võib olla määratletav ärisaladusena ka siis, kui see on vanem kui viis aastat. Probleemaatiliseks võib jätkuvalt pidada seda, et seadusmuudatuse tagajärjel võivad menetlusvälised isikud saada liiga lihtsalt ligipääsu ärisaladusele. Sellisel juhul võib ärisaladus saada üldtuntuks läbi toimikuga tutvumise loa andmise ka kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. Seega võib ärisaladusena kvalifitseeritav teave kaotada EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 kriteeriumi mittetäidetavuse tõttu kaitse ärisaladusena kõikides tsiviilkohtumenetlustes.

3.3. Ärisaladuse kaitse eeltõendamismenetluses ja menetluses tõendite kogumisel

Magistritöös on tuvastatud, et TRIPS-leping ja intellektuaalomandiõiguste direktiiv kohalduvad kohtumenetlustele, mis seonduvad lahutamatult intellektuaalomandiõiguste jõustamise ning nende õiguste rikkumisega. Seega ka nendes õigusaktides sätestatud konfidentsiaalse teabe kaitsenõuded on kahtlusetu kohaldatavad vaid kohtumenetlustes, mis seonduvad intellektuaalomandiõiguste jõustamise või nende rikkumisega. Intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 lause 1 on Eesti õigusesse üle toodud TsMS § 244 lg 1 lausesse 2¹⁶⁵ ja direktiivi art 7 lg 1 lause 2 vastavalt TsMS § 244 lg 2 lausesse 2.¹⁶⁶ Seega tuleneb eelnevast, et eeltõendamismenetluse regulatsioon TsMS § 244 lg 1 ja lg 2 järgi tugineb osaliselt intellektuaalomandiõiguste direktiivil, mille puhul on nõutud direktiivi art 7 lg 1 ja direktiivi põhjenduste p 20 kohaselt konfidentsiaalse teabe kaitse tagamine. TsMS § 244 lg 1 sätestab, et poole taotlusel võib kohus kohtumenetluse ajal või mõjuval põhjusel enne menetluse algatamist määrusega korraldada eeltõendamismenetluse, kui vastaspool sellega nõustub või kui võib eeldada, et tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda. Kohus algatab isiku taotlusel eeltõendamismenetluse tõendite tagamiseks ka siis, kui isik põhistab, et tema autoriõigusi, autoriõigustega kaasnevaid õigusi või tööstusomandiõigusi on rikutud või on olemas nende rikkumise oht. Eeltõendamismenetlus on õiguskirjanduse kohaselt erandliku iseloomuga menetlus,¹⁶⁷ mis toimub kas osana põhimenetlusest või sellega paralleelselt, kuid tegu pole hagita menetluse vormiga.¹⁶⁸ Ka Riigikohtu sõnul ei ole eeltõendamismenetlus iseseisev kohtumenetlus, vaid selle eesmärk on lihtsustada taotleja eeldatavate õiguste kaitsmist võimalikus tulevases (kavandatavas) või juba

¹⁶⁵ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/2.1.

¹⁶⁶ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/2.2.

¹⁶⁷ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/3.1.3.1.e.

¹⁶⁸ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 26. ptk/1.a.

käimasolevas kohtumenetluses, millele viitab Riigikohtu hinnangul mh TsMS § 244 lg-te 1 ja 3 sõnastus.¹⁶⁹ Selliselt on õiguskirjanduses leitud, et eeltõendamismenetluses on võimalik tõendeid tagada (TsMS § 244 lg 1), mis hõlmab tõendite kogumist ja nende säilimise tagamist, ning asjaolusid eelnevalt tuvastada (TsMS § 244 lg 3).¹⁷⁰ TsMS § 244 lg 2, mida on täiendatud intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 ls 2 alusel, sätestab, et eeltõendamismenetluses võib korraldada vaatluse, kuulata üle tunnistaja või teha ekspertiisi või muu menetlustoimingut. Kui eeltõendamismenetlus on algatatud tõendite tagamiseks autoriõiguste, autoriõigustega kaasnevate õiguste või tööstusomandiõiguste rikkumise või rikkumise ohu tõttu, võib kohus muu hulgas korraldada näidiste vaatluse ja kirjelduse detailse protokollimise koos näidiste säilitamisega või ilma selleta või arestida õigusi rikkuva kauba või kauba tootmiseks või turustamiseks vajaliku tooraine, seadmed ja sinna juurde kuuluvad dokumendid hagi tagamiseks ettenähtud korras.

TsMS-i § 244 lg 1 ls 2 puhul on õiguskirjanduses selgitatud, et intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg-s 1 on täpsustatud, et tõendite tagamise meetmed peavad olema kiired ja tõhusad ning arvestama konfidentsiaalse teabe kaitse nõuetega, viitega TsMS § 280 kommentaaridele.¹⁷¹ TsMS § 280 kommentaarides on leitud, et tuleb hinnata, kas taotlus on proportsionaalne ning tuleb arvestada eelkõige konfidentsiaalse teabe, sh ärisaladuse kaitsega.¹⁷² TsMS-i § 244 lg 2 puhul on õiguskirjanduses vaid leitud, et intellektuaalomandi asjades on kohtul intellektuaalomandiõiguste direktiivi kohaselt nii tõendite kogumisel art 6 lg 1 kui tõendite säilitamise meetmete kohaldamisel art 7 lg 1 järgi kohustus arvestada konfidentsiaalse teabe kaitsega, kusjuures see piirang on oluline eelkõige juhul, kui kaalul on vastaspoole ärisaladused või oskusteave. Täiendavalt on selgitatud, et kohtul tuleb leida tasakaal ühe poole huvi vastava konfidentsiaalse iseloomuga teabe saamise ning teiselt poolt vastaspoole huvi vahel selle teabe konfidentsiaalsuse säilitamiseks, jälgides riigisisese õiguse sätete tõlgendamisel proportsionaalsuse nõuet. Kommentaaride autorid on viidanud vastavate huvide arvestamise võimalusele ja riskide maandamisele kui TsMS § 247 lg-s 3 sätestatud tagatisenõude rakendamisele.¹⁷³ Kuigi eelnevalt mainitu kohaselt tuleb intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtumenetlustes eeltõendamismenetluse algatamisel arvestada konfidentsiaalse teabe kaitsega, siis TsMS § 244 lg 1 ls 2 seda ei võimalda. Nimelt on Riigikohus leidnud, et autoriõiguste, autoriõigustega kaasnevate õiguste

¹⁶⁹ RKTkm 2-17-7899/65 p 22.3.

¹⁷⁰ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/3.1.1.

¹⁷¹ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/3.1.4.f.

¹⁷² Lepik, G. TsMS § 280/3.2.4.b.

¹⁷³ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/3.2.2.1.c.

või tööstusomandiõiguste rikkumise või selliste õiguste rikkumise ohu põhistamine annab TsMS § 244 lg 1 teise lause järgi aluse eeltõendamismenetluse algatamiseks sõltumata sama sätte esimeses lauses märgitud asjaoludest.¹⁷⁴ Seega tuleneb eelnevast, et intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtumenetlustes eeltõendamismenetluse algatamisel ei saa kohus hinnata seda, kas tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda. Ka õiguskirjanduses on leitud, et TsMS § 244 lg 1 ls 2 puhul oleks täiendavate lisatingimuste seadmine vastuolus intellektuaalomandiõiguste direktiivi art-ga 7 ja seega isik peab põhistama kohtule vaid oma õiguste rikkumise või selle ohu ja TsMS § 244 lg 1 ls 2 ei jäta kohtule eeltõendamismenetluse algatamise otsustamisel kaalutlusruumi.¹⁷⁵ Seega kehtiva õiguse kohaselt ei saa kohus intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtuasjades eeltõendamismenetluse algatamisel kaaluda konfidentsiaalse teabe omaja suhtes meetme proportsionaalsust, kuna kohtul on kohustus intellektuaalomandi õiguste rikkumise või selle ohu korral eeltõendamismenetlus algatada. Selliselt tuleneb eelnevast, et kuigi õiguskirjanduse kohaselt tuleb tagada eeltõendamismenetluses konfidentsiaalse teabe kaitse, ei ole TsMS-is sätestatud vastavaid õigusnorme konfidentsiaalse teabe efektiivseks kaitseks.

Ärisaladuste kaitse puhul võib pidada problemaatiliseks just TsMS § 244 lg 2 alusel teostatavaid vaatlusi või muid toiminguid, mh kohtu korraldatav näidiste vaatlus ja kirjeldus koos detailse protokollimise ja näidiste säilitamisega. Õiguskirjanduse kohaselt on TsMS § 244 lg 2 alusel võimalik juhul, kui õigusi rikkuvad kaubad on vastaspoole või kolmanda isiku valduses, kohtul kohustada seda isikut lubama vaatlust korraldada (TsMS § 292 lg 1) või asitõend välja nõuda (TsMS § 286 ja § 279 lg 1). Samuti on leitud, et Eesti õiguses ei ole võimalik korraldada menetlustoiminguna läbiotsimist ega viia läbi õigusi rikkuvate kaupade vaatlust nende valdaja tahte vastaselt, vaid kohtu volitused piirduvad põhjendamatult vaatluse võimaldamisest keeldunud isiku trahvimisega TsMS § 292 lg 2 järgi.¹⁷⁶ Seega eelnevast tuleneb, et eeltõendamismenetluses saab kohus vahetult vaatlust läbi viia TsMS § 244 lg 2 ja TsMS § 290 koosmõjus intellektuaalomandi õiguste rikkumise või rikkumise ohu korral. Vastavat kinnitab ka õiguskirjandus, et vaatluse korraldab kohtunik enda jaoks.¹⁷⁷ TsMS § 291 lg 3 ja TsMS § 199 lg 1 p 5 alusel on vaatlusel õigus osaleda ka menetlusosalistel. Seega tuleneb eelnevast, et teistel menetlusosalistel on eeltõendamismenetluses korraldatava vaatluse puhul võimalik saada vahetult ligipääs ärisaladuse omaja kui menetlusosalise ärisaladustele nende asukohas ja selliselt ei pruugi olla tagatud konfidentsiaalse teabe kaitse, mida nõuab

¹⁷⁴ RKTkm 2-17-7899/65 p 22.1.

¹⁷⁵ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/3.1.4.e.

¹⁷⁶ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 244/3.2.2.2.b.

¹⁷⁷ Kangur, A. TsMS § 291/3.2.a.

intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1. TsMS § 249 lg 1 kohaselt saab eeltõendamismenetluses kogutud tõenditele menetluses tugineda samadel alustel põhimenetluses kogutud tõenditega ning sama sätte lõike 2 järgi ei või eeltõendamismenetluse tulemusele tugineda, kui vastaspool ei olnud istungile või muu menetlustoimingu juurde õigeaegselt kutsutud või tema õigusi eeltõendamismenetluses muul põhjusel oluliselt rikuti ja ta vaidlustab seetõttu tõendi. Seega ei pruugi kehtiv regulatsioon tagada intellektuaalomandiõiguste omaniku efektiivset õiguste jõustamist, sest kehtiv õigus ei näe ette konfidentsiaalse teabe kaitsemeetmeid. Selliselt rikutakse ärisaladuse omaja kui menetlusosalise õigust ausale kohtumenetlusele TRIPS-lepingu art 41 lg 2 ja art 42 alusel ja ärisaladuse kaitseõigust kui Euroopa Liidu üldpõhimõtet. Samuti on ärisaladus ka PS-i § 32 kaitsealas.¹⁷⁸ Selliselt võib tekkida olukord, et eeltõendamismenetluses TsMS § 244 lg 1 ja lg 2 alusel kogutud tõendeid tuleb pidada ärisaladuse omaja õiguste vastaselt kogutud tõenditeks, mis on TsMS § 249 lg 2 alusel põhimenetluses lubamatud.

Magistritöö autori hinnangul sarnaneb intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 sätestatud tõendite väljanõudmise alus Eesti õiguses kehtiva tõendite kogumise regulatsiooniga TsMS § 236 lg 2 järgi. Intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 kohaselt liikmesriigid tagavad, et kui osapool on esitanud oma nõuete toetamiseks piisava mõistlikult kättesaadava tõendusmaterjali ning on täpsustanud oma väidete põhistamiseks vastaspoole käsutuses olevad tõendid, on kohtuasutused volitatud nõudma vastaspoolelt nende tõendite esitamist, asjakohastel juhtudel konfidentsiaalse teabe kaitset tagavaid tingimusi järgides. TsMS § 236 lg 2 sätestab, et juhul, kui tõendit esitada sooviv menetlusosaline ei saa tõendit ise esitada, võib ta taotleda kohtult tõendite kogumist, kusjuures tõendite kogumine on kohtu tegevus menetluses tõendite kättesaadavaks tegemiseks ja nende uurimise võimaldamiseks. Õiguskirjanduse kohaselt saab Eesti õiguses menetlusosaline kohtu abiga koguda vaid asjakohast tõendit (TsMS § 236 lg 3), mida reguleerib täpsemalt TsMS § 238.¹⁷⁹ Tõendi kogumise taotluses peab menetlusosaline Riigikohtu praktika kohaselt märkima, missuguste asjaolude kohta ta tõendite kogumist soovib ning missuguste tõendite kogumist ta ühe või teise eelnimetatud asjaolu tõendamiseks taotleb TsMS § 236 lg 3 kohaselt.¹⁸⁰ Viidatud asjakohasuse nõue kattub magistritöö autori hinnangul intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 sätestatud tõendite väljanõudmise eeldusega, mille kohaselt saab rikkumisele tugineja nõuda vastaspoolelt välja asjakohased tõendid. Seega saab intellektuaalomandiõigustega seotud

¹⁷⁸ Kelli, A., Pisuke, H. PSK § 39/2.

¹⁷⁹ Kangur, A. TsMS § 236/3.3.1.

¹⁸⁰ RKTKm 2-17-7899/65 p 22.2

kohtumenetluses pidada intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 tõendite väljanõudmise nõuet samaväärseks TsMS § 236 lg-s 2 sätestatud tõendite kogumise taotlusega kohtule. Selliselt tuleks ka TsMS § 236 lg 2 puhul tagada konfidentsiaalse teabe, sh ärisaladuste kaitse.

TsMS § 236 lg 2 alusel tõendite väljanõudmisel võiksid olla rakendatavad TsMS § 275 ning TsMS § 280, mis on kohaldatav spetsiifiliselt intellektuaalomandiõigustega seonduvate hagide korral. Õiguskirjanduses on leitud, et kuna menetlusosalise õigust toimikuga tutvuda ei saa piirata, saab kohus ärisaladuse kaitsmiseks kasutada TsMS § 275 lg-s 1 sätestatud võimalusi.¹⁸¹ TsMS § 275 lg 1 kohaselt juhul, kui dokument on erakordselt mahukas ning sisaldab põhiliselt menetluse seisukohalt ebaolulisi asjaolusid või kui dokument sisaldab ärisaladusena käsitatavaid andmeid ja kohus on seisukohal, et sel või muul sama laadi põhjusel ei ole dokumendi tähtsust ja kaotamise või kahjustamise võimalust arvestades dokumendi tervikuna esitamine mõistlik, võib esitada kinnitatud väljavõtte dokumendi osast või viidata kohale, kus kohus ja menetlusosalised võivad dokumendiga tutvuda. Kohus võib nõuda kogu dokumendi esitamist. Õiguskirjanduse kohaselt ei ole TsMS § 275 lg 1 sätestatud olukorrad kohtule piirajaks – ka muudel juhtudel, kus dokumendi tervikuna kohtus uurimine võiks dokumendi ohtu seada, saab kohus nõuda dokumendi asemel väljavõtet või dokumenti uurida selle hoiukohas.¹⁸² Seega võimaldab kehtiv õigus konfidentsiaalset teavet sisaldavat dokumenti uurida ärisaladuse omaja valduses. Küll aga õiguskirjanduse kohaselt olukorras, kus kohus läheb dokumendiga tutvuma istungiväliselt selle hoiukohas, tuleb anda menetlusosalistele võrdsed ja realistlikud võimalused dokumentaalse tõendiga tutvumiseks.¹⁸³ Seega tuleneb eelnevast, et isegi TsMS § 275 kohaldamisel peab saama menetlusosaline ligipääsu dokumentaalse tõendiga tutvumiseks ning vastav meede ei taga ärisaladuse kaitset teise menetlusosalise eest siis, kui ärisaladuse omaja soovib tõendis olevale ärisaladusele oma õiguste kaitseks tugineda.

TsMS § 280 lg 1 kohaselt, kui hagi on esitatud autoriõiguste, autoriõigustega kaasnevate õiguste või tööstusomandiõiguste rikkumise või rikkumise ohu tõttu, võib kohus hageja põhjendatud taotlusel kohustada kostjat või muud isikut esitama muu hulgas kirjalikult andmed kaupade või teenuste, mis intellektuaalsest omandist tulenevat õigust rikuvad, päritolu ja turustuskanalite kohta. TsMS § 280 lg 2 p-de 1–4 kohaselt võib kohus sellist teavet küsida õiguste rikkujalt või muult isikult, kes valdab õigusi rikkuvaid kaupu või on neid vallanud, kasutas õigusi rikkuvaid

¹⁸¹ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 38/3.5.4.b.

¹⁸² Kangur, A. TsMS § 275/3.1.

¹⁸³ Kangur, A. TsMS § 275/3.2.

teenuseid, osutas õigusi rikkuvaks tegevuseks kasutatud teenuseid ja osales selliste kaupade tootmisel, valmistamisel või turustamisel või teenuste osutamisel. Õiguskirjanduse kohaselt on TsMS § 280 lg-te 1 ja 2 aluseks intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 8 lg 1 ning TRIPS-lepingu art 47.¹⁸⁴ Magistritöös on eelnevalt tuvastatud, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt peab intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 8 puhul tagama meetmed intellektuaalomandiõiguste kuritarvitamise vastu ja esitatud teabenõue tuleb jätta rahuldamata, kui põhjaliku ja üksikasjaliku kontrolli alusel on kindlaks tehtud, et see nõue on kuritarvituslik, põhjendamatu või ebaproportsionaalne.¹⁸⁵ Riigikohus on leidnud, et TsMS § 280 lg 1 alusel nõude esitamiseks peab õiguste rikkumine olema sellekohase taotluse rahuldamise eeldusena kinnitust leidnud, mistõttu ei ole niisuguse teabe nõudmine eeltõendamismenetluse korras üldjuhul võimalik ilma eelneva kohtusse pöördumiseta.¹⁸⁶ Seega saab eelnevast järeldada, et TsMS § 280 lg 1 alusel teabe kui võimaliku ärisaladuse kohtumenetluse esitamisel peab kohus hindama lähtuvalt intellektuaalomandiõiguse rikkumise ulatusest ärisaladuse esitamise vajalikkust ja proportsionaalsust ning ärisaladuse salajasus tuleks tagada TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel avalikkuse ees menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise ja seega ka TsMS § 59 lg 3 järgi toimikule ligipääsu piiramisega. Põhjendatuks ei peaks pidama ärisaladuse varjamist intellektuaalomandiõiguste omaja eest ulatuses, milles ärisaladus aitab kindlaks määrata intellektuaalomandiõiguse rikkumise ning tekkinud kahju ulatuse, kuid varjata tuleks ärisaladust selles osas, mis rikkumise ulatuse või tekkinud kahju osas tähendust ei oma.

3.4. EKTÄKS-iga seonduvad ärisaladuse kaitsemeetmed

EKTÄKS-i seletuskirja kohaselt on seaduse eesmärgiks luua Eesti õigusesse ärisaladuse kaitse direktiivist tulenevad ärisaladuse kaitse reeglid, et soodustada ettevõtete konkurentsivõimet ning innovaativsust, sh investeerimist intellektuaalse kapitali loomisesse, luues seeläbi tingimused majanduse üldiseks arenguks. Eelnõu seletuskirja autorid on ka märkinud, et EKTÄKS võtab Eesti õigusesse üle sätted, mis sisalduvad ärisaladuste kaitse direktiivis, kuna kehtiv Eesti õigus ei ole direktiiviga kooskõlas.¹⁸⁷ Seega on EKTÄKS-i kohaldumisala, sarnaselt ärisaladuste kaitse direktiiviga, piiratud kohtumenetlustega, mis on seotud ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega. Seega ei saa EKTÄKS-i sätteid kohaldada muudes tsiviilkohtumenetlustes, kus üks menetlusosaline soovib tugineda

¹⁸⁴ Lepik, G. TsMS § 280/2.1.a.

¹⁸⁵ EKo C-597/19, Mircom International Content Management & Consulting (M.I.C.M.) Limited versus Telenet BVBA, p 94, 96.

¹⁸⁶ RKTkm 2-17-7899/65 p 22.4.

¹⁸⁷ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskiri., lk 2.

kohtumenetluse esitatavas tõendis sisalduva ärisaladuse kaitsele. Vastavat järeldust kinnitab ka EKTÄKS-i § 1 lg 1, mille kohaselt sätestatakse seadusega ebaausa konkurentsi keeld ning selle rikkumisest tulenevad nõuded ning nende menetlemise kord. Täiendavalt kinnitab EKTÄKS-i piiratud kohaldamisala ka EKTÄKS-i sätete sõnastus, mis viitab EKTÄKS-i sätete kohaldamise võimalikkusele vaid ärisaladuse ebaseaduslikule saamisele, kasutamisele või avaldamisele tugineva hagi puhul (nt EKTÄKS §-d 7 lg 1, § 9, § 10, § 11). Vaid EKTÄKS § 5 lg-s 2 sisalduvat ärisaladuse mõistet on magistritöö autori hinnangul võimalik kasutada kõikides menetlustes, et kohtumenetluses teavet ärisaladusena määratleda. Nimelt Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt tuleb liidu õigusnormi sõnastust, mis ei viita sõnaselgelt liikmesriikide õigusele õigusnormi tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramiseks, tavaliselt kogu Euroopa Liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt.¹⁸⁸ Selliselt on Euroopa Kohus leidnud, et taolised mõisted on liidu õiguse autonoomsed mõisted, mida tuleb liidu territooriumil tõlgendada ühetaoliselt.¹⁸⁹ Seega järeldub eelnevast, et EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud ärisaladuse mõiste, mis tuleneb ärisaladuste kaitse direktiivi art 2 p-st 1, peaks olema Euroopa Liidus ühetaoliselt tõlgendatud. Seega ka ärisaladuse mõistet tuleb kõikides Eesti kohtumenetlustes sisustada samamoodi, võimaldades kasutada EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud ärisaladuse mõistet kõikides menetlustes.

Direktiiv on Euroopa Liidu liikmesriikidele siduv oma tulemuselt. Nimelt Euroopa Liidu toimimise lepingu¹⁹⁰ (ELTL) art 288 lg 3 kohaselt on direktiiv saavutatava tulemuse seisukohalt siduv iga liikmesriigi suhtes, kellele see on adresseeritud, kuid jätab vormi ja meetodite valiku selle riigi ametiasutustele. Ärisaladuste kaitse direktiivi art 1 lg 1 ja direktiivi põhjenduste p 10 kohaselt võivad liikmesriigid näha ette ulatuslikuma või kaugemaleulatuvama kaitse ärisaladuste ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamise eest, kuid seda tingimusel, et on tagatud vastavus artiklitele 3, 5 ja 6, artikli 7 lõikele 1, artiklile 8, artikli 9 lõike 1 2. lõigule, artikli 9 lõigetele 3 ja 4, artikli 10 lõikele 2, artiklitele 11 ja 13 ning artikli 15 lõikele 3. Seega kehtestab ärisaladuste kaitse direktiiv minimaalse kaitsestandardi ärisaladuse kaitseks, mida iga liikmesriik peab vähemalt järgima. Vastavat järeldust on kinnitatud ka erialakirjanduses.¹⁹¹ Magistritöö autori hinnangul peab ärisaladuste konfidentsiaalsuse säilitamine olema tagatud nii intellektuaalomandi õiguste jõustamisega seonduvates kohtumenetlustes, kohtumenetlustes, mis on seotud ärisaladuste ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega ning

¹⁸⁸ EKo C-201/13, Johan Deckmyn ja Vrijheidsfonds VZW versus Helena Vandersteen jt, ECLI:EU:C:2014:2132, p 14.

¹⁸⁹ EKo C-471/14, Seattle Genetics Inc. versus Österreichisches Patentamt. ECLI:EU:C:2015:659, p 24.

¹⁹⁰ Euroopa Liidu toimimise leping. – ELT C 202 7.6.2016, lk 47.

¹⁹¹ Fox, B., lk 89.

muudes kohtumenetlustes, kus ärisaladuse omaja peab oma õiguste kaitseks esitama menetluse ärisaladust sisaldava tõendi. Seda põhjusel, et ärisaladus on kõikides kohtumenetlustes ühest definitsioonist lähtuv (EKTÄKS § 5 lg 2). Seega juhul, kui ärisaladus saab üldtuntuks või kergesti kättesaadavaks EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 kohaselt, kaotab teave ärisaladuse staatuse üht moodi kõikides kohtumenetlustes olenemata kohtuvaidluse liigist. Magistritöös on eelnevalt analüüsitud, et ärisaladuste kaitse direktiivi kohaldamisala on kitsas, kohaldudes vaid kohtumenetlustes, mis on seotud ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega, kuid samas näeb ärisaladuste kaitse direktiiv ette võimaluse näha ette ulatuslikum ärisaladuste kaitse siseriiklikus õiguses. Seda järeldust on kinnitatud ka erialakirjanduses, mille kohaselt direktiivist ei saa kasu nt patendivaidluste menetlusosalised, välja arvatud juhul, kui liikmesriik on ise otsustanud kehtestada ulatuslikuma ärisaladuste kaitse, kui seda nõuab ärisaladuste kaitse direktiiv.¹⁹² Seega järeldub eelnevast, et ärisaladuste kaitse direktiiv võimaldab ette näha ulatuslikumat kaitset, kui seda näeb ette kehtiv EKTÄKS.

EKTÄKS ei näe ette ärisaladuse kaitseks tagatise sarnaselt ärisaladuste kaitse direktiivi art-iga 9. EKTÄKS-i eelnõu seletuskirja lisa 1 „Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2016/943 ja Eesti õigusaktide vastavustabel“ on eelnõu koostajad selgitanud, et direktiivi art 9 lg 1 nõuab ärisaladuse kaitset kohtumenetluses üksnes juhul, kui menetluses oleva hagi esemeks on ärisaladuse ebaseaduslik omandamine, kasutamine või avaldamine, kuid TsMS § 38 lg 1 p 6, TsMS § 41 lg-d 1–3 ja TsMS § 59 lg 1¹–3 annavad ärisaladusele kohtumenetluses laiema kaitse, kuna meetmed ei olene sellest, kas hagi ese kujutab endast ärisaladust või on ärisaladus menetluse kaasatud üksnes tõendina. Täiendavalt on EKTÄKS-i eelnõu seletuskirja autorid leidnud, et kuna ärisaladuste kaitse direktiiv pakkus võimaluse, mitte kohustuse direktiivi art 9 lg-s 2 sätestatud konfidentsiaalsusringi regulatsiooni vastuvõtmiseks, otsustati seda mitte teha, lähtuvalt Riigikohtu varasemalt avaldatud seisukohast direktiivi 2014/104/EL ülevõtmiseks kavandatud eelnõu tagasisides.¹⁹³ Seega tuleneb eelnevast, et EKTÄKS-i ei lisatud erisätteid, mis reguleeriksid ärisaladust sisaldavate tõendite konfidentsiaalsuse säilitamist kohtumenetluses ja isikute ligipääsu piiramist konfidentsiaalsele teabele, sest seadusandja hinnangul olid TsMS-is eksisteerivad sätted piisavad. Kehtivasse karistusseadustikku lisati seletuskirja kohaselt KarS § 331⁵.¹⁹⁴ KarS § 331⁵ lg 1 sätestab, et kohtu poolt kohaldatud saladuse hoidmise kohustuse rikkumise eest karistatakse rahalise karistusega või kuni üheaastase vangistusega. EKTÄKS-i eelnõu seletuskirja autorid on selgitanud, et kohtulahend,

¹⁹² Schröder, V., Widera, P., lk 364.

¹⁹³ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskirja lisa 1, lk 5.

¹⁹⁴ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskiri, lk 11.

mille täitmist lisanduva KarS §-ga 331⁵ tagatakse, on mh kohtumäärus, mille sisuks on menetluse osaline või täielikult kinniseks kuulutamine ärisaladuse kaitseks või saladuse hoidmise kohustus ärisaladuse hoidmiseks (TsMS § 41).¹⁹⁵ Lisaks on kehtivas õiguses KarS § 377 lg 1, mille kohaselt ärisaladuse ebaseadusliku saamise, kasutamise või avaldamise eest, kui see on toime pandud ärilisel või kahju tekitamise eesmärgil karistatakse rahalise karistuse või kuni kaheaastase vangistusega.

Magistritöös teostatud analüüsist on selgunud, et juhul, kui menetlusosaline esitab kohtumenetluse ärisaladuse ja taotleb kohtult menetluse või selle osa kinniseks kuulutamist TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel, kuid kohus otsustab seda mitte teha, saab selles taotluses detailselt kirjeldatud ärisaladus kohtutoimiku osaks. Seega ei ole menetlusosalisel kui ärisaladuse omajal võimalik ärisaladust kohtutoimikust eemaldada ja teine menetlusosaline saab ärisaladusega TsMS § 59 lg 1 alusel tutvuda. Selliselt saab leida, et kui nimetatud juhul teine menetluseosaline võtab enese kasutusse selle ärisaladuse, ei oleks see karistatav KarS § 377 alusel. Nimelt EKTÄKS § 5 lg 1 kohaselt on ärisaladuse saamine ilma selle üle seaduslikku kontrolli omava isiku nõusolekuta ebaseaduslik, kui selleks on kasutatud EKTÄKS § 5 lg 1 p-des 1–2 nimetatud toiminguid (nt loata juurdepääs ärisaladusele või selle omavoliline valdamine või kopeerimine või muu kaubandustavaga vastuolus olev toiming). Õiguskirjanduse kohaselt on ärisaladuse saamine, kasutamine või avaldamine ebaseaduslik üksnes juhul, kui seda on tehtud ilma ärisaladuse üle seaduslikku kontrolli omava isiku loata või nõusolekuta.¹⁹⁶ Täiendavalt on leitud, et ärisaladuse saamine saab toimuda juhul, kui isik saab loata juurdepääsu dokumentidele või kopeerib neid loata, kasutamine tähendab ärisaladuse tarvitamist ja avaldamine tähendab ärisaladuse teatavaks tegemist konkreetsele või määratlemata isikute ringile.¹⁹⁷ Saksamaa kohtupraktikas on leitud, et juhul, kui menetlusosaline esitab menetluse ilma konfidentsiaalsusmeetmeid rakendamata taotlusi ja dokumente, saab ta eeldada, et need tehakse menetluse teistele pooltele kättesaadavaks, kuna ZPO (*Zivilprozessordnung*)¹⁹⁸ § 299 lg 1 sätestab piiranguteta õiguse toimikuga tutvumiseks.¹⁹⁹ Eesti õiguskirjanduses on leitud, et kui kohus on vaatamata menetlusosalise taotlusele keeldunud menetluse kinniseks kuulutamisest, on ärisaladuse esitamine kohtumenetluses eelduslikult seaduslik isegi siis, kui

¹⁹⁵ Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. Seletuskirja lisa 1., lk 11.

¹⁹⁶ Vutt, A. KarS § 377/11.1.

¹⁹⁷ Vutt, A. KarS § 377/11.2.

¹⁹⁸ Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 5. Oktober 2021 (BGBl. I S. 4607) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html> (19.03.2022).

¹⁹⁹ Oberlandesgericht Düsseldorf. I-2 W 8/18. – https://www.justiz.nrw.de/nrwe/olgs/duesseldorf/j2018/I_2_W_8_18_Beschluss_20180425.html (23.03.2022), p 9, 12.

tulemuseks on selle avaldamine avalikus kohtulahendis.²⁰⁰ Seega juhul, kui menetlusosaline esitab menetlusse ärisaladust sisaldava dokumendi ilma ärisaladuse nähtavust piiramata menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluse põhistamiseks, saab järeldada, et ärisaladuse omaja on andnud teisele menetlusosalisele nõusoleku teabega tutvumiseks. Seega tuleneb eelnevast, et kui menetlusosaline esitab kohtumenetlusse ärisaladuse TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse põhistamiseks ja kohus otsustab menetluse või selle osa jätta kinniseks kuulutamata, ei saa teise menetlusosalise poolt ärisaladuse kasutuselevõtul olla täidetud KarS § 377 sätestatud koosseis, kuna ligipääs ärisaladusele ei ole ebaseaduslik.

KarS § 331⁵ lg 1 kohaselt kohtu poolt kohaldatud saladuse hoidmise kohustuse rikkumise eest karistatakse rahalise karistusega või kuni üheaastase vangistusega. Õiguskirjanduse kohaselt seisneb saladuse hoidmise kohustuse rikkumine kaitsmisväärsete andmete mistahes viisil avaldamises, mistõttu andmed, mida kohtuistungil viibiv isik on kohustatud saladuses hoidma, peavad olema kohtumääruse alusel piisavalt täpselt määratletud.²⁰¹ TsMS § 41 lg 1 sätestab, et kinnisel kohtuistungil hoiatab kohus menetlusosalisi ja teisi istungisaalis viibijaid, et kinnisel kohtuistungil arutatut ja seal käsitletud dokumente ei ole lubatud avaldada ulatuses, milles see on vajalik TsMS § 38 nimetatud õiguse või huvi kaitseks. Eelnevast seega järeldub, et TsMS § 41 lg-st 1 tulenevalt kehtib menetlusosalistele saladuse hoidmise kohustus automaatselt, kui menetlus või selle osa on kuulutatud kinniseks ning saladuse hoidmise kohustus kehtib ulatuses, milles see on vajalik ärisaladuse kaitseks. Õiguskirjanduses on aga leitud, et istungil arutatu ja seal käsitletud dokumentide avaldamise keeld laieneb vaid asjaoludele ja teabele, mille salastamine on vajalik TsMS § 38 nimetatud õiguse või huvi kaitseks ning seda, mis osas saladust hoida tuleb, peaks kohus isikutele vähemasti selgitama. Seega peaks kohus siiski TsMS § 41 lg 2 alusel isikutele saladuse hoidmise kohustuse panema.²⁰² Õiguskirjanduse kohaselt on kohtul kindlam teha selge määrus, kohustades isikuid kinnises menetluses teabe saladuses hoidmiseks ja TsMS § 41 lg-t 2 tuleks tõlgendada laiendavalt selliselt, et kohtul on võimalik teha saladuse hoidmise kohustamise määrus ka juhul, kui istungit asjas ei peeta ning saladuse hoidmise kohustuse võib määrusega panna ka menetlusosalisele.²⁰³ Kohus peaks kohtumääruses määrama saladuse hoidmise kohustuse ulatuse, hõlmates nt kas dokumentides avaldatut või selle asemel või kõrval istungil teatavaks saanut ja kohus peab ka võimalikult täpselt määratlema, milliste andmete avalikustamine on keelatud (nt millise dokumendi sisu ja

²⁰⁰ Vutt, A. KarS § 377/12.

²⁰¹ Laos, S. KarS § 331⁵/3.2.

²⁰² Kõve, V., Lints, J. TsMS § 41/3.1.1.b.

²⁰³ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 41/3.1.2.a.

millisel istungil avaldatu).²⁰⁴ Seega järeldeb eelnevast, et juhul, kui kohus kuulutab kohtumenetluse TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel kinniseks, kuid ei selgita menetlusosalistele piisavalt täpselt TsMS § 41 lg 1 alusel, mis teavet on vajalik saladuses hoida või ei tee TsMS § 41 lg 2 järgset määrust, ei pruugi olla täidetud KarS-i § 331⁵ sätestatud koosseis. Täiendavalt on magistritöös analüüsitud, et kohtumenetlus on avalik seni kuni kohus teeb menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise määruse TsMS § 38 lg 1 p 6 järgi. Seega enne menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise määruse tegemist ei saa kohalduda KarS-i § 331⁵ sätestatud koosseis, sest menetlusosalistele ei kohaldu kinnisest menetlusest tulenev saladuse hoidmise kohustus, kuna menetlus on kuni kinniseni kuulutamiseni avalik. Küsitav on seega ka enne menetluse kinniseks kuulutamist TsMS § 38 lg 1 p 6 järgi KarS-i § 377 sätestatud koosseisu kohaldumine, kuna eelnevaltmainitud Saksamaa kohtupraktikast lähtuvalt on ärisaladuse detailsel kirjeldamisel TsMS § 38 lg 1 p 6 järgses taotluses järeldatav ärisaladuse omaja nõusoleku andmine teisele menetlusosalisele salajasele teabele ligipääsu saamiseks ja menetlusosalistel on TsMS § 59 lg 1 järgi hagimenetluses piiramatult ligipääs kohtutoimikule. Seega on kehtivas õiguses tsiviilkohtumenetluse menetlusõiguslikud meetmed ärisaladuste kaitse tagamiseks kaheldava väärtusega.

²⁰⁴ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 41/3.1.2.b.

4. Võimalikud kaitsemeetmed ärisaladuse kaitseks tsiviilkohtumenetluses *de lege ferenda*

4.1. Teabe esitamine kohtule viisil, et ärisaladus on varjutatud

Magistritöö eelnevast analüüsist nähtus, et kehtiva õiguse kohaselt võib ärisaladuste kaitse Eesti tsiviilkohtumenetluses olla keeruline. Alljärgnevalt analüüsib magistritöö autor võimalusi, kuidas eelnevaltmainitud probleeme vältida. Probleemaatiliseks on kehtivas tsiviilkohtumenetluses see, et juhul, kui menetlusosaline esitab kohtumenetluse ärisaladust sisaldava dokumendi, saab see dokument kohtutoimiku osaks ning menetlusosalisel ei ole võimalust seda teavet kohtumenetlusest eemaldada siis, kui selgub, et ärisaladus ei aita kohtus menetlusosalise menetluslikku positsiooni kindlustada.

Sellise olukorra lahenduseks oleks kohtumenetluse ärisaladust sisaldavate dokumentide tingimuslikult esitamine. Sellised dokumendid ei saaks toimiku osaks TsMS § 59 lg 1 järgi ja seega ei peaks sellistele dokumentidele laienema teise menetlusosalise tutvumise õigus kuni hetkeni, mil dokument saab toimiku osaks. Näiteks on Saksamaa Liidukohtu praktika kohaselt võimalik menetlusosalistel esitada kohtule dokumente tingimuslikult, sätestades kohtule dokumendi esitamisel selle kohtutoimikusse lisamise eeldused ja paludes kohtul enne sätestatud tingimuste täitmist dokumenti teisele menetlusosalisele kättesaadavaks mitte teha.²⁰⁵ Saksamaa ZPO § 299 lg 1 kohaselt võivad menetluspooled tutvuda kohtuasja dokumentidega ning saada neist koopiaid ja väljavõtteid. Sarnaselt Eesti õigusega on hagimenetluses menetlusosalistel piiramatult õigus kohtutoimikuga tutvumiseks. Saksamaa ZPO kommentaarides on leitud, et menetlusosalise võimalik huvi ärisaladuse salajasuse säilitamise suhtes on ebaoluline ZPO § 299 lg-s 1 sätestatud toimikuga tutvumise õiguse seisukohast.²⁰⁶ Sama mõtet kannab kehtiv TsMS § 59 lg 1, mis sätestab hagimenetluses menetlusosalistele piiramatult õiguse kohtutoimikuga tutvumiseks. Küll aga on Saksamaa Liidukohus leidnud, et eristada tuleb olukorda, millal saab kohtule esitatud dokument toimiku osaks ning teistel menetlusosalistel tekib selle dokumendi suhtes tutvumise õigus. Saksamaa Liidukohus leidis, et reeglina saavad kõik menetluse esitatud dokumendid toimiku osaks, välja arvatud juhul, kui menetlusosaline dokumendi esitamise ajal osutab ehk seab reservatsiooni, et dokumenti võib avaldada teisele

²⁰⁵ BGH. X ZR 33/19. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=103229&pos=0&anz=1> (22.03.2022).

²⁰⁶ Vorwerk, V., Wolf, C. (hrsg). ZPO § 299 Rn. 17.1. – BeckOK ZPO. 44. Auflage. Verlag: München: C.H. Beck 2022. – <https://beck-online.beck.de/Bcid/Y-400-W-BECKOKZPO-G-ZPO-P-299-GI-DI> (23.03.2022).

menetlusosalisele vaid teatud tingimuste täitmisel. Kui kohus teisele menetlusosalisele sellest reservatsioonist lähtuvalt dokumenti ei edasta, ei saa see ka toimiku osaks, mistõttu ei laiene dokumendile toimikuga tutvumise õigus.²⁰⁷ Nimelt on liidukohtu hinnangul menetlusosalisel võimalus esitada menetlusse tõend kohtutoimikusse lisamiseks ja vastaspoolele kättesaadavaks tegemiseks, mis on ärisaladuse kaitseks osaliselt varjutatud, esitades kohtule ka varjutamata tõendi, lubades kohtul varjutamata dokumendi vastaspoolele edastada vaid konfidentsiaalsusmeetmete täitmisel (nt kohtuvälise konfidentsiaalsuskokkuleppe sõlmimine). Juhul, kui menetlusosalise nõutud konfidentsiaalsusmeetmed pole täidetud, leidis liidukohus, et kohus ei saa vastu dokumendi esitaja tahet dokumenti toimikusse lisada, kuid kohus ei saa ka ilma vastaspoolele ärakuulamisõigust tagamata dokumendi varjutatud osadele tuginedes otsust langetada.²⁰⁸ Ka Eesti õiguse kohaselt ei või kohus tugineda tõendile, milles kohtuotsuse tegemise seisukohast oluline teave on ühele menetlusosalisele jäänud kättesaamatuks. Nimelt TsMS § 436 lg 2 kohaselt rajab kohus otsuse üksnes asjas esitatud ja kogutud tõenditele ning TsMS § 436 lg 4 kohaselt ei või kohus otsust tehes tugineda asjaolule, mida ei ole menetluses arutatud. PS § 24 lg 2 sätestab, et igaühel on õigus olla oma kohtuasja arutamise juures ja just PS § 24 lg 2 sätestab ärakuulamisõiguse.²⁰⁹ Ärakuulamisõigusest tuleneb õiguskirjanduse kohaselt õigus olla kohtu poolt realselt ära kuulatud viisil, mis tagab isiku seisukohtadega arvestamise või mitteamvestamise ka põhjendamise kohtuotsuse koostamisel ning just sel eesmärgil saab kohus tugineda vaid tõenditele, mille kohta pooled on saanud arvamust avaldada.²¹⁰ Seega saab eelnevast järeldada, et isegi kui menetlusosaline on esitanud kohtule varjutamata tõendi, millest nähtub kohtuvaidluse seisukohast relevantne ärisaladus, kuid teisel menetlusosalisel sellele teabele ligipääsu ei ole, ei saa kohus varjutamata tõendile TsMS § 436 lg-te 2 ja 4 alusel kohtuotsuse tegemisel tugineda.

Eelnevast saab seega järeldada, et tsiviilkohtumenetluses kohtule ärisaladust sisaldavate dokumentide tingimuslikult esitamine aitab tagada ärisaladuste kaitset, kuna sellist teavet sisaldav dokument ei saaks kohtutoimiku osaks ning dokumendi suhtes ei laieneks ajutiselt toimikuga tutvumise õigus TsMS § 59 lg 1 alusel. Seega juhul, kui kohus otsustab jätta menetluse kinniseks kuulutamise taotluse rahuldamata, oleks menetlusosalisel võimalus taotluse aluseks olev ärisaladust sisaldav dokument tagasi võtta. Selliselt ei oleks ärisaladuse omajal kartust, et ärisaladus, mis kohtus tema menetluslikku positsiooni ei kindlusta, saab

²⁰⁷ BGH. X ZR 33/19, p 16–18.

²⁰⁸ BGH. X ZR 33/19, p 19–21.

²⁰⁹ Sepp, H. jt. PSK § 24/11. RKPJKo 3-4-1-5-10 p 24.

²¹⁰ Velbri, E.-K., Kõve, V. TsMS § 436/3.3.3.1.a. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

kohtutoimiku osaks ning seega üldtuntuks EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 järgi. Sarnaselt Saksamaaga on TsMS § 59 lg 1 kohaselt menetlusosalisel õigus tutvuda just kohtutoimikuga, mistõttu tuleb järgnevalt analüüsida, millal saab kohtule esitatud dokument kohtutoimiku osaks, et selle suhtes kohalduks tutvumisõigus.

TsMS § 56 lg 1 kohaselt peab kohus iga tsiviilasja kohta toimikut, kuhu võetakse ajalises järgnevuses kõikide menetlusastmete menetluskohandused ja muud asjaga seotud dokumendid, kaasa arvatud protokollid ja kohtulahendid. Õiguskirjanduse kohaselt kujutab toimik endast kohtule edastatud ja kohtu koostatud kirjalike dokumentide kogumit.²¹¹ Seega saab eelnevast järeldada, et avalduse või muu dokumendi kohtutoimiku osaks saamisel omab tähtsust selle korrektne edastamine kohtule. TsMS § 56 lg 1 puhul on õiguskirjanduses selgitatud, et TsMS § 56 eeldab, et toimikut peetakse paberandmaterjalil.²¹² Kuigi TsMS § 57 lg 1 kohaselt võib toimikut võidakse pidada ka täielikult või osaliselt digitaalsena, on õiguskirjanduses leitud, et kuni paberivabale kohtupidamisele üleminekuni on otsustava tähendusega pabertoimikusse kogutud materjal.²¹³ TsMS § 60¹ lg 1 p 5 sätestab, et e-toimiku menetlemise infosüsteem on tsiviilkohtumenetluses menetlusandmete ja isikuandmete töötlemiseks peetav riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, mille eesmärk on võimaldada andmete ja dokumentide elektroonilist edastamist, kusjuures andmekogusse kantakse mh ka digitaalsed dokumendid TsMS-is sätestatud juhtudel (TsMS § 60¹ lg 2 p 3). E-toimiku süsteemi kasutamine on tsiviilkohtumenetluses dokumentide ja avalduste edastamiseks ning kohtus asja menetlemisel reeglina kohustuslik. Nimelt TsMS § 336 lg 6 kohaselt juhul, kui avaldusi või muid dokumente saab esitada selleks loodud portaali vahendusel arvutis peetavasse menetlusinfosüsteemi, ei või neid esitada e-posti teel, välja arvatud mõjuval põhjusel. Justiitsministri 28.12.2005 määruse nr 59 „Kohtule dokumentide esitamise kord“²¹⁴ § 20³ lg 1 kohaselt võib menetlusseadustikes nimetatud menetluskohanduse esitada tsiviilkohtumenetlusse e-toimiku süsteemi kaudu. Riigikohus on leidnud, et TsMS-i § 336 lg 6 lisamisega muudeti e-toimik menetlusosalistele kohustuslikuks 01.01.2010 jõustunud TsMS-i muudatustega.²¹⁵ Vabariigi Valitsuse 03.07.2008 määruse nr 111 „E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus“²¹⁶ § 30¹ lause 2 kohaselt on 1. juunist 2010 e-toimiku süsteemi kasutamine tsiviil- ja halduskohtuasjade menetlemisel kohustuslik kõikidele haldus-, maa- ja ringkonnakohtutele.

²¹¹ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 56/3.1.a.

²¹² Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 56/1.b.

²¹³ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 56/3.2.b.

²¹⁴ Kohtule dokumentide esitamise kord. – RT I, 01.04.2022, 8.

²¹⁵ RKTkm 3-2-1-96-15 p 17.

²¹⁶ E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus. – RT I, 09.03.2018, 5. (Edaspidi: e-toimiku süsteemi põhimäärus).

Seega on kehtiva õiguse kohaselt menetlusosalistel tsiviilkohtumenetluses reeglina kohustus kasutada kohtule dokumentide esitamiseks e-toimiku süsteemi ning maa- ja ringkonnakohtutel on kohustus kasutada asjade menetlemisel e-toimiku süsteemi.

TsMS § 60¹ lg 1 p 5 kohaselt on e-toimiku süsteemi eesmärgiks võimaldada andmete ja dokumentide elektroonilist edastamist. Ka Riigikohus on selgitanud, et riigi üldine suund on muuta asjaajamine ametiasutustes, sh kohtus paberivabaks, viitega TsMS-i §-le 60¹.²¹⁷ E-toimiku süsteemi põhimääruse § 3 lg 1 kohaselt esitavad e-toimiku süsteemi andmeid mh kohus, menetlusosalised ja teised menetluses osalevad isikud. Sama määruse § 11 lg 4 p 3 kohaselt kantakse e-toimiku süsteemi ka tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud juhtudel ja ulatuses andmed vastavalt määruse lisale 4, hõlmates mh lisa 4 kohaselt dokumendifaile ja dokumendi lisasid. E-toimiku süsteemi põhimääruse § 14 lg-te 1 ja 2 kohaselt on e-toimiku süsteemi kantud andmetel informatiivne tähendus, kuid seadusega ettenähtud juhtudel on e-toimiku süsteemi kantud andmetel õiguslik tähendus. Justiitsministeeriumi 14.06.2020 tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuses on selgitatud, et TsMS-ist ei nähtu, et e-toimiku süsteemi kantud toimingutel on õiguslik tähendus, v.a kättetoimetamise andmetel avalikus e-toimikus.²¹⁸ Selliselt tekib küsimus, mis tähendust omab TsMS § 336 lg 6 esitatud avalduste ja muude dokumentide toimiku osaks saamisel. Näiteks on Tallinna Ringkonnakohus 2012. aastal tehtud lahendis leidnud, et e-toimiku süsteem ei kujuta endast digitaalset kohtutoimikut, vaid üksnes menetlusandmete ja isikuandmete töötlemiseks peetavat andmekogu.²¹⁹

TsMS § 336 lg 2 sätestab, et elektrooniline dokument loetakse kohtule esitatuks, kui see on salvestatud kohtudokumentide vastuvõtmiseks ettenähtud andmebaasi ning dokumendi saatjale edastatakse selle kohta elektrooniline kinnitus. Õiguskirjanduses on leitud, et automaatse vastuvõtukinnituse saab saatja juhul, kui elektrooniline dokument on edastatud avaliku e-toimiku menetlemise infosüsteemi kaudu ning kui dokument jõuab kohtudokumentide vastuvõtmiseks ettenähtud andmebaasi.²²⁰ Magistritöös on jõutud järeldusele, et avalduse või muu dokumendi kohtutoimiku osaks saamisel omab tähtsust selle korrektne edastamine kohtule, mistõttu saab leida, et kohtule e-toimiku süsteemi vahendusel menetlusedokumentide esitamisel saab avaldus või muu dokument toimiku osaks siis, kui avalduse või muu dokumendi

²¹⁷ RKTkm 3-2-1-40-11 p 20.

²¹⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus (14.06.2020). – <https://adr.rik.ee/jm/dokument/7420901> (10.04.2022), lk 9.

²¹⁹ TlnRnK 3-07-1059/207 p 20.

²²⁰ Parrest, I., Alas, I. TsMS § 336/3.3.1.a.

esitaja saab esitamise kohta automaatse vastuvõtukinnituse (kohtule dokumentide esitamise kord § 20³ lg 5). Automaatse vastuvõtukinnituse saamise tähtsust dokumendi e-toimikusse salvestamise puhul on käsitletud ka Riigikohus leides, et kui dokumendi saatja ei ole saanud automaatset vastuvõtukinnitust dokumendi esitamise kohta, ei saa ta ka eeldada, et ta on dokumendi esitanud.²²¹ Seega saab eelnevast lähtudes leida, et kui menetlusosaline on esitanud e-toimiku süsteemi vahendusel kohtule avalduse või muu dokumendi ja saanud automaatse vastuvõtukinnituse dokumendi esitamise kohta, saab esitatu kohtutoimiku osaks ning selle avalduse või muu dokumendi suhtes kohaldub TsMS § 59 lg 1 järgi toimikuga tutvumise õigus. Seda järeldust, et e-toimiku süsteemi esitatud avalduste ja muude dokumentide suhtes on TsMS § 59 lg 1 järgi toimikuga tutvumise õigus kinnitab ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku, kohtute seaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse 583 SE eelnõu seletuskiri, mille kohaselt e-toimiku süsteem tsiviilkohtumenetluses suurendab kohtumenetluse kättesaadavust ja võimaldab menetlusosalisel toimikuga tutvuda.²²²

E-toimiku süsteem ei ole magistritöö autori hinnangul digitaalne kohtutoimik TsMS § 57 lg 1 tähenduses. E-toimiku süsteemi põhimääruse § 1 kohaselt asutatakse määrusega menetlusandmete ja isikuandmete töötlemiseks peetav riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu ametliku nimetusega e-toimiku süsteem. Sama määruse § 3 lg 4 p 1 kohaselt on e-toimiku süsteemiga liidestatud ka kohtute infosüsteem. Kuna maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kantselei kodukorra²²³ § 27 lg 4 kohaselt digitaalse toimiku andmeid säilitatakse kohtute infosüsteemis ja e-toimikus, võiks seega eelnevast järeldada, et e-toimiku süsteemi vahendusel on võimalik tutvuda digitaalse kohtutoimikuga. Seda järeldust kinnitab ka Justiitsministeeriumi 14.06.2020 koostatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus, mille kohaselt digitaalselt peetavale toimikule on juurdepääs avaliku e-toimiku infosüsteemi kaudu kõikidel, kellel on ID-kaardi või mobiil-ID kasutamise võimalus.²²⁴ E-toimiku süsteemi põhimääruse seletuskirja kohaselt on e-toimiku süsteemi rakendamise lõppeesmärgiks see, et kõikidel andmetel oleks õiguslik tähendus, mis võimaldaks e-toimiku süsteemis pidada täisdigitaalset toimikut.²²⁵ Eelnevast on seega järeldatav, et TsMS § 60¹ järgi e-toimiku süsteem

²²¹ RKTKm 3-2-1-96-15 p 17.

²²² Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, kohtute seaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu 583 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/86d04ae5-39b3-07a0-8de4-2a228d5e5af3/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku,%20kohtute%20seaduse%20ja%20riigi%20%C3%B5ig%20usabi%20seaduse%20muutmise%20seadus> (03.04.2022), lk 6.

²²³ Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kantselei kodukord. – RT I, 16.12.2021, 21.

²²⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus (14.06.2020), lk 2.

²²⁵ Vabariigi Valitsuse määruse „E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus“ eelnõu (05.06.2008). Seletuskiri. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/f9b5f93d-9cd5-4fd8-8b45-7232591b7a02> (10.04.2022), lk 5.

kannab endas ideed täisdigitaalsest toimikust, mille puhul kohtud ja menetlusosalised teostavad toiminguid vaid e-toimiku süsteemi vahendusel.

Seega võib asuda seisukohale, et juhul, kui kohtumenetluse esitatakse e-toimiku süsteemi vahendusel ärisaladust sisaldavaid dokumente ilma seda teavet varjutamata, saavad hagimenetluses menetlusosalised selle teabega TsMS § 59 lg 1 järgi piiramatult tutvuda, sest ärisaladust sisaldav dokument on saanud kohtutoimiku osaks hetkest, kui menetlusosaline saab dokumendi esitamise kohta automaatse vastuvõtukinnituse. Tsiviilkohtumenetluses ärisaladust sisaldava tõendi kaitsmiseks saab seega võtta eeskujuna Saksamaa kohtupraktikast, mille kohaselt menetlusosaline esitab kohtule kaks dokumenti. Ühes dokumendis on ärisaladus varjutatud, näiteks on teave kinni kaetud, mis tehakse kättesaadavaks teisele menetlusosalisele, kuid teine, üksnes kohtule mõeldud dokument on esitatud kinni katmata kujul ning seda dokumenti menetlusosalistele ajutiselt kättesaadavaks ei tehta. Selliselt võiks olla e-toimiku süsteemis võimalik lahendus, et menetlusosaline keelab e-toimiku süsteemis varjutamata teabega dokumendi edastamise teistele menetlusosalistele reservatsiooniga enne dokumendile ligipääsu võimaldamist võtta kasutusele konfidentsiaalsusmeetmeid (nt kohtuvälise konfidentsiaalsuskokkuleppe sõlmimine). Seega ei ole varjutamata dokumenti tingimuslikult kohtutoimikusse esitatud ning selle dokumendi suhtes ei laiene toimikuga tutvumise õigus TsMS § 59 lg 1 järgi.

Eesti tsiviilkohtumenetluses võiks olla aktsepteeritud kohtuvälise konfidentsiaalsuskokkulepete sõlmimine menetlusosaliste vahel, millest lähtuvalt oleks tagatud ärisaladuse omaja teabe kaitse. Nimelt on Saksamaal kohtupraktikas leitud, et juhul, kui isik arvab, et tal on õigus ärisaladuse kaitsele, on võimalik kohtuväliselt sõlmida teise menetlusosalisega selle tõendi osas konfidentsiaalsuskokkulepe.²²⁶ Kuna TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel kohtuistungis kinniseks kuulutamisel ärisaladuse kaitseks peab kohus hindama, kas teave vastab ärisaladuse tunnustele, saaks analoogia alusel leida TsMS § 232 lg-s 2 lähtudes, et menetlusosalised on kokku leppinud, et vastavas dokumendis sisalduv teave on ärisaladus ning tõendile on määratud kokkuleppeliselt kindlaksmääratud jõud. TsMS § 232 lg 2 kohaselt ühelgi tõendil ei ole kohtu jaoks ette kindlaksmääratud jõudu, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti. Seega peaks kohus TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisel kuulutama sellise tõendi kinniseks ja seega ei saaks menetlusvälised isikud TsMS § 59 lg 3 alusel varjutamata dokumendile ligipääsu, kuna keelatud on tutvuda kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. Eelnev võiks tähendada, et

²²⁶ Oberlandesgericht Düsseldorf. I-2 W 8/18, p 12.

tutvuda ei või TsMS § 59 lg 3 lause 2 kohaselt ka kinniseks kuulutatud tõendiga. Selliselt oleks lahendatud magistrirõõ autori viidatud probleem – TsMS § 59 lg 3 aluselt tutvumistaotluse lahendamisel tuleb hinnata toimikuga tutvumise avalduse puhul seda, kas taotlejal on õigustatud huvi tutvuda kogu toimikuga ning teave, mille saladuses hoidmise suhtes on poolel eriline huvi, tuleb enne taotlejale esitamist toimikust välja võtta või varjutada, kuid kehtiv seadus ei sätesta kohtutele mistahes hindamiskriteeriume taolise teabe määratlemiseks.

4.2. Menetlusosalise ligipääsu piiramine ärisaladust sisaldavatele dokumentidele

Olukorras, kus menetlusosaline ei nõustu ärisaladuse omaja väitega, et tõendis sisalduv teave on ärisaladus, ei oleks eelduslikult sellel menetlusosalisel motivatsiooni kohtuvälise konfidentsiaalsuskokkuleppe sõlmimiseks väidetava ärisaladuse kaitseks, kui sellise kokkuleppe sõlmimine oleks võimalik. Seega tuleks leida täiendavad võimalused ärisaladuste kaitseks. Eeskujuga saab võtta Kanadast, kus tsiviilkohtumenetluses on menetlusosalisel õigus taotleda kohtult kaitsemääruse tegemist, millega seatakse konfidentsiaalse teabe kaitseks menetlusosalistele kohustusi või piiratakse menetlusosaliste ligipääsu konfidentsiaalset teavet sisaldavatele dokumentidele.

Kanadas on tsiviilkohtumenetluses kasutusel *discovery*-menetlus. *Discovery*-menetlus on tõendite avaldamise etapp enne kohtulikku arutamist, mille eesmärgiks on selgitada hageja nõuet kostja vastu ja lasta menetlusosalistel uurida neid tõendeid, mida teine menetlusosaline kavatses kohtus kasutada.²²⁷ Nimelt on erialakirjanduse kohaselt Kanada tsiviilkohtumenetluses *discovery*-menetluse raames menetlusosalistel vaja avaldada teisele menetlusosalisele kõik nende valduses olevad dokumendid, mis on vaidluse seisukohalt relevantid.²²⁸ Kanada Ülemkohus on selgitanud, et kohtueelne *discovery*-menetlus on hädavajalik selleks, et vältida kohtumenetluses üllatusi ja julgustada menetlusosaliste jõudmist kokkuleppele, kui kohtuasja faktid on teada, või kitsendada vaidluse eset siis, kui selline kokkulepe osutub võimatuks.²²⁹ Selliselt sätestab Ontario provintsi tsiviilkohtumenetluse eeskirjade²³⁰ § 30.02 lg 1, et kõik dokumendid, mis on seotud arutatava kohtuasjaga, mis on või

²²⁷ Government of Canada. About Canada's System of Justice. – <https://www.justice.gc.ca/eng/csjsjc/just/08.html> (03.04.2022).

²²⁸ Horton, W. G., Mathai, S. Confidentiality in Canadian Civil Litigation. – *Advocates' Quarterly* 2005/29, No 4. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/aqrty29&i=425> (21.03.2022), lk 387.

²²⁹ *Juman v. Doucette*, 2008 SCC 8 (CanLII), [2008] 1 SCR 157. – <https://canlii.ca/t/1vxj7> (05.04.2022), p 24.

²³⁰ Rules of Civil Procedure. O. Reg. 575/07, s. 6 (1). – <https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194> (22.03.2022). (Edaspidi: tsiviilkohtumenetluse eeskirjad).

on olnud menetlusosalise valduses, kontrolli või võimu all, avalikustatakse vastavalt eeskirjade sätetele § 30.03–30.10, olenemata sellest, kas dokumentide suhtes taotletakse privileege või mitte. Juhul, kui menetlusosaline jätab dokumendi teisele menetlusosalisele avaldamata, siis vastavalt tsiviilkohtumenetluse eeskirjade § 30.08 lg 1.a juhul, kui dokument on menetlusosalisele soodne, ei või menetlusosaline seda dokumenti kohtulikult arutamisel kasutada, v.a kohtu loal. Ka erialakirjanduses on leitud, et menetlusosaline riskib oluliste sanktsioonidega juhul, kui jätab *discovery*-menetluse raames avaldamata vajalikud dokumendid ning konfidentsiaalse teabe kaitseks tuleb kohtult taotleda erimääruse tegemist.²³¹ Seega järeldub eelnevast, et Kanadas on menetlusosalistel kohustus avaldada kõik vaidluse seisukohast tähtsust omavad tõendid teisele menetlusosalisele.

Kuigi Eestis ei eksisteeri *discovery*-menetlust, võiks magistritöö autori hinnangul tuua paralleele TsMS § 230 lg-s 1 sätestatud tõendamiskoormusega, mille kohaselt kumbki pool peab hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. Eelnevalt on töös analüüsi tulemusel järeldatud, et kui menetlusosaline ärisaladuse omajana soovib taotleda menetluse või selle osa kinniseks kuulutamist ärisaladuse kaitseks, peab menetlusosaline kohtule usutavalt näitama, et dokumentides sisalduv teave vastab ärisaladuse nõuetele EKTÄKS § 5 lg 2 järgi. Seega on menetlusosaline nii menetluse kinniseks kuulutamise taotluse puhul kui ka ärisaladust sisaldava tõendi esitamisel kohtule, kui menetlusosaline soovib sellele informatsioonile tugineda, kohustatud detailselt avama kohtule ja teistele menetlusosalistele ärisaladuse sisu. Selliselt asetatakse menetlusosaline valiku ette, kas esitada kohtumenetluses ärisaladusi sisaldav tõend ja kindlustada oma menetluslikku positsiooni või jätta sellist teavet sisaldav tõend esitamata riskiga kaotada kohtumenetlus. Seega on menetlusosalise valikud oma õiguste kaitseks mõlemal juhul halvad ja isik võib olla sunnitud ärisaladuse kohtumenetluses esitama.

Kanada tsiviilkohtumenetluses kohaldub automaatselt *discovery*-menetluses kohustus konfidentsiaalset teavet mitte kasutada muudel eesmärkidel kui selles tsiviilkohtumenetluses. Nimelt erialakirjanduse kohaselt allutatakse Kanada tsiviilkohtumenetluses menetlusosalised kohustusele mitte kasutada konfidentsiaalset teavet väljaspool menetlust või mistahes muul eesmärgil. Selline kohustus laieneb erialakirjanduse kohaselt nii menetlusosalise esindajale, menetlusosalisele kui ka muudele isikutele, kellele teabe omaja on kohustatud teabe menetluses avaldama.²³² Töö autori arvates võib sellist kohustust nimetada piirangukohustuseks. Vastav

²³¹ Horton, W. G., Mathai, S., lk 387.

²³² Horton, W. G., Mathai, S., lk 388.

reegel tuleb erialakirjanduse kohaselt tsiviilkohtumenetluse eeskirjadest.²³³ Tsiviilkohtumenetluse eeskirjade § 30.1.01 lg 3 sätestab, et kõik menetlusosalised ja nende advokaadid kohustuvad mitte kasutama tõendeid või teavet, mille suhtes nimetatud reegel kehtib, muudel eesmärkidel kui selle kohtumenetluse eesmärkidel, mille käigus tõendid saadi. Kanada Ülemkohtu hinnangul julgustab selline kohustus menetlusosalisi kohtumenetluses avaldama teistele menetlusosalistele relevantseid dokumente, kuna neil on teatav kindlus, et neid dokumente kasutatakse vaid selles menetluses, kus dokumendid on avaldatud õigluse tagamiseks.²³⁴ Kanada kohtupraktika kohaselt ei ole piirangukohustusega kohustataval isikul valikut, kas talle see piirangukohustus rakendub ja isik ei saa selle kohustuse kohaldumist välistada argumentidega, et tal puudub huvi konfidentsiaalsete dokumentide osas või ta ei soovi neid dokumente uurida. Juhul, kui konfidentsiaalsed dokumendid tehakse menetluses kättesaadavaks, on need kohtuasjas relevantseid ja rakendub piirangukohustus. Kohus leidis, et piirangukohustus rakendub õigusemõistmise huvides selleks, et innustada laiaulatuslikku *discovery*-menetluse protsessi ja asjakohaste materjalide avaldamist, et oleks võimalik õigust mõista.²³⁵ Selliselt tagab piirangukohustus magistritöö autori hinnangul Kanada tsiviilkohtumenetluses kohtuasja asja õigesti lahendamist läbi selle, et menetlusosalised saavad ligipääsu asjakohastele tõenditele oma menetlusliku positsiooni kindlustamiseks, kuid tagatud on tõendeid esitanud menetlusosalise huvi teabe konfidentsiaalsena hoidmise suhtes, mistõttu on menetlusosaline motiveeritud asjakohaseid dokumente menetlusse esitama. Magistritöös on eelnevalt jõutud järeldusele, et Eesti kehtivas õiguses rakendub TsMS § 41 lg 1 kohaselt menetluse või selle osa kinniseks kuulutamisel saladuse hoidmise kohustus automaatselt, kuid õiguskirjanduse kohaselt on TsMS § 41 lg 2 puhul leitud, et kohtul on kindlam teha selge määrus, kohustades isikuid kinnises menetluses saadud teavet saladuses hoidma.²³⁶ Kohus peaks seega õiguskirjanduse kohaselt TsMS § 41 lg 2 alusel määrama kindlaks saladuse hoidmise kohustuse ulatuse, määratledes täpselt, milliste andmete avalikustamine on keelatud.²³⁷

Kanada tsiviilkohtumenetluses on võimalik lisaks piirangukohustusele rakendada ka kaitse- või konfidentsiaalsusmäärusi. Nimelt on erialakirjanduse kohaselt kohtud leidnud täiendavaid viise konfidentsiaalse teabe kaitseks juhtudel, kui piirangukohustusest ei piisa ning vajalik on

²³³ Podrebarac, K., Bida, J. Keeping Secrets and Protecting Confidential Documents and Information in Litigation. – *Advocates' Quarterly* 2010/37, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/aqrty37&i=202> (22.03.2022), lk 206.

²³⁴ *Juman v. Doucette*, 2008 SCC 8 (CanLII), [2008] 1 SCR 157, p 26, 27.

²³⁵ *National Gypsum Co. v. Dorrell (H.C.J.)*, 1989 CanLII 4271 (ON SC). – <https://canlii.ca/t/g18fs> (22.03.2022).

²³⁶ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 41/3.1.2.a.

²³⁷ Kõve, V., Lints, J. TsMS § 41/3.1.2.b.

täiendavate meetmete rakendamine *discovery*-menetluses konfidentsiaalse teabe kaitseks selleks, et tagada, et ei toimuks mistahes *discovery*-menetluse õiguste ärakasutamist. Selliselt saavad menetlusosalised taotleda kohtult kaitse- või konfidentsiaalsusmääruse tegemist (inglise k *protective order, confidentiality order*).²³⁸ Konfidentsiaalsusmäärus piirab erialakirjanduse kohaselt avalikkuse ligipääsu kohtumenetluses esitatud dokumentidele.²³⁹ Nimelt on Ontario provintsi kohtute seaduse²⁴⁰ § 137 lg 2 kohaselt kohtul õigus anda korraldus, et mistahes kohtule esitatud dokument tsiviilkohtumenetluses loetakse konfidentsiaalseks, pitseeritakse ja see dokument ei moodusta osa avalikust registrist. Seega sarnaneb Kanada tsiviilkohtumenetluses kasutatav konfidentsiaalsusmäärus TsMS-i § 38 lg 1 p 6 alusel kohtu õigusega kuulutada menetlus või selle osa kinniseks, mille suhtes kehtib menetlusväliste isikutele TsMS-i § 59 lg 3 alusel toimikuga tutvumise keeld. Selliselt on võimalik Eesti tsiviilkohtumenetluses, sarnaselt Kanadale, piirata avalikkuse ligipääsu kohtutoimikule.

Ärisaladuste kaitseks võiks tsiviilkohtumenetluses sobivaks lahenduseks olla Kanadas kasutusel olev kaitsemäärus, millega on võimalik piirata menetlusosaliste ligipääsu konfidentsiaalsele teabele. Kaitsemääruse eesmärgiks on erialakirjanduse kohaselt ennetada olulise kahju teket konfidentsiaalset teavet avaldavale menetlusosalisele, tagades samal ajal piisavas mahus asjakohast teavet menetlusosalisele, kes kohtumenetluses seda informatsiooni vajab.²⁴¹ Eesti tsiviilkohtumenetluses ei eksisteeri magistritöö autori hinnangul samaväärseid ärisaladuste kaitsemeetmeid võrreldes Kanadas tsiviilkohtumenetluses kasutusel oleva kaitsemäärusega. Kaitsemäärus piirab just menetlusosaliste eneste ligipääsu konfidentsiaalsele teabele. Erialakirjanduse kohaselt on Kanada kohtupraktikas kaitsemäärusega võimaldatud tutvuda konfidentsiaalse teabega menetlusosalise esindajal, kuid mitte menetlusosalisel enesel. Tegu võib olla seega nn „ainult advokaadi silmadele“ kaitsemäärusega.²⁴² Nimelt on Kanada kohtupraktikas leitud, et konfidentsiaalseid dokumente võivad kaitsemääruse alusel analüüsida vaid iseseisev ekspert, menetlusosalise esindajad ja esindajate töötajad, kes peavad vajalike tööülesannete täitmiseks dokumentidele ligipääsu saama.²⁴³ Erialakirjanduse kohaselt on Kanada kohtupraktikas lubatud esindajatel avaldada oma esindatavale konfidentsiaalseid materjale vaid siis, kui esindaja peab seda vajalikuks esindamise seisukohalt, see isik allkirjastab deklaratsiooni mitte kasutada informatsiooni väljaspool kohtumenetlust ega seda

²³⁸ Horton, W. G., Mathai, S., lk 396.

²³⁹ Horton, W. G., Mathai, S., lk 400.

²⁴⁰ Courts of Justice Act, R.S.O. 1990, c. C.43. – <https://www.ontario.ca/laws/statute/90c43> (03.04.2022).

²⁴¹ Laskin, J. B., Puchniak, D. W. Sealing Orders After Sierra Club. – *Advocates' Quarterly* 2003/27, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/aqrt27&i=209> (22.03.2022), lk 177.

²⁴² Horton, W. G., Mathai, S., lk 397.

²⁴³ *Automated Tabulation Inc. v. Canadian Market Images Ltd.*, 1995 CanLII 7073 (ON SC). – <https://canlii.ca/t/1vt6b> (21.03.2022).

avaldada. Informatsiooni oli lubatud avaldada vaid isikutele, kes oli konfidentsiaalsetes dokumentides kirjeldatuga tõenäoliselt seotud. Täiendavalt saab kaitsemäärusega sätestada esindajale keelu näidata isikule originaaldokumenti või selle koopiat.²⁴⁴ Näiteks on Kanada kohtupraktikas kaitsemäärusega sätestatud menetlusosalise esindajale kohustus, et juhul, kui isik, kellega on vajalik arutada dokumentide sisu seonduvalt kohtuasjaga ja isik on allkirjastanud kirjaliku konfidentsiaalsusdeklaratsiooni, ei tohi isikule näidata dokumenti ega selle koopiat. Samuti märkmed, mis isik teeb seonduvalt aruteluga, peavad jääma menetlusosalise esindaja valdusse.²⁴⁵ Seega võimaldab Kanadas kasutusel olev kaitsemäärus piirata menetlusosalise isikliku ligipääsu tsiviilkohtumenetluses avaldatud konfidentsiaalset teavet sisaldavatele dokumentidele, võimaldades informatsioonile ligipääsu vaid advokaadi vahendusel.

Magistritöö autori hinnangul on Kanadas kasutusel olev kaitsemäärus ärisaladuste kaitse tagamiseks efektiivne meede, kuna minimaliseerib muude isikute kui ärisaladuse omaja ligipääsu ärisaladusele, vähendades seega ärisaladuse avalikuks saamise ning menetlusosalise kui võimaliku konkurendi poolt enese kasuks kasutuselevõtmise riski. Selliselt saab tekkida küsimus, kas taolist lahendust oleks võimalik Eesti õigusesse sisse viia ilma põhiseaduslikke menetlusõigusi ülemäära riivamata. Näiteks on erialakirjanduses selgitatud, et juhul, kui keelata kohtumenetluses menetlusosalise ligipääs relevantsetele dokumentidele või kohtuistungile selleks, et mitte avaldada teise menetlusosalise ärisaladust, võidakse rikkuda menetlusosalise õigust õiglasele kohtumenetlusele.²⁴⁶ Sellise kaitsemääruse meetme kasutuselevõtul Eestis, millega oleks võimalik piirata menetlusosalise isikliku ligipääsu ärisaladust sisaldavatele dokumentidele, võib tekkida küsimus menetlusosalise õiguste tagamisest PS-i §-s 24 lg 2 järgi, mis sätestab õiguse viibida oma kohtuasja arutamise juures, TsMS-i § 5 sätestatud võistlevuse põhimõtte ja TsMS-i § 7 sätestatud poolte võrdse kohtlemise põhimõtte järgi.

Riigikohus on leidnud, et ausa õigusemõistmise oluliseks tingimuseks on menetlusosalise ärakuulamine PS § 24 lg 2 järgi ning selleks, et isik poleks mitte õigusemõistmise objekt, vaid subjekt, peab tal olema võimalus tutvuda kohtutoimikuga, vastaspoole seisukohtade ja tõenditega ning esitada omapoolseid tõendeid ja argumente.²⁴⁷ Riigikohus on leidnud, et õigus olla oma kohtuasja arutamise juures hõlmab ka õigust olla kursis asja materjalidega, seega ka

²⁴⁴ Horton, W. G., Mathai, S., lk 397.

²⁴⁵ Ed Miller Sales & Rentals Ltd. v. Caterpillar Tractor Company, 1986 CanLII 1619 (AB QB). – <https://canlii.ca/t/27tcd> (21.03.2022).

²⁴⁶ Farkas, T., Koch, P., lk 901.

²⁴⁷ RKHKm 3-3-1-40-15 p 14.

õigust toimikuga tutvuda.²⁴⁸ Sellest järeldub, et PS § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõigust aitab tagada ka TsMS § 59 lg-s 1 sätestatud toimikuga tutvumise õigus. Õiguskirjanduses on toimikuga tutvumise õiguse puhul viidatud ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale leides, et EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õigus õiglasele kohtupidamisele tähendab mh õigust olla menetlusest piisavalt informeeritud ning esitada seisukohti toimikusse kogutud tõendite ja asjaolude kohta.²⁴⁹ EIÕK art 6 lg 1 kohaselt on igaühel oma tsiviilõiguste ja -kohustuste üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. Seega tuleneb eelnevast, et PS § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõigust, mida aitab tagada toimikuga tutvumise õigus TsMS § 59 lg 1 järgi, on osa õiglase kohtupidamise õigusest EIÕK art 6 lg 1 järgi. Näiteks on lubamatu EIK praktika kohaselt see, kui üks menetlusosaline esitab kohtule seisukohti ilma teise menetlusosalise teadmista ja teine menetlusosaline ei saa oma väiteid nende seisukohtade kohta esitada, sest selliselt rikutakse poolte võrdsuse põhimõtet. Selliselt on rikutud EIK hinnangul ka EIÕK art 6 lg-t 1.²⁵⁰ Seega võib menetlusosalise toimikuga tutvumise õiguse piiramine rikkuda PS § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõigust ja seeläbi ka EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õigust õiglasele kohtupidamisele.

TsMS § 5 lg-d 1 ja 2 sätestavad tsiviilkohtumenetluses võistlevuse põhimõtte. TsMS § 5 lg 1 sätestab, et hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest ning sama paragrahvi lõike 2 kohaselt on pooltel võrdne õigus ja võimalus oma nõuet põhjendada ja vastaspoole esitatu ümber lükata või sellele vastu vaielda, kusjuures pool määrab ise, mis asjaolud ta oma nõude põhjendamiseks esitab ja milliste tõenditega neid asjaolusid tõendab. Näiteks on Euroopa Kohus leidnud, et just võistlevuse põhimõte annab üldiselt menetluse pooltele õiguse tutvuda kõigi asjaolude ja märkustega, mis on kohtule tema otsuse mõjutamiseks esitatud, ning õiguse nende üle vaielda.²⁵¹ Võistleva menetlusega käib kaasas õiguskirjanduse kohaselt poolte võrdse kohtlemise põhimõte, mis paneb kohtule kohustuse tagada, et pooltel on võrdne õigus oma positsiooni kaitsta.²⁵² TsMS § 7 sätestab menetlusosaliste võrdse kohtlemise põhimõtte, mille kohaselt õigusemõistmisel tsiviilasjades on pooled ja muud isikud seaduse ja kohtu ees võrdsed. Võrdse kohtlemise põhimõte tähendab Riigikohtu hinnangul seda, et menetlus peab olema korraldatud viisil, mis tagab pooltele vähemalt eelduslikult võrdsed võimalused edu saavutamiseks.²⁵³ Võrdse kohtlemise põhimõte

²⁴⁸ RKPJKo 3-4-1-31-15 p 48.

²⁴⁹ Nõmm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.1. EIKo 18990/91, *Nideröst-Huber vs. Šveits*, p 24.

²⁵⁰ EIKo 32367/96, *Apeh Uldozotteinek Szövetsege jt vs. Ungari*, p 42–44.

²⁵¹ EKo C-450/06, *Varec SA versus Belgia riik*, p 47.

²⁵² Järvekülg, I., Kõve, V. TsMS § 5/3.1.a.

²⁵³ RKTKo 2-17-9023/68 p 11.

on õiguskirjanduse kohaselt just materiaalse võrdsuse tagamise poolest oluline TsMS-i § 5 võistleva menetluse põhimõtte tõttu, mistõttu kuulub materiaalne võrdsus osana õiglasest kohtumenetlusest ka EIÕK art 6 lg 1 kaitsealasse.²⁵⁴ EIÕK art 6 lg 1 õiglase menetluse põhimõtte hõlmab seda, et menetluse pooled omavad teadmist menetlusse esitatud materjalidest ja saavad nende suhtes seisukohti esitada.²⁵⁵ Seega saab eelnevast järeldada, et menetlusosalisel on võimalus kohtu ees oma menetluslikku positsiooni kindlustada just läbi selle, et isikul on teadmine kõikidest kohtule esitatud dokumentide ja seisukohtade sisust ning isik saab vastava informatsiooni üle kohtumenetluses vaielda, omades võrdset võimalust edu saavutamiseks võrreldes teise menetlusosalisega.

Seega juhul, kui menetlusosalisel ei ole võimalik saada isiklikult ligipääsu kohtule esitatud seisukohtadele ja dokumentidele, kuid teisel menetlusosalisel on olemas piiramatu ligipääs kohtutoimikule, saab leida, et menetlusosalistel ei ole eelduslikult võrdsed võimalused edu saavutamiseks. Täiendavalt tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et võistlevuse põhimõtte sätestab ka seda, et kui kohtuotsus põhineks asjaoludel ja dokumentidel, millega pooled või üks neist ei ole saanud tutvuda ja mille suhtes nad ei ole seetõttu saanud seisukohta võtta, kuid need faktilised ja õiguslikud asjaolud on menetluse tulemuse suhtes määravad, oleks see elementaarsete õiguspõhimõtete rikkumine.²⁵⁶ Eelnevast saab seega järeldada, et juhul, kui piiratakse TsMS § 59 lg-s 1 sätestatud menetlusosalise õigust tutvuda tsiviilkohtumenetlusse esitatud materjalidega teise menetlusosalise ärisaladuse kaitsevajaduse põhjendusega, võib menetlusosalise õigus EIÕK art 6 lg 1 järgi õiglasele kohtumenetlusele olla rikutud, kuna menetlusosaline ei saa tutvuda ärisaladust sisaldava dokumendiga, võistluslikult selle üle vaielda ja sellise dokumendi kohta arvamust esitada, kui menetlusosalise eest vastavat teavet hoitakse salajas. Seega ei saa tsiviilkohtumenetluse jätta menetlusosalisele tagamata ligipääsu kohtumenetlusse esitatud dokumentidele põhjusel, et dokumentides sisaldub ärisaladus, mille kaitse tagamise vastu on teisel menetlusosalisel huvi.

Samuti võib problemaatiliseks pidada seda, kui menetlusosalisele ei anta ligipääsu isiklikult kohtutoimikule, vaid ligipääs konfidentsiaalsele teabele antakse kohtumenetluses vaid menetlusosalise advokaadile. Menetlusosalisel oleks sellisel juhul võimalus esitada seisukohti kohtumenetlusse esitatud dokumentide suhtes advokaadi vahendusel, kuid samas on seisukohtade esitamise õigus oluliselt piiratum kui teisel menetlusosalisel, kuna selliselt ei saa

²⁵⁴ Järvekülg, I., Kõve, V. TsMS § 7/3.2.a.

²⁵⁵ EIKo 44962/98, *Yvon vs. Prantsusmaa*, p 38.

²⁵⁶ EKo C-89/08 P, *Euroopa Komisjon versus Iirimaa ning teised*, ECLI:EU:C:2009:742, p 52, 56.

isik olla teadlik tema ees saladuses hoitavate dokumentide sisust. Selliselt peab advokaat hoidma saladuses täies mahus kohtumenetluses arutluse all olevat konfidentsiaalset teavet omaenda esindatava ees. Näiteks on konkurentsiseaduse muutmise eelnõu seletuskirjas selgitatud, et Eesti õigusesse sooviti lisada meede, mis võimaldanuks kohtunikul menetluses kohtumäärusega piirata ärisaladust või muud konfidentsiaalset teavet sisaldavatele tõenditele juurdepääsu selliselt, et teised menetlusosalised seda isiklikult näha ei oleks saanud ja konfidentsiaalset infot sisaldavale tõendile oleksid juurdepääsu saanud isikute lepingulised esindajad, kellele oleks seejuures rakendunud konfidentsiaalse info saladuses hoidmise kohustus.²⁵⁷ Riigikohus leidis oma arvamuses, et konfidentsiaalsusringi kasutamine ning menetluses teabe ebasümmeetria tekitamine ühe menetlusosalise suhtes on äärmiselt problemaatiline ning esindaja ja esindatava vaheline suhe muutub, sest käsundussuhte oluline osa on juhiste andmisel ja koostööl.²⁵⁸ Seega tuleneb eelnevast, et juhul, kui piirata menetlusosalise ligipääsu ärisaladust sisaldavatele dokumentidele, tagades ligipääsu vaid menetlusosalise advokaadile, tekib täiendavaid ebakõlasid advokaadi ja esindatava õigusliku suhte osas ning õigusteenuse osutamise põhimõtetes. Juhul, kui piirata menetlusosalise ligipääsu ärisaladust sisaldavatele dokumentidele, tagades ligipääsu sellele teabele vaid menetlusosalise advokaadile, on rikutud menetlusosalise ärakuulamisõigust PS-i § 24 lg 2 järgi ja ei ole tagatud menetlusosalise õigust õiglasele kohtumenetlusele EIÕK art 6 lg 1 järgi.

Kuigi EIÕK art 6 lg 1 esitab nõude, et menetlusosaline peab saama esitada seisukohti kõikide menetlusse esitatud dokumentide kohta ja nendega tutvuda, siis tõenditega tutvumise õigus kohtumenetluses ei pruugi olla piiramatult. Riigikohus on leidnud, et kui kohaldatakse piirangut teise menetlusosalise esitatud tõendi kohta, riivatakse ka õigusest ausale kohtumenetlusele tulenevat menetlusosaliste õigust võrdsele kohtlemisele (PS §-d 14 ja 15). Riigikohus leidis siiski, et need põhiõigused ei ole absoluutsed ja Euroopa Kohtu ning Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast lähtuvalt võib juurdepääsu tõenditele piirata eeldusel, et seeläbi ei piirata õiguse tõhusale õiguskaitsele tuuma ning kohus võtab meetmeid juurdepääsupiirangu tasakaalustamiseks.²⁵⁹ Näiteks on EIK riigisaladust sisaldavate tõendite puhul leidnud, et poolte võrdsuse põhimõtte ja EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õigus õiglasele kohtumenetlusele ei ole absoluutsed, mistõttu võib võistlevuse põhimõtet piirata ülimuslik riiklik huvi – nt

²⁵⁷ Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 386 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7355c673-7b94-4538-a1f5-baf20e7bbbce> (15.04.2022), lk 12.

²⁵⁸ Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Riigikohtu 31.08.2016 arvamus nr 16-0911/02. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/71cdda0-bbc0-49b3-8f38-8e8496415434> (15.04.2022), lk 2.

²⁵⁹ RKHKm 3-17-911/53 p 23.

kriminaalmenetluses vajadus kaitsta riigi julgeolekut. Kohtu hinnangul tuleb menetlusosaliste vastandlikke huvisid kaaluda, kuid need piirangud ei tohi piirata EIÕK art 6 lg 1 tuuma ja kohtud peavad õiguste piirangut tasakaalustama muude meetmetega.²⁶⁰ Näiteks on EIK oma praktikas pidanud lubatavaks kriminaalmenetluses konfidentsiaalsete materjalide, mida hoiti salajas avalikest huvidest lähtuvalt, kokkuvõtte avaldamist kaitsjatele.²⁶¹ Ärisaladus ei ole eelduslikult samaväärne riigisaladusega, et oleks õigustatud ärisaladuse avaldamata jätmise teisele menetlusosalisele, sest riigisaladus omab erinevalt ärisaladusest tähtsust riikliku julgeoleku tagamisel. Samas on Euroopa Kohus pidanud õigustatuks riigihanke kaebusega seonduvas menetluses piirata tõenditele ligipääsu selleks, et tagada ühenduse õiguses ette nähtud ausa konkurentsi või ettevõtjate õigustatud huvide kaitset.²⁶² Euroopa Kohtu hinnangul võib osutada vajalikuks jätta pooltele esitamata teatud informatsioon, et kaitsta kolmandate isikute põhiõigusi või olulist avalikku huvi.²⁶³ Kohus järeldeb, et riigihankemenetluses hankija poolt tehtud otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel ei anna võistlevuse põhimõtte pooltele piiramatut ja tingimusteta õigust tutvuda kogu riigihankemenetlust puudutava teabega, vaid konfidentsiaalse teabe kaitse põhimõtte elluviimisel tuleb järgida tõhusa õiguskaitse nõudeid ja tagada vaidluse pooltele kaitseõigus.²⁶⁴ Euroopa Kohtu hinnangul hõlmab riigihangete valdkonda reguleerivate õigusnormide põhieesmärk avatust ausale konkurentsile kõikides liikmesriikides ja ausa konkurentsi tagamine riigihankemenetluses kujutab endast olulist avalikku huvi.²⁶⁵ Seega järeldeb eelnevast, et ausa konkurentsi tagamiseks võiks olla õigustatud kohtumenetluses piirata menetlusosalise ligipääsu tõenditele, kui on tagatud teiste menetlusosaliste õigused. Magistritöö autori hinnangul võib analoogia alusel leida, et ka tsiviilkohtumenetluses võib ärisaladust sisaldavate dokumentide saladuses hoidmine teise menetlusosalise kui võimaliku konkurendi eest olla osaliselt kantud eesmärgist tagada ausat konkurentsi. Pigem on aga ärisaladusele ligipääsu piiramise tahe kantud soovist säilitada ärisaladuse salajasus teiste isikute ees. Kuna ärisaladuste esitamine kohtumenetlusse ei oma eelduslikult puutumust riikliku julgeolekuga, kolmandate isikute põhiõigustega ega ka olulise avaliku huviga, võiks järeldebada, et Euroopa Kohtu ja EIK praktika kohaselt ei ole õigustatud teiste menetlusosaliste ligipääsu piiramine tsiviilkohtumenetluses ärisaladust sisaldavale dokumendile. Selliselt tsiviilkohtumenetluses menetlusosalise ligipääsu piiramine ärisaladust sisaldavatele dokumentidele piirab magistritöö autori hinnangul ka EIÕK art 6 lg 1 tuuma, sest

²⁶⁰ EIKo 35289/11, *Regner vs. Tšehhi*, p 146–148.

²⁶¹ EIKo 29777/96, *Fitt vs. Ühendkuningriik*, p 47–48.

²⁶² EKo C-450/06, *Varec SA versus Belgia riik*, p 43.

²⁶³ EKo C-450/06, *Varec SA versus Belgia riik*, p 47.

²⁶⁴ EKo C-450/06, *Varec SA versus Belgia riik*, p 51–52.

²⁶⁵ EKo C-450/06, *Varec SA versus Belgia riik*, p 34–35.

menetlusosaline ei saa ligipääsu kohtumenetluses tähtsust omavale teabele ega saa selle kohta mistahes seisukohti sisuliselt esitada.

EIK on oma praktikas rõhutanud, et just menetlusosalised hindavad, kas menetlusse esitatud dokument nõuab menetlusosaliselt seisukoha esitamist või ei, mistõttu on kaalul menetlusosaliste usk õigusmõistmise toimimise vastu, mis tugineb sellele, et isikutel on õigus väljendada oma seisukohta iga kohtutoimikus sisaldava dokumendi kohta.²⁶⁶ EIK praktika kohaselt tagab menetlusosaliste õigus esitada kohtumenetlusse seisukohti ka seda, et menetlusosalistel oleks õigus esitada seisukohti just nende asjaolude kohta, mis võivad mõjutada kohtu otsust.²⁶⁷ Selliselt sätestab ka TsMS § 2, et tsiviilkohtumenetluse ülesanne on tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Riigikohus on leidnud, et õige ja põhjendatud lahendi tegemine mõistliku aja jooksul tagab usalduse kohtusüsteemi vastu.²⁶⁸ Eelnevast lähtuvalt võiks küsida, kui suur oleks menetlusosalise usaldus kohtusüsteemi toimimise vastu juhul, kui kogu kohtumenetluse ulatuses piiratakse menetlusosalise isiklikku ligipääsu ärisaladust sisaldavale dokumendile, mis omab tähtsust kohtuotsuse tegemisel? Juhul, kui kohus langetab sellisele ärisaladusele tuginevalt kohtuotsuse, kuid menetlusosaline ise ei ole vastavat teavet näinud ega veendunud selle korrektsuses, võiks eelduslikult pidada menetlusosalise usaldust kohtusüsteemi vastu vähenenuks isegi siis, kui menetlusosalise advokaat on taganud menetlusosalise õiguste korrektse esinduse kohtumenetluses. Samuti ei pruugi olla tagatud see, et menetlusosalise advokaat esitab kohtumenetlusse vajalikud argumendid oma esindatava õiguste kindlustamiseks ja seega ei pruugi menetlusosalisele olla tagatud võimalus oma argumentidega kohtu otsust mõjutada. Näiteks on EIK leidnud, et EIÕK art 6 lg 1 rikkumisega on tegu siis, kui menetlusosalisele teadmata jäänud seisukohad olid ühele menetlusosalisele kohtumenetluses soodsad, kuid EIÕK art 6 lg 1 alusel õiglase kohtumenetluse õiguse rikkumiseks ei ole olukord, kui menetlusosaline ei saa kirjalike seisukohtade või dokumentide kohta seisukohta edastada ning sellise õiguse tagamine ei oleks omanud mõju kohtumenetluse tulemusele, kuna vastav õiguslik käsitlus ei olnud arutluse all.²⁶⁹ Juhul, kui ärisaladuse omaja esitab kohtumenetlusse ärisaladust sisaldava dokumendi, on see teave eelduslikult õige kohtuotsuse tegemiseks oluline. Selliselt on EIÕK art 6 lg 1 alusel vajalik, et teine menetlusosaline saaks teabe kohta seisukohti esitada, sest see teave omab mõju kohtumenetluse tulemusele. Seega saab eelnevast lähtudes järeldada, et juhul, kui kogu tsiviilkohtumenetluse ulatuses on võimalik piirata menetlusosalise

²⁶⁶ EIKo 23083/05, Hudakova jt vs. Slovakkia, p 27.

²⁶⁷ EIKo 23083/05, Hudakova jt vs. Slovakkia, p 29.

²⁶⁸ RKTko 3-2-1-44-14 p 12.

²⁶⁹ EIKo 23083/05, Hudakova jt vs. Slovakkia, p 27.

ligipääsu kohtutoimikus sisalduvatele dokumentidele argumendiga, et need sisaldavad ärisaladust, ning sellele teabele tagatakse vaid menetlusosalise advokaadi ligipääs, on rikutud EIÕK art 6 lg 1 alusel menetlusosalise õigust õiglasele õigusmõistmisele. Selliselt seatakse üks menetlusosaline võrreldes teise menetlusosalise kui ärisaladuse omajaga ebasoodsasse olukorda, kuna see menetlusosaline ei saa oma väidetega mõjutada kohtu otsust ega argumenteerida nende seisukohtade vastu, mis võivad ärisaladuse omajale kui menetlusosalisele olla kohtumenetluses soodsad.

4.3. Menetlusosalise ligipääsu piiramine menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisele

Magistritöö autori hinnangul võiks sobivaks lahenduseks menetlusosaliste õiguste tagamisel olla magistritöös välja pakutud meetmete kombinatsioon Saksamaa Liidukohtu praktikas loodud kohtule menetluskohandi tingimuslikult esitamise õigusest ja Kanada kaitsemäärusest, mille kohaselt on võimalik piirata menetlusosalise ligipääsu ärisaladust sisaldavatele dokumentidele, lubades ligipääsu konfidentsiaalsele teabele vaid advokaadi vahendusel, tehes seda aga ajutiselt, mitte kogu menetluse jooksul. Nimelt võiks ärisaladuse omajal kui menetlusosalisel olla võimalus esitada kohtumenetluse ärisaladust sisaldav dokument, milles vastav teave on varjutatud, mis saab kohtutoimiku osaks ja mille suhtes kohaldub toimikuga tutvumise õigus TsMS § 59 lg 1 järgi. Samas võiks ärisaladuse omajal olla õigus esitada kohtumenetluse tingimuslikult varjutamata dokument, millest nähtub ärisaladus, kuid mis ei saa tingimuslikult kohtutoimiku osaks ning sellele dokumendile ei kohaldu TsMS § 59 lg 1 järgi toimikuga tutvumise õigus. Seejärel võiks ärisaladuse omajal kui menetlusosalisel olla õigus taotleda kohtult menetluse või selle osa kinniseks kuulutamist TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel selliselt, et taotluse arutamisel saavad osaleda vaid ärisaladuse omaja kui menetlusosaline, tema esindaja ning teise menetlusosalise advokaat, kusjuures teise menetlusosalise isiklik kohalolek taotluse arutamisel on välistatud. Teise menetlusosalise advokaadile peaks TsMS-i alusel olema võimalik kehtestada konfidentsiaalsuskohustus oma esindatava ees ja ärisaladuse kasutamise keeld. Juhul, kui kohus leiab, et dokument sisaldab usutavalt ärisaladust, saab kohus kuulutada menetluse või selle osa kinniseks, kohustada TsMS § 41 lg 2 alusel menetlusosalisi ning nende advokaate ärisaladust saladuses hoidma koos kohustusega teavet mitte kasutada, ning kohtule tingimuslikult esitatud varjutamata ärisaladust sisaldav dokument saab kohtutoimiku osaks. Seejärel tagatakse teisele menetlusosalisele ligipääs ka varjutamata dokumendile. Seega peaks ärisaladuse omajast menetlusosalise vastaspoole advokaadi konfidentsiaalsuskohustus oma esindatava ees lõppema siis, kui

menetlusse esitatud ärisaladuse suhtes on menetlusosalistel enestel saladuse hoidmise kohustus, selle teabe kasutamise keeld ja menetlus või selle osa on kuulutatud kinniseks. Juhul, kui kohus leiab, et menetluse või selle osa kinniseks kuulutamine ärisaladuse kaitseks ei ole põhjendatud, peaks kohus ärisaladuse omajale kui menetlusosalisele tingimuslikult esitatud varjutamata tõendi, millest nähtub ärisaladus, tagastama või menetlusosalisel peaks olema õigus see dokument tagasi võtta. Selliselt ei saa kohus dokumendi varjutatud osale kohtuotsuse tegemisel TsMS § 436 lg-te 2 ja 4 alusel tugineda. Sellisel juhul ärisaladuse omajast menetlusosalise vastaspoole advokaadi konfidentsiaalsuskohustus oma esindatava ees koos ärisaladuse hoidmise kohustuse ja kasutamise keeluga jääb kehtima.

PS § 24 lg 2 sätestab kohtuliku ärakuulamisõiguse. TsMS § 38 lg 1 p 6 järgne taotlus võiks olla menetluslik taotlus. TsMS § 328 lg 2 kohaselt peab kohus tagama poolele võimaluse vastaspoole taotlustele ja faktilistele väidetele vastata, kui seadusest ei tulene teisiti. Riigikohus leidnud, et kohus tagab TsMS-i § 7 sätestatud võrdõiguslikkuse põhimõttest tulenevalt TsMS § 328 lg 2 järgi poolele võimaluse vastaspoole taotlustele ja faktilistele väidetele vastata.²⁷⁰ Näiteks on Riigikohus pidanud võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumiseks TsMS § 7 järgi olukorda, kui kohus jättis hagejale andmata TsMS § 5 lg 2 esimeses lauses sätestatud võrdse õiguse ja võimaluse vastaspoole esitatut ümber lükata ja sellele vastu vaielda, leides, et tegu on tsiviilkohtumenetluse olulise põhimõtte rikkumisega.²⁷¹ Seega kehtiva õiguse kohaselt peaks kohus menetlusosalise taotlusele TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel menetluse või selle osa kinniseks kuulutamisel tagama teise menetlusosalise õiguse vastata, kuid TsMS § 328 lg 2 sätestab, et seadusega saab sellist taotlusele vastamise õigust piirata. Õiguskirjanduses on leitud, et taotlustele seisukoha esitamata jätmise erand ei ole alati sätestatud sõnaselgelt, vaid tuleneb regulatsiooni üldisest mõttest, kuid olukorrad, kus kohus ei pea andma vastaspoolele võimalust vastata, on siiski erandlikud.²⁷² Selliselt võiks ka kehtiva õiguse kohaselt ja ärisaladuse olemusest tulenevalt jätta teise menetlusosalise TsMS § 38 lg 1 p 6 taotluse lahendamisel ära kuulamata, kuid õigusselguse tagamiseks ja tsiviilkohtumenetluse olulise põhimõtte rikkumise vältimiseks oleks vajalik vastav alus lisada selgelt tsiviilkohtumenetluse seadustikku.

Seni, kuni kohus ei ole menetlust või selle osa TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel kinniseks kuulutanud, on kohtumenetlus avalik ning TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse esitamisel tuleb avaldada relevantne ärisaladus täies ulatuses nii kohtule kui ka teisele menetlusosalisele. Selliselt on oht,

²⁷⁰ RKTKo 3-2-1-113-11 p 68.

²⁷¹ RKTKo 3-2-1-52-16 p 16.

²⁷² Järvekülg, I., Kõve, V. TsMS § 328/3.2.2.b.

et ärisaladus võib saada üldtuntuks enne menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise määruse tegemist. Lisaks ei kohaldu TsMS § 41 lg 1 järgne saladuse hoidmise kohustus enne, kui kohus on tuvastanud, kas eksisteerib TsMS § 38 lg 1 p-s 6 sätestatud õigus või huvi ärisaladuse kaitse vastu. Selliselt ei saa kohus TsMS § 41 lg 2 alusel allutada menetlusosalisi saladuse hoidmise kohustusele kohtumäärusega enne, kui kohus on tuvastanud ärisaladuse kaitsevajaduse TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisel. Seega võiks magistritöö autori hinnangul pidada ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise taotlust TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel selleks erandlikuks olukorraks, mis õigustab TsMS § 328 lg 2 järgi piirata teise menetlusosalise õigust isiklikult vastata teise menetlusosalise menetluse kinniseks kuulutamise taotlusele.

Õiguskirjanduses on rõhutatud EIÕK art 6 lg 1 kohast toimikuga tutvumise õigust.²⁷³ Magistritöö autor on eelnevalt analüüsinud, et e-toimiku süsteemi vahendusel kohtule esitatud menetlusedokument, mis sisaldab ärisaladust, saab korrektsel esitamisel kohtutoimiku osaks. Juhul, kui võimaldada tingimuslikku dokumendi esitamist kohtule, ei oleks ärisaladust sisaldav dokument ajutiselt kohtutoimiku osa ja selle dokumendi suhtes ei kohaldu TsMS § 59 lg 1 järgne toimikuga tutvumise õigus. Selliselt võiks leida, et juhul, kui teine menetlusosaline ei saa TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse osas, mis tugineb kohtule tingimuslikult esitatud dokumendil, seisukohti esitada, ei ole rikutud menetlusosalise õigust õiglasele kohtumenetlusele, sest seisukoha avaldamise nõuet ei eksisteeri EIÕK art 6 lg 1 järgi toimikuvälise dokumendi osas. Seega võiks olla TsMS § 328 lg-s 2 sätestatud menetlusosalise taotlusele vastamise õiguse piiramine õigustatud, kuna meetmega tagatakse, et enne seda, kui kohus on teabe määratlenud ärisaladusena, on minimaliseeritud kõrvaliste isikute ligipääs sellele teabele ning hoitakse ära võimalik ärisaladuse omaja huvide kahjustumine. Kuigi esmapilgul võiks leida, et TsMS § 328 lg-s 2 sätestatud õiguse piiramise korral võib olla tegu TsMS §-s 7 sätestatud poolte võrdsuse põhimõtte ja TsMS §-s 5 sätestatud võistlevuse põhimõtte piiramisega, võiks taolist piirangut õigustada väidetava ärisaladuse kaitsevajadus. Nimelt on Euroopa Inimõiguste Kohus pidanud menetlusosaliste võrdsuse põhimõtet laiema õiglase kohtumenetluse põhimõtte üheks elemendiks.²⁷⁴ Võrdsuse põhimõte on EIK praktika kohaselt lähedalt seotud võistlevuse põhimõttega, mis on mõlemad osa õiglase õigusmõistmise põhimõttest EIÕK art 6 lg 1 tähenduses, nõudes poolte õiguste vahel õiglase tasakaalu leidmist, mille kohaselt peavad menetlusosalised saama mõistliku võimaluse esitada oma seisukohti tingimustes, mis ei sea teda vastaspoole suhtes ebasoodsasse olukorda.²⁷⁵ Euroopa Kohtu

²⁷³ Nömm, I., Moor, M. TsMS § 59/3.1. EIKo 18990/91, *Nideröst-Huber vs. Šveits*, p 24.

²⁷⁴ EIKo 18990/91, *Nideröst-Huber vs. Šveits*, p 23.

²⁷⁵ EIKo 35289/11, *Regner vs. Tšehhi*, p 146.

praktika kohaselt ärisaladuste avaldamine juba isikule, kes pole see isik, kes teabe võimaldas, võib tõsiselt kahjustada teabe omaja huvisid.²⁷⁶ Sellest saab omakorda järeldada, et ka menetlusosaline, kes väidab end olevat ärisaladuse omaja, ei tohi kohtumenetluses sattuda olukorda, kus ärisaladuse avaldamisel tekib moment, mil ärisaladuse kaitse enne TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel kohtumenetluse või selle osa kinniseks kuulutamisel ei ole tagatud.

Kuna EIK praktika kohaselt on EIÕK art 6 lg 1 kohaselt just oluline, et menetlusosalised oleksid menetlusest piisavalt informeeritud ja menetlusosalistele oleks tagatud õigus saada teada ja esitada seisukohti kõikide kohtule esitatud seisukohtade ja tõendite kohta,²⁷⁷ siis teise menetlusosalise õiguste tagamiseks, kes ei ole ärisaladuse omaja, võiks TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel esitatud taotluse lahendamisele anda ligipääsu menetlusosalise advokaadile. EIÕK art 6 lg 1 kohaselt hinnang, kas on tagatud menetlusosalise õigus õiglasele kohtumenetlusele nõuab hindamist, kas kohtumenetluses tervikuna on olnud tagatud õigus õiglasele kohtumenetlusele.²⁷⁸ Selliselt on leitud, et EIK praktika kohaselt kohtumenetluse õiglust hinnates võetakse arvesse kohtumenetlust tervikuna, mistõttu üks isoleeritud ebakõla ei pruugi olla piisav, et lugeda kogu kohtumenetlus EIÕK art 6 lg 1 järgi õiglase kohtumenetluse õigust rikkuvaks.²⁷⁹ Menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisel on oluline tuvastada, kas teave vastab EKTÄKS § 5 lg 2 tingimustele. Magistritöö autori hinnangul on EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud kriteeriumid faktilistel asjaoludel põhinevad. Näiteks EKTÄKS § 5 lg 2 p-s 1 sätestatud üldtuntuse või kergesti kättesaadavuse keelu puhul on magistritöös leitud, et kohtumenetluses tuleks tuvastada, kas ärisaladuse omaja ja tema loal teised isikud, kes teavet valdavad, on ainsad isikud, kes teavad teabe sisu või omavad sellele ligipääsu selliselt, et teave ei ole kergelt kättesaadav teistele sama valdkonna isikutele. Euroopa Kohus on leidnud, et üldsusele kättesaadava teabe otsimist lihtsustavad sellised infotehnoloogiavahendid nagu otsingumootorid.²⁸⁰ Seega on menetlusosalise advokaadil võimalik ise tuvastada, esindatavalt juhiste saamisest ilma ärisaladust esindatavale avaldamata, kas väidetav ärisaladus vastab EKTÄKS-i § 5 lg 2 tingimustele, mistõttu on tagatud menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisel menetlusosalisele seisukohtade esitamise õigus TsMS § 328 lg 2 alusel advokaadi vahendusel.

²⁷⁶ EKo T-353/94, Postbank NV versus Euroopa Ühenduste Komisjon, ECLI:EU:T:1996:119, p 87.

²⁷⁷ EIKo 18990/91, Nideröst-Huber vs. Šveits, p 24.

²⁷⁸ EIKo 38433/09, Centro Europa 7 S.R.L. ja Di Stefano vs. Itaalia, p 197. EIKo 35289/11, Regner vs Tšehhi, p 151.

²⁷⁹ Council of Europe. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb) (31.12.2021). – https://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf (12.04.2022), lk 80.

²⁸⁰ EÜKo T-235/15, Pari Pharma GmbH versus Euroopa Ravimiamet, p 115.

TsMS-i § 38 lg 1 p 6 menetluse või selle kinniseks kuulutamise taotluse lahendamisel tuleks tsiviilkohtumenetluse seadustikku lisada ka sätted, mis kohustavad ärisaladuse omajast menetlusosalise vastaspoole advokaati hoidma vastava taotluse lahendamisel talle teatavaks saanud ärisaladust salajas, sh oma esindatava eest, kohustusega ärisaladust mitte kasutada. Sellist lahendust võiks pidada õigustatuks ärisaladuse kaitse seisukohast, kuna see tagab ärisaladuse kaitse enne TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel menetluse kinniseks kuulutamist, takistades muude isikute kui ärisaladuse omaja ligipääsu vajalikul määral ärisaladusele. Lahendus ei tekita informatsiooni ebasümmeetriat ühe menetlusosalise suhtes, sest juhul, kui kohus otsustab menetluse või selle osa kinniseks kuulutada, tagatakse menetlusosalisele, kes ei ole ärisaladuse omaja, ligipääs vastavale teabele kui kohtutoimiku osale TsMS § 59 lg 1 järgi. Magistritöös on eelnevalt leitud, et EIK praktika kohaselt tagab menetlusosaliste õigus esitada kohtumenetluses seisukohti just seda, et menetlusosalised saaksid esitada seisukohti nende asjaolude kohta, mis võivad mõjutada kohtu otsust.²⁸¹ Seega saab eelnevast lähtudes leida, et EIÕK art 6 lg 1 järgi õiglase õigusmõistmise põhimõtte seisukohast juhul, kui menetlusosaline saab esitada tsiviilkohtumenetluses ärisaladust sisaldava dokumendi kohta seisukohti peale TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel menetluse kinniseks kuulutamist, kui dokument saab kohtutoimiku osaks ja menetlusosalisel on õigus kohtutoimikuga tutvuda TsMS § 59 lg 1 alusel, saab menetlusosaline esitada menetluses seisukohti ka ärisaladuse kohta, kuna vastav teave võib mõjutada kohtu lõplikku otsust. Näiteks on EIK leidnud, et menetlusosalisele oli tagatud võistlev kohtumenetlus, kui eri menetluse etappides sai menetlusosaline esitada argumente, mida ta pidas asjakohaseks, esimese astme kohus põhjendas põhjalikult nii faktiliselt kui ka õiguslikult, miks jäeti hagi läbi vaatamata ja samuti teine kohtuaste kinnitas esimese kohtuastme tuvastatud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid ilma vastuoludeta.²⁸² Selliselt saab kohus kohtuotsuse tegemisel dokumendis sisalduvale ärisaladusele ka TsMS § 436 lg-te 2 ja 4 kohaselt tugineda. Eelnevast saab teha järelduse, et juhul, kui menetlusosaline ei saa isiklikult esitada seisukohti TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotlusele, vaid vastavale teabele ja taotluse lahendamisele saab ligipääsu ajutiselt menetlusosalise advokaat, saab kohtumenetlust üldiselt pidada EIÕK art 6 lg-ga 1 kooskõlas olevaks.

Menetlusosalisele TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisel seisukohtade esitamise õiguse tagamine vaid advokaadi vahendusel piirab PS § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõigust. Riigikohus on leidnud, et PS § 24 lg-s 2 sätestatud põhiõigus olla oma kohtuasja arutamise

²⁸¹ EIKo 23083/05, Hudakova jt vs. Slovakkia, p 29.

²⁸² EIKo 30544/96, García Ruiz vs. Hispaania, p 29.

juures on seadusereservatsioonita põhiõigus.²⁸³ Sellist põhiõigust saab Riigikohtu hinnangul riivata üksnes teiste põhiõiguste või muude põhiseaduslikku järku väärtuste kaitseks.²⁸⁴ Seda kinnitavad ka Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaande autorid.²⁸⁵ Ärisaladus on Eestis aga põhiõiguste tasandil kaitstud õigus. Nimelt on PS-i kommenteeritud väljaande autorid on leidnud, et ärisaladus on PS-i § 32 kaitsealas.²⁸⁶ PS § 32 lg-d 1 ja 2 sätestavad, et igäühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud ning igäühel on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada, kitsendused sätestab seadus ja omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt. Riigikohus on leidnud, et PS § 32 lg-tes 1–3 tagatud omandipõhiõigus, mille kaitsealasse kuuluvad nii asjad kui ka rahaliselt hinnatavad õigused ja nõuded, kaitseb isiku omandit riigi riivete eest, kuid kohustab riiki ka omandit kaitsma, kusjuures omandipõhiõiguse riive on selle põhiõiguse kaitsealasse kuuluva õigusliku positsiooni igasugune ebasoodus mõjutamine.²⁸⁷ 2012. aasta PS-i kommenteeritud väljaandes on leitud, et juriidilise isiku ärisaladust kaitseb PS-i § 31 sätestatud ettevõtlusvabadus.²⁸⁸ Seega on ärisaladus Eesti Vabariigi põhiseaduses kaitstav PS § 32 alusel omandipõhiõigusena ja menetlusosalise ärisaladuse kaitse võiks olla tagatud ka PS-i § 31 järgi ettevõtlusvabaduse all. Eelnevalt nimetatud õigused on põhiseaduslikku järku väärtused, mis saavad anda aluse PS § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõiguse piiramiseks.

PS § 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ja need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Riigikohus on leidnud, et PS §-st 11 tulenevale proportsionaalsuse põhimõttele on põhiõiguse riive põhiseadusega kooskõlas, kui sellel on legitiimne eesmärk ning kui see on eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas abinõu. Põhiõigust riivav abinõu on sobiv siis, kui see aitab kaasa eesmärgi saavutamisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isiku põhiõigusi vähem koormava meetmega, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust.²⁸⁹ PS-i kommenteeritud väljaande autorid on selgitanud, et PS § 24 lg-s 2 sätestatud põhiõigust riivavad kõik normid, millega õiguslikult või faktiliselt raskendatakse isiku võimalust olla oma kohtuasja arutamise juures, milleks võib olla ka üksnes

²⁸³ RKPJKo 3-4-1-31-15 p 39.

²⁸⁴ RKÜKo 3-3-1-35-15 p 30.

²⁸⁵ Sepp, H. jt. PSK § 24/12.

²⁸⁶ Kelli, A. Pisuke, H. PSK § 39/2.

²⁸⁷ RKÜKo 5-20-3/43 p 66.

²⁸⁸ Ernits, M. PSK § 9/5.3. – Madise, Ü. jt. (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3., täiend. vlj. Tallinn: Kirjastus Juura 2012.

²⁸⁹ RKPJKo 5-21-10/18 p 54.

advokaadi vahendusel menetlustoimingute tegemise võimaldamine.²⁹⁰ Küll aga ei osuta PS-i kommenteeritud väljaande autorite hinnangul põhiõiguse riivamine iseenesest õigusvastasusele, vaid tuleb hinnata riive proportsionaalsust.²⁹¹ Seega võiks olla lubatav menetlusosalise selline ärakuulamisõiguse piiramine TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisele juhul, kui vastav riive on proportsionaalne. Euroopa Kohtu praktika kohaselt tähendab ärisaladuse teatavaks saamine isikule, kes ei ole ärisaladuse omaja, tõsist ohtu ärisaladuse omaja huvidele. Seetõttu võiks meetme, mille kohaselt teisele menetlusosalisele tagatakse vaid advokaadi vahendusel ligipääs TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel esitatud taotluse lahendamisele, eesmärgiks pidada ärisaladuse omaja õigustatud huvide kaitset, et ärisaladus ei saaks teatavaks teisele menetlusosalisele, kellel enne TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse määruse tegemist kohtu poolt pole kohustust ärisaladuse konfidentsiaalsust tagada. Juhul, kui kohus ei pea vajalikuks menetlust või selle osa kinniseks kuulutada, saab ärisaladuse omaja huviks pidada seda, et teised menetlusosalised ei omaks teadmist TsMS § 38 lg 1 p 6 taotluse aluseks olevast ärisaladuse sisust. Selliselt ei peaks ärisaladuse sisust olema teadlikud teised menetlusosalised, kui menetlusosaline otsustab ärisaladust sisaldava teabe kohtumenetlusest eemaldada. Seega aitab menetlusosalise, kes ei ole ärisaladuse omaja, ligipääsu piiramine TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel esitatud taotluse lahendamisele tagada ärisaladuse kaitset, olles PS § 11 alusel sobiv. Magistritöö autori hinnangul on teise menetlusosalise ligipääsu piiramine TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisele ka vajalik, kuna menetlusosalise ligipääsu piiramine ärisaladust sisaldavatele dokumentidele kogu menetluse vältel rikuks menetlusosalise õigust õiglasele õigustumõistmisele EIÕK art 6 lg 1 järgi. Seevastu on menetlusosalise advokaat võimeline esitama kohtule seisukohti, miks väidetav ärisaladus ei vasta EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud nõuetele, tagades nõutud ulatuses menetlusosalise õiguste esinduse. Seega vastab meede ka PS-i § 11 vajalikkuse nõudele. Abinõud võib pidada ka mõõdukaks, sest piiratakse vaid menetlusosalise õigust osaleda isiklikult TsMS-i § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisel, kuid menetlusosalise ligipääs ärisaladust sisaldavatele dokumentidele tagatakse siis, kui kohus otsustab menetluse või selle osa kinniseks kuulutada. Seega on menetlusosalise ärakuulamisõigust piiratud vaid ajutiselt, tagades siiski taotluse suhtes seisukohtade esitamise õiguse menetlusosalisele advokaadi vahendusel selleks, et oleks võimaldatud kohtule esitada argumente selle kohta, miks vaidlusalune teave ei ole ärisaladus EKTÄKS § 5 lg 2 kohaselt. Juhul, kui menetlusosalise isiklikku ligipääsu taotluse lahendamisele ei piirata, on oht, et ärisaladus saab üldtuntuks, kuna enne menetluse kinniseks kuulutamise taotluse lahendamist ei ole menetlusosalistel kohustust teavet konfidentsiaalsena hoida. Selliselt on meetmel tähtsam

²⁹⁰ Sepp, H. jt. PSK § 24/13.

²⁹¹ Kalmo, H., Kask, O. PSK § 11/35.

eesmärk võrreldes ärakuulamisõigusesse sekkumise ulatuse ja intensiivsusega. Seega võib vastavat abinõu pidada ka mõõdukaks PS § 11 järgi.

Eelnevast tuleneb, et TsMS-i § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisele menetlusosalise ligipääsu piiramine selliselt, et tagatakse taotluse suhtes seisukohtade esitamise õigus menetlusosalisele vaid advokaadi vahendusel, on PS-i § 24 lg 2 ärakuulamisõiguse piiramisega kooskõlas olev meede, vastates PS-i § 11 nõuetele. Sellise meetme rakendamisel on piisaval määral tagatud ärisaladuse omaja huvi ärisaladuse kaitse vastu, mis kuulub PS-i § 32 ja § 31 kohaldamisalasse. Selline meede ei riku ka menetlusosalise õigust EIÕK art 6 lg 1 alusel õiglasele õigusmõistmisele, sest menetlusosalise isiklikku ligipääsu piiratakse vaid TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisele, tagades menetlusosalisele seisukohtade esitamise õiguse selle taotluse suhtes menetlusosalise advokaadile. Selline meede ei muuda tsiviilkohtumenetlust tervikuna EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õiglase kohtumenetluse õigust rikkuvaks, kuna juhul, kui kohus otsustab menetluse või selle osa kinniseks kuulutada, tagatakse menetlusosalisele ärisaladust sisaldavatele dokumentidele ligipääs. Seega on ülejäänud kohtumenetluses tagatud menetlusosalisele seisukohtade esitamise õigus selle teabe osas.

4.4. Eeltõendamismenetluses vaatluse tegemine sõltumatu eksperdi vahendusel

Intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtumenetlustes on TsMS § 244 lg 2 alusel juhul, kui õigusi rikkuvad kaubad on vastaspoole või kolmanda isiku valduses, kohtul võimalik korraldada eeltõendamismenetluses vaatlus ja kohustada isikut lubama vaatlust korraldada TsMS § 292 lg 1 alusel. Kuna TsMS § 291 lg 3 ja TsMS § 199 lg 1 p 5 alusel on vaatlusel õigus osaleda ka menetlusosalistel, on seega teistel menetlusosalistel õigus saada vahetu ligipääs ärisaladuse omaja kui menetlusosalise ärisaladustele nende asukohas ja selliselt ei ole tagatud konfidentsiaalse teabe nõutud kaitse intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 järgi. Ka Euroopa Komisjoni suunistes on leitud seonduvalt intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6, 7 ja 8 kohaldamisega, et isegi, kui osa isiku käsutuses olevast teabest on väidetava rikkumise või selle ulatuse või tagajärgede tõendamisel kriitilise tähtsusega, võib selle teabe eripära, nt kaubanduslik väärtus olla selline, et seda ei tohiks taotluse esitajale avaldada.²⁹² Magistritöö autor on selgitanud, et seega võib kehtivas õiguses tekkida olukord, mille kohaselt

²⁹² Euroopa Komisjoni suunistes, lk 13.

eeltöendamismenetluses TsMS § 244 lg-te 1 ja 2 alusel kogutud tõendeid tuleb pidada ärisaladuse omaja õiguste vastaselt kogutud tõenditeks, mis on TsMS § 249 lg 2 järgi põhimenetluses lubamatud. Selline lahendus ei taga ärisaladuste nõutud kaitset eeltöendamismenetluses tõendite kogumisel ega taga seega ka põhimenetluses intellektuaalomandiõiguste omaniku õiguste kaitset.

Intellektuaalomandiõiguste direktiiv ei täpsusta, mis meetmetega tuleb konfidentsiaalse teabe kaitset intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtumenetlustes tagada. Magistritöö autor pakub välja lahenduse ärisaladuste kaitseks intellektuaalomandiõiguste jõustamise menetluses. Saksamaal on otsitud tasakaalupunkti patendiomaniku õiguste tagamise ja teise menetlusosalise konfidentsiaalsele teabe kaitseõiguse vahel. Õiguskirjanduse kohaselt on Saksamaa kohtud loonud nn Düsseldorfis protseduuri.²⁹³ Düsseldorfis protseduuriga saab erialakirjanduse kohaselt tagada tõendeid tulevikus asetleidva kohtumenetluse tarbeks.²⁹⁴ Samuti Eesti õigusesse 2006. aastal lisatud eeltöendamismenetluse (TsMS § 244 jj) regulatsiooni idee seisneb selles, et eeltöendamismenetluses kogutud tõendeid saab kasutada hilisemas hagimenetluses ilma, et tõendamismenetlust peaks uuesti kordama.²⁹⁵ Düsseldorfis protseduur annab erialakirjanduse kohaselt hagejale, st patendiomanikule, võimaluse uurida enne põhikohtuasja arutamist tõendeid olukorras, kus hageja peab patendirikkumist tõenäoliseks, kuid ei saa ise vastava rikkumise tõendamiseks tõendusmaterjali esitada. Patendiõiguste omaja võib vastaspoolelt nõuda relevantsete dokumentide üleandmist või toodete, mis asuvad vastaspoole valduses, vaatlust.²⁹⁶ Ka Eesti õiguses on eeltöendamismenetluses TsMS § 244 lg 1 ls 2 ja TsMS § 244 lg 2 alusel võimalik korraldada vaatlust. Saksamaa õiguses on selle nõude aluseks *Patentgesetz*²⁹⁷ (PatG, patendiseadus) § 140c, mille kohaselt iga rikkuja vastu, kes piisava tõenäosusega kasutab patenteeritud leiutist vastuolus jaotistega 9–13, võidakse esitada nõue õiguse valdaja või muu õigustatud isiku poolt nõudega dokumendi esitamiseks või eseme või meetodi, mis on patendi esemeks ja asub isiku valduses, vaatluse läbiviimiseks, kui see on vajalik õiguste omaja või muu õigustatud isiku nõuete tuvastamiseks. Sama sätte kohaselt siis, kui on piisav tõenäosus, et õigusrikkumine pannakse toime ärilisel eesmärgil, laieneb nõue

²⁹³ Schröder, V., Widera, P., lk 362.

²⁹⁴ Desaunettes-Barbero, L. jt. Position Paper on the Envisaged Reform of the German Patent Act. – Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper 2020/05, No 20. – <https://ssrn.com/abstract=3592465> (21.03.2022), lk 15.

²⁹⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu 208 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4343fca8-f625-3b19-9916-b7c4402ee41d/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustik> (20.03.2022), lk 136–137.

²⁹⁶ Farkas, T., Koch, P., lk 907.

²⁹⁷ Patentgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1980 (BGBl. 1981 I S. 1), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 30. August 2021 (BGBl. I S. 4074) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/patg/BJNR201170936.html> (20.03.2022).

panga-, finants- või äridokumentide esitamisele. Juhul, kui väidetav rikkuja väidab, et asjaomane teave on konfidentsiaalne, võtab kohus kasutusele vajalikud meetmed, et tagada konkreetsel juhul nõutav konfidentsiaalse teabe kaitse vastavalt asjaoludele. Erialakirjanduses on täpsustatud, et Düsseldorfis protseduuri tarbeks kombineeritakse ZPO §-i 485 ja PatG §-i 140c.²⁹⁸ ZPO § 485 sätestab, et poole vastava taotluse alusel võib kohus kohtuvaidluse käigus või väljaspool menetlust kohustada koguma kohapeal visuaalseid tõendeid, küsitlema tunnistajaid või kohustada eksperti koostama ekspertarvamust tingimusel, et vastaspool sellega nõustub või kui on kahtlus, et tõendid võivad kaotsi minna või nende kasutamine muutub raskeks. Daniel Hoppe on selgitanud seonduvalt intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 ülevõtmisega Saksamaa õigusesse, et vajalik on kaitsta konfidentsiaalset informatsiooni tõendite tagamise protsessis, kuid konfidentsiaalse teabe kaitsemeetmeid ei olnud seadusandja määratlenud, jättes vastava täielikult kohtu diskretsiooniõiguse valdkonda.²⁹⁹

Düsseldorfis protseduuri menetlusõigusliku sisu kujundas Saksamaa Liidukohus 2009. aasta kohtuotsusega.³⁰⁰ Selles kohtuasjas oli taotlejaks patendiomanik, kes oli patenteerinud protsessi toorikute keevitamiseks laserkiirgusega. Patendiomanik kahtlustas, et vastaspool võib olla vastavat protsessi kasutanud sõidukite tootmisel ühe mudeli puhul ning taotles eraldiseisva tõendamismenetluse algatamist. Kohus otsustas taotluse rahuldada, määrates eksperti koostama kirjalikku arvamust, et saada tõendid, kas teise menetlusosalise kui väidetava rikkuja kasutuses olev keevitusprotsess kasutab patenteeritud protsessi. Kohus kohustas menetlusosalist taluma kohtu poolt määratud eksperdi vaatlustoiminguid tema territooriumil. Lisaks kohustas kohus menetlusosalist taluma vaatluse läbiviimisel patendiomaniku kolme esindaja ning kohtu määratud eksperdi ühe assistendi kohalolu. Kohus kohustas kõiki isikuid hoidma saladuses neile teatavaks saanud salajast ja isiku äritegevusega seonduvat teavet.³⁰¹ Seega võimaldab Düsseldorfis protseduur viia läbi intellektuaalomandi õiguste, nt patendiomaniku õigustega seonduvas kohtumenetluses vaatluse selliselt, et vaatlust teostab kohtu määratud menetlusosalistest sõltumatu ekspert. Sõltumatu ekspert koostab patendiõiguste rikkumise kohta kirjaliku ekspertarvamuse. Vaatluse läbiviimine toimub ilma patendiõiguste omaniku kui menetlusosalise kohaloluta, kuid vaatlusel on lubatud viibida menetlusosalise esindajatel ja teistel sõltumatutel isikutel, kelle kohalolu on kohtumääruse alusel kohus lubanud.

²⁹⁸ Schröder, V., Widera, P., lk 367.

²⁹⁹ Hoppe, D. Enforcement of Intellectual Property Rights in Germany. – Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States. – Intersentia 2019, lk 475.

³⁰⁰ BGH, X ZB 37/08. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=566fcd61b8ec2ff16cb17de2fa554517&nr=51624&pos=8&anz=9> (18.03.2022).

³⁰¹ BGH, X ZB 37/08, p 1–2.

Saab küsida, kas menetlusosaliste ligipääsu vaatlusele võiks vastupidiselt TsMS § 291 lg-s 3 ja TsMS § 199 lg 1 p-s 5 sätestatule piirata, lubades vaatlusel osaleda vaid hageja kui patendiomaniku advokaadil. Eesti kehtiva õiguse kohaselt viib TsMS § 244 lg 2 ja TsMS § 290 alusel eeltöendamismenetluses vaatlust läbi kohus. Õiguskirjanduses on leitud, et TsMS § 199 lg 1 p-des 4–7 sätestatud menetlusosalise õigused, sh õigus osaleda vaatlusel, sätestavad üldises mõttes menetlusosalise õiguse olla kohtu poolt ära kuulatud, mis on osa õiglasest kohtumõistmisest EIÕK art 6 lg 1 alusel.³⁰² Samuti on õiguskirjanduses leitud, et ühegi täiendava isiku osavõtt vaatluse toimumiseks ei ole vajalik ning vaatluse lubatavust tõendina ei mõjuta TsMS § 291 lg 3 järgi ka see, kui menetlusosalised vaatlusel osalemisest otsustavad loobuda, kuid menetlusosalistele tuleb anda teada vaatluse toimumise koht ja aeg, et soovi korral oleks võimalus vaatlusest osa võtta.³⁰³ Seega saab eelnevast järeldada, et kehtiva õiguse kohaselt ei ole vajalik menetlusosaliste isiklik osavõtt vaatlusest ning võiks olla võimalik piirata menetlusosaliste osavõttu vaatlusest, ilma et see rikuks menetlusosalise õigust EIÕK art 6 lg 1 alusel õiglasele õigustumõistmisele. Juhul, kui TsMS § 244 lg 2 alusel oleks võimalik määrata vaatlust läbi viima kohtu määratud ekspert, kes koostab vaatluse tulemuste põhjal kirjaliku ekspertarvamuse, ei saaks menetlusosaliste ligipääsu piiramine vaatlusele mõjutada õiglast õigustumõistmist, sest vaatlust ei viiks läbi kohtunik, vaid ekspert ja ärakuulamisõigus peab olema tagatud EIÕK art 6 lg 1 kohaselt just kohtu ees. Kuna Düsseldorfis protseduuriga tuvastab ekspert oma arvamusega, kas teine menetlusosaline kui ärisaladuse omaja rikub patendiomaniku õigusi, võiks pidada põhjendatuks seda, et vaatlusel võivad osaleda vaid patendiomaniku advokaat ning täiendavad kohtu poolt määratud isikud. Nimelt TsMS § 244 lg 1 lause 2 alusel peab isik kohtule põhistama, miks tema autoriõigusi, autoriõigustega kaasnevaid õigusi või tööstusomandiõigusi on rikutud või on olemas nende rikkumise oht. TsMS § 246 lg 1 p 2 kohaselt peab eeltöendamismenetluse algatamise taotlus sisaldama nende asjaolude kirjeldust, mille kohta soovitakse tõendeid koguda. TsMS § 247 lg 1 alusel lahendab kohus eeltöendamismenetluse taotluse määrusega, märkides määrusesse asjaolud, mille kohta tuleb tõendeid koguda, ja tõendid, mida on vaja koguda. Õiguskirjanduses on leitud, et määruse tegemisel saab kohus lähtuda avaldaja poolt taotluses esitatud andmetest TsMS § 246 lg 1 järgi.³⁰⁴ Seega saab patendiomaniku kui menetlusosalise advokaat tagada vaatlusel seda, et vaatlusel toimuks kohtumääruse täitmine korrektselt ja menetlusosalise enese kohalolu ei saa mõjutada vaatluse tulemust. Patendiomaniku kohalolu välistamine vaatlusel aitaks tagada aga seda, patendiomanik ei saaks vahetut ligipääsu teise menetlusosalise ärisaladusele tema

³⁰² Järvekülg, I., Kõve, V. TsMS § 199/3.2.4.1.

³⁰³ Kangur, A. TsMS § 291/3.2.a.

³⁰⁴ Lepik, G., Volens, U. TsMS § 247/3.1.b.

territooriumil ega omaks kokkupuudet kohtumenetluse seisukohast asjakohatute ärisaladustega, tagades selliselt ärisaladuste kaitset.

Erialakirjanduses on selgitatud, et lõplik ekspertarvamus tehakse kättesaadavaks vaid patendiomaniku advokaadile, kellel on konfidentsiaalsuskohustus oma esindatava suhtes. Ekspertarvamust ei tehta patendiomanikule isiklikult kättesaadavaks enne, kui väidetav rikkuja on saanud esitada argumente selle kohta, mis osas tuleks ekspertarvamus patendiomaniku eest varjutada, et säilitada teabe salajasust.³⁰⁵ Saksamaa Liidukohus leidis, et kui väidetav rikkuja soovib takistada patendiomaniku ligipääsu eksperdiarvamusele täies ulatuses ärisaladuse kaitsesele tuginedes, peab ta tõendama kohtule oma õiguste olemasolu.³⁰⁶ Selliselt tuleb kohtul hinnata igal üksikjuhul menetlusosaliste õigusi, võttes arvesse kõiki mõjutatud vastastikuseid õigusi, mis tähendab, et ärisaladuse omaja õigused ei pruugi igal juhul prevaleerida patendiomaniku õiguste ees, vaid tuleb kaaluda, kas ärisaladuse salastatuse hoidmine kaalub üles patendiomaniku õiguse teabe avaldamisele ning vastupidi. Saksamaa Liidukohtu hinnangul tugineb järeldus asjaolule, et teatud teavet saab kvalifitseerida ärisaladuseks ning sellise teabe avaldamine võib vähemal või suuremal määral kahjustada väidetavat rikkuja huve, eelkõige tema konkurentsieelist. Samuti vastupidiselt võib aga patendiomaniku kasu teabe avaldamisest olla kohtumenetluses nii madal, et kohtuasja üksikasjade hindamisel tema huvi teabe avaldamise vastu on madalam kui väidetava rikkuja huvi teabe konfidentsiaalsuse säilitamise vastu.³⁰⁷ Väidetav rikkuja, kes soovib ära hoida täies mahus ekspertarvamuse avaldamise, peab näitama, et tegu on kaitsmist väärt ärisaladusega, kuid näidata tuleb ka ärisaladuse kaitsmise tähtsust konkurentsieelse säilitamisel ja kahju, mis võib tekkida ärisaladuse avaldamisest.³⁰⁸ Erialakirjanduse kohaselt siis, kui ekspert patendiomaniku õiguste rikkumist ei kinnita, ei tehta ekspertarvamust patendiomanikule kättesaadavaks.³⁰⁹

Magistritöö autori hinnangul on Düsseldorfis protseduuris selliselt tagatud patendiomaniku õigus võistlevale menetlusele TsMS § 5 lg-te 1 ja 2 järgi. Euroopa Kohus leidnud, et võistlevuse põhimõte annab üldiselt menetluse pooltele õiguse tutvuda kõigi asjaoludega, mis on kohtule tema otsuse mõjutamiseks esitatud, ning õiguse nende üle vaielda.³¹⁰ TsMS § 246 lg 1 p 2 ja TsMS § 247 lg 1 kohaselt saaks kohus sellise protseduuri puhul kohustada eksperti vaatlust läbi

³⁰⁵ Heath, C. Comment: Discovery Orders and the Protection of Trade Secrets: “In Camera Proceedings/FOMA” and “KCM v. Viel”. – International Review of Intellectual Property and Competition Law 2017/48. – <https://doi.org/10.1007/s40319-017-0649-z> (24.03.2022), lk 1003.

³⁰⁶ BGH. X ZB 37/08, p 36.

³⁰⁷ BGH. X ZB 37/08, p 38.

³⁰⁸ BGH. X ZB 37/08, p 39.

³⁰⁹ Heath, C., lk 1004.

³¹⁰ EKo C-450/06, Varec SA versus Belgia riik, p 47.

viima vaid hageja eeltõendamismenetluse taotluses esitatud asjaolude kirjelduse alusel, mille kohta tuleb vaatluses tõendeid koguda. Seega sisaldab kohtu ja patendiomanikuni jõudev ekspertarvamus vaid vaidluse seisukohast asjakohast ärisaladust, mille rikkumist või rikkumise ohtu ärisaladuse omajale eeltõendamismenetluse algatamise taotluses on ette heidetud. Selliselt saab eelnevast järeldada, et hagejal kui patendiomanikul on põhikohtumenetluses võimalus esitada seisukohti vaidluse seisukohast relevantse ärisaladuse kohta, millele tuginevalt kohus ka kohtuotsuse langetab. Selliselt saab hageja kui patendiomanik oma õiguste rikkumise seisukohast asjakohase ärisaladusega tutvuda, selle üle TsMS § 5 lg-te 1 ja 2 järgi võistluslikult vaielda ning esitada oma seisukohti. Eelnev tähendab, et menetlusosalistele on tagatud õiglase kohtulik arutamine EIÕK art 6 lg 1 tähenduses.

Düsseldorfi protseduuris on tagatud ka ärisaladuse omaja õiguste kaitse. Kuigi lõpuks edastatakse patendiomanikule kui hagejale ekspertarvamus, mis sisaldab intellektuaalomandiõiguste võimaliku rikkumise seisukohast asjakohast ärisaladust, peaks kohus kuulutama menetluse või selle osa ärisaladuse kaitseks kinniseks ja kohustama menetlusosalisi vastavat ärisaladust saladuses hoidma. Selliselt oleks tagatud ärisaladuse kaitse avalikkuse eest, et teave ei saaks üldtuntuks. Siiski edastatakse ekspertarvamus, millest nähtub kogu kostja kui ärisaladuse omaja ärisaladus hageja advokaadile. Saksamaa Liidukohus leidis, et selline ekspertarvamuse kättesaadavaks tegemine patendiomaniku advokaadile tingimusega, et ta peab säilitama teabe konfidentsiaalsuse oma esindatava ees, on väidetava rikkuja ärisaladuse kaitse seisukohast kahjutu.³¹¹ Seega saab ärisaladuse kaitse seisukohast varjutamata ekspertarvamuse edastamist hageja advokaadile pidada õigustatuks. Erialakirjanduse kohaselt on Düsseldorfi protseduuri läbiviimise eelduseks taotleja enese nõustumine sellise protseduuriga, vastasel juhul kohus keeldub eeltõendamismenetlust algatamast, tasakaalustades seeläbi juba menetlusosaliste õigusi.³¹² Erialakirjanduse kohaselt on menetlusosalisel TsMS § 5 lg 1 järgi õigus käsutada vabalt talle kuuluvaid subjektiivseid õigusi, mis on osa võistleva menetluse põhimõttest.³¹³ Seega juhul, kui menetlusosaline esitab kohtule taotluse TsMS § 244 lg 1 kohaselt eeltõendamismenetluses tõendite tagamiseks, väljendub selles poole vabatahtlik tahe end allutada menetlusest kaasnevatele kohustustele. Töös on eelnevalt analüüsitud, et TRIPS-lepingu art 43 lg-ga 1 on kooskõlas see, kui siseriiklikus õiguses määratakse asjakohased juhud, mil rakendub konfidentsiaalse teabe kaitse. Seega saab pidada õigustatuks ja TRIPS-lepinguga kooskõlas olevaks seda, kui kohtul on õigus keelduda

³¹¹ BGH. X ZB 37/08, p 23.

³¹² Heath, C., lk 1004.

³¹³ Järvekülg, I., Kõve, V. TsMS § 5/3.1.a.

eeltõendamismenetluse algatamisest siis, kui taotleja vastava protseduuri ja sellest tulenevate kohustustega ei nõustu, sest vastasel juhul ei ole tagatud konfidentsiaalse teabe kaitse.

Seonduvalt vaatluse läbiviimisega kohustatakse patendiomaniku advokaati hoidma esindatava eest saladuses teavet, millele advokaat sai ligipääsu vaatluse vahendusel ja samuti ekspertarvamuse vahendusel teada saadud ärisaladustest. Saab küsida, kas õigustatuks võib pidada advokaadi konfidentsiaalsuskohustust oma esindatava kui patendiomaniku ees. Saksamaa Liidukohus leidis, et tulenevalt advokaadile seadusega pandud ülesannetest on õigustatud PatG § 140c lg 1 lausest 3 tulenev konfidentsiaalsuskohustus oma esindatava ees, mille advokaadile määrab kohus. Liidukohus leidis, et advokaat ei tegutse huvide konfliktis oma kliendi suhtes, vaid advokaat üksi esindab oma esindatava huve kohtu määratud piirangu alusel.³¹⁴ Nimelt sätestab *Bundesrechtsanwaltsordnung*³¹⁵ (BRAO) § 1, et advokaat on sõltumatu õigusemõistmise organ. Eesti advokatuuriseadus (AdvS)³¹⁶ § 43 lg 1 sätestab, et advokaat on õigusteenust osutades sõltumatu ning juhindub seadustest, advokatuuri organite õigusaktidest ja otsustest, advokaadi kutse-eeskriitika nõuetest ning headest kommetest ja südametunnistusest. AdvS § 44 lg 1 p 1 sätestab, et advokaat on kohustatud kasutama kliendi huvides kõiki seadusega kooskõlas olevaid vahendeid ja viise, säilitades kutseau ja vääriskuse. Eelnevalt nähtub, et Saksamaal omab advokaat õigusemõistmise funktsiooni, kuid Eestis tegutseb advokaat sõltumatult seadusega kooskõlas oma esindatava huvides. Siiski võiks TsMS-is sätestada advokaadile eelnevalt nimetatud konfidentsiaalsuskohustuse oma esindatava ees ärisaladuse kaitseks. Riigikohus on leidnud, et PS § 104 lg 2 p-s 14 nimetatud kohtumenetluse seadused on konstitutsioonilised seadused, mida saab vastu võtta ja muuta ainult Riigikogu koosseisu häälteenamusega.³¹⁷ Selliselt võib leida, et TsMS-i on võimalik lisada sätteid, mis sätestavad AdvS § 43 lg 1 ja AdvS § 44 lg 1 p 1 mõttes advokaadile seadusega tegutsemise piirangu, milleks on konfidentsiaalsuskohustus oma esindatava ees seonduvalt vaatluses ja ekspertarvamusel advokaadile teatavaks saanud ärisaladusega. Ka Saksamaa Liidukohus leidis, et Düsseldorfis protseduuri puhul saab advokaat esindada kliendi huvisid konfidentsiaalsuskohustuse piirideni.³¹⁸ Kuna Düsseldorfis protseduuri puhul jõuab kohtu ette intellektuaalomandiõiguste rikkumise osas relevantne ärisaladus, mille üle saavad menetlusosalised võistluslikult vaielda, ei takista advokaadi konfidentsiaalsuskohustus oma

³¹⁴ BGH. X ZB 37/08, p 24.

³¹⁵ Bundesrechtsanwaltsordnung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-8, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 22 des Gesetzes vom 5. Oktober 2021 (BGBl. I S. 4607) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/brao/BJNR005650959.html> (16.04.2022).

³¹⁶ Advokatuuriseadus. – RT I, 04.01.2021, 26.

³¹⁷ RKPJKo 3-4-1-6-09 p 18.

³¹⁸ BGH. X ZB 37/08, p 25.

esindatava ees vaidluse seisukohast ebarelevantse ärisaladuse osas esindatava õiguste esindamist.

Saksamaal kasutusel olevat Düsseldorfis protseduuri saab pidada kooskõlas olevaks nii TRIPS-lepingu kui intellektuaalomandiõiguste direktiiviga. Nimelt on Euroopa Komisjoni suunistes intellektuaalomandiõiguste direktiivi kohta leitud, et konfidentsiaalse teabe kaitseks kohaldatavad meetmed võivad hõlmata, kui see on õigustatud, võimalust esitada asjaomast teavet ainult pädevatele kohtuasutustele või sõltumatule ja erapooletule kolmandale isikule, kes on määratud abistama kohtumenetluses või kontrollide teostamisel teabe kirjeldamise või arestimise eesmärgil ning kellele kohaldatakse asjakohaseid konfidentsiaalsuse nõudeid. Komisjoni suunistes on ka leitud, et niisuguste meetmetega tuleb tagada, et teavet ei avaldata hagejale, kohtumenetluse teisele poolele ega laiemale üldsusele, tagades ühtlasi hagejale või asjaomastele teistele pooltele kaitseõiguse.³¹⁹ Ka TRIPS-lepingu art 43 lg 1 puhul, mis võimaldab tõendite kogumist konfidentsiaalse teabe kaitset tagavaid tingimusi järgides, on õiguskirjanduses leitud, et konfidentsiaalse teabe ja intellektuaalomandiõiguste omaja õiguste tasakaalustamiseks on võimalik määrata sõltumatu ekspert tõendite ekspertiisi läbi viima.³²⁰ Magistritöö autori hinnangul vastab Saksamaal väljakujunenud Düsseldorfis protseduur nii Euroopa Komisjoni suunistes esitatud nõuetele kui ka TRIPS-lepingu art 43 lg-s 1 sätestatud konfidentsiaalse teabe kaitse tagamise tingimustele. Selliselt võib leida, et taoline tõendite tagamise protseduur on kooskõlas intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 ja TRIPS-lepingu art 43 lg 1 nõudega tagada konfidentsiaalse teabe kaitse, kuid samas on meede tasakaalus intellektuaalomandiõiguste direktiivi nõudega tagada kõrgetasemeline intellektuaalomandiõiguste kaitse. Düsseldorfis protseduuri puhul ei rikuta menetlusosaliste õigust õiglasele õigusmõistmisele EIÕK art 6 lg 1 alusel, kuna kohtu ette jõuab lõpuks ekspertarvamus, mis sisaldab intellektuaalomandiõiguste rikkumise seisukohalt vaid asjakohast ärisaladust, mille kohta saavad mõlemad menetlusosalised oma seisukohti esitada ja teabe üle võistluslikult vaielda.

³¹⁹ Euroopa Komisjoni suunistes, lk 14.

³²⁰ Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.), lk 711.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli tuvastada, millised kaitsenõuded tulenevad TRIPS-lepingust, intellektuaalomandiõiguste direktiivist ja ärisaladuste kaitse direktiivist ärisaladuste kaitsele tsiviilkohtumenetluses ja kas Eesti siseriiklikus õiguses sätestatud meetmed vastavad nendele nõuetele. Samuti oli töö eesmärgiks Eesti tsiviilkohtumenetluses eksisteerivate kaitsenõuete ebapiisavuse korral teha ettepanek selliste abinõude kohaldamiseks, mis on kooskõlas menetlusosaliste õigustega ning mis tagavad tsiviilkohtumenetluses ärisaladuste parema kaitse.

Lähtuvalt töö eesmärgist püstitas magistritöö autor uurimisküsimuse tuvastamiseks, millistele tunnustele peab teave vastama, et see kvalifitseeruks ärisaladuseks EKTÄKS § 5 lg 2 tähenduses. Magistritööst selgus, et EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud eelduste sisustamisel on võimalik lähtuda TRIPS-lepingu art 39 lg 2 alusel väljakujunenud kohtupraktikast. Tööst saab järeldada, et ärisaladus peab esmalt EKTÄKS § 5 lg 2 tähenduses olema ettevõtlusega seotud teave. Selleks, et tuvastada, kas teave on üldtuntud EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 tähenduses, tuleb kohtumenetluses võtta arvesse asjaolusid ja hinnata, kas ärisaladuse omaja ja tema loal teised isikud, kes teavet valdavad, on ainsad isikud, kes omavad teabele ligipääsu ning teave ei ole kergelt kättesaadav samas valdkonnas tegutsevatele teistele isikutele. Seda, kas teave on kergesti kättesaadav, saab tuvastada asjaolusid hinnates. Tööst selgus, et EKTÄKS § 5 lg 2 p 2 eelduse täidetavuseks peab teabe salajasus olulises osas moodustama selle teabe kaubandusliku väärtuse ehk andma konkurentsieelise nende isikute ees, kes seda teavet ei tea. Kui ärisaladusena soovitakse määratleda avalikku teavet, peab ärisaladuse kaitsele tuginev isik näitama, et teave just selliselt kokkupanduna muudab teabe eriliseks ja väärtust omavaks. EKTÄKS § 5 lg 2 p 3 nõuab vajalike meetmete võtmist teabe saladuses hoidmiseks. Magistritöös leiti, et vajalike meetmete võtmise kriteeriumi saab sisustada läbi siseriikliku kohtupraktika ja selliselt tuleb hinnata igakordselt vaidlusaluseid asjaolusid, et tuvastada, kas on võetud vajalikke meetmeid teabe salajas hoidmiseks. Magistritööst selgus, et vajalike meetmete võtmise nõudega ei ole kooskõlas üleliia kulukate ettevaatusabinõude võtmise nõue, mida ei võtaks teabe kaitseks kasutusele teised Eestis äritegevust läbiviivad isikud võrreldes väidetava ärisaladuse omajaga.

Lähtuvalt töö eesmärgist vajas töös uurimisküsimusena tuvastamist, kas ärisaladuste kaitse direktiiv võimaldab liikmesriigil kaitsta ärisaladust laiemalt, kui seda teeb kehtiv EKTÄKS. Magistritööst järeldus, et ärisaladuste kaitse direktiiv kohaldub vaid ärisaladuse ebaseaduslikku omandamist, kasutamist või avalikustamist hõlmavatele kohtumenetlustele ega näe ette

meetmeid ärisaladuste konfidentsiaalsuse kaitsmiseks muud liiki menetlustes, kuid direktiiv võimaldab ette näha ulatuslikuma kaitse, kui seda teeb EKTÄKS. Magistritöö põhjal võib teha järelduse, et vaid EKTÄKS § 5 lg-s 2 sätestatud ärisaladuse legaaldefiniitsiooni on võimalik kohaldada ka sellistele kohtumenetlustele, mis ei seonu ärisaladuse ebaseadusliku omandamise, kasutamise või avalikustamisega. Tööst selgus, et EKTÄKS-i ei ole lisatud erisätteid ärisaladuse konfidentsiaalsuse säilitamiseks kohtumenetluses, vaid teabe konfidentsiaalsuse tagamist kehtiva TsMS § 38 lg 1 p 6, TsMS § 41 ja TsMS § 59 järgi peeti piisavaks, kuid karistusseadustikku lisati vastutus saladuse hoidmise kohustuse rikkumise eest (KarS § 331⁵).

Töö eesmärgist lähtuvalt tuvastati, millised kaitsenõuded tulenevad ärisaladuse kaitsele tsiviilkohtumenetluses TRIPS-lepingust, intellektuaalomandiõiguste direktiivist ja ärisaladuste kaitse direktiivist. Magistritöö põhjal võib teha järelduse, et nii TRIPS-lepingu kui ka intellektuaalomandiõiguste direktiivi kohaldumisala on seotud intellektuaalomandiõigustega seotud aspektidega, mis on lahutamatu seotud nende õiguste jõustamise ja rikkumisega. Seega on nimetatud õigusaktide kohaldumisalad kitsad. Sellest olenemata peetakse ärisaladust Euroopa Liidu üheks üldpõhimõtteks, mille kaitse on tagatud näiteks ka EIÕK art 8 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 7 alusel. Selliselt on Euroopa Kohus leidnud, et põhiõiguste hulka, mida tuleb kaitsta võistlevuse põhimõtte vastandliku õigusena, kuulub ka õigus ärisaladuse kaitsele. Magistritööst selgus, et TRIPS-lepingu art 41 kohaselt tuleb näha ette meetmed intellektuaalomandiõiguste kuritarvitamise vastu, mida omakorda sätestab ka intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 3 lg 2. Selliselt võiks intellektuaalomandiõiguse kuritarvituseks, mille vastu tuleb näha ette ärisaladuste kaitse, pidada ettenähtud menetluste või meetmete kasutamist ilma tegeliku soovita tagada oma õiguste korrektset jõustamist, kasutades menetlusi või meetmeid eesmärgiga teenida nende abil majanduslikku kasu. Töö põhjal saab teha järelduse, et TRIPS-lepingu art 41 lg 2 ja art 42 nõuavad intellektuaalomandiõigustega seonduvates kohtumenetlustes ärisaladuste kaitse tagamist osana ausa menetluse põhimõttest. Samuti sätestab TRIPS-lepingu art 43 lepingu liikmetele kohustuse tagada asjakohastel juhtudel konfidentsiaalse teabe kaitse, kusjuures nende asjakohaste juhtude määratlemine on siseriikliku õiguse otsustada. Ka intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 6 lg 1 ja art 7 lg 1 koosmõjus direktiivi põhjenduste p-ga 20 sätestavad nõude tagada intellektuaalomandiõigustega seotud kohtumenetlustes konfidentsiaalse teabe kaitse. Seevastu ei näe TRIPS-leping ega intellektuaalomandiõiguste direktiiv ette neid kaitsemeetmeid, mille abil tuleb nõutud konfidentsiaalse teabe kaitse tagada. Magistritöös leiti, et ärisaladuste kaitse direktiiv võimaldab art 9 kohaselt liikmesriikidel sätestada meetmed ärisaladuse konfidentsiaalsuse

tagamiseks kohtumenetluse ajal ning sama direktiivi art 15 näeb ette piirangud ärisaladust sisaldavate kohtuotsuste avaldamisele. Mõlemad nimetatud meetmed tagavad ärisaladuse konfidentsiaalsuse säilimist kohtumenetluses ning pärast menetluse lõppemist, kuid Eesti õigusesse ei ole neid meetmeid üle võetud.

Magistritöö eesmärgiks oli ka analüüsida, kas Eesti siseriiklikus õiguses sätestatud ärisaladuste kaitsemeetmed vastavad Euroopa Liidus ärisaladuste kaitseks kehtestatud nõuetele. Analüüsi tulemusel selgus, et Eestis saab ärisaladuse kaitsemeetmeteks pidada TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise õigust ja seeläbi toimikule ligipääsu piiramise õigust TsMS § 59 lg 3 järgi, kuna tutvuda ei või kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. Seega TsMS § 38 lg 1 p 6 alusel menetluse või selle osa kinniseks kuulutamisel on võimalik tagada, et menetlusvälised isikud ei saaks pärast kohtumenetluse lõppu ligi ärisaladust sisaldavale teabele, tagades Eesti tsiviilkohtumenetluses ärisaladuste kaitset avalikkuse eest. Töö põhjal saab teha järelduse, et kehtiva õiguse kohaselt ei ole võimalik piirata teise menetlusosalise ligipääsu kohtutoimikule, seega ka ärisaladust sisaldavatele dokumentidele isegi juhul, kui teine menetlusosaline on ärisaladuse omaja konkurent. Selliselt peab menetlusosaline ärisaladuse kaitseks menetluse või selle osa kinniseks kuulutamise taotluses põhistama kohtule detailselt ärisaladuse olemasolu, avama selle teabe sisu ja teisel menetlusosalisel on pea piiramatu õigus TsMS § 59 lg 1 alusel vastava taotluse aluseks oleva ärisaladusega tutvuda. Tööst saab järeldada, et enne seda, kui kohus teeb ärisaladuse kaitseks menetluse kinniseks kuulutamise kohta määruse, ei ole teisel menetlusosalistel kohustust sellist teavet konfidentsiaalsena hoida, mistõttu võib ärisaladus saada üldtuntuks EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 järgi enne seda, kui kohus otsustab menetluse kinniseks kuulutada. Samuti selgus tööst, et juhul, kui kohus otsustab jätta menetluse või selle osa kinniseks kuulutamata ja leiab, et teave ei ole ärisaladus või menetluse kinniseks kuulamine ei ole põhjendatud, on menetluse kinniseks kuulutamise taotluses kirjeldatud ärisaladus saanud kohtutoimiku osaks ja ärisaladuse esitaja detailsest teabe kirjeldamisest nimetatud taotluses võib olla järeldatav nõusoleku andmine teisele menetlusosalistele sellele teabele ligipääsu saamiseks EKTÄKS § 5 lg 1 järgi. Seega ka sel juhul võib ärisaladus saada üldtuntuks ja kaotada ärisaladuse staatuse kõikides kohtumenetlustes kuna menetlusosalisel ei ole kohustust teavet konfidentsiaalsena hoida. Tööst selgus, et ka teise menetlusosalise poolt vastava teabe kasutuselevõtt ei pruugi olla sellises olukorras KarS § 331⁵ või KarS § 377 järgi karistatav. Juhul, kui kohus jätab menetluse või selle osa kinniseks kuulutamata, saab vastav taotlus ja selles sisalduv ärisaladus kohtutoimiku osaks ning menetlusvälistel isikutel on õigus saada toimikule ligipääs TsMS § 59 lg 3 järgi õigustatud huvi alusel. Töö põhjal võib seega teha järelduse, et selliselt on menetlusvälistel

isikutel kerge teostada toimikuga tutvumise õigust, mistõttu võib pidada teavet kergesti kättesaadavaks samas valdkonnas tegutsevatele isikutele. Magistritööst selgus, et eeltõendamismenetluses, mis seondub intellektuaalomandiõiguste jõustamisega, on võimalik, et TsMS § 244 lg 2 alusel vaatluse teostamisel saab teine menetlusosaline vahetu ligipääsu ärisaladuse omaja ärisaladustele, sest kehtiva õiguse kohaselt on menetlusosalistel õigus osaleda vaatluse läbiviimisel. Seetõttu ei ole tagatud konfidentsiaalse teabe kaitse intellektuaalomandiõiguste direktiivi art 7 lg 1 tähenduses. Tööst saab järeldada, et Eesti õiguses ei eksisteeri sätteid, mis võimaldaksid tagada konfidentsiaalse teabe kaitset. Magistritöös leiti, et Eesti õiguses ei ole samuti tagatud konfidentsiaalse teabe kaitse TsMS § 236 lg 2 ja alusel tõendite väljanõudmisel, kuna Eesti õiguses ei eksisteeri meetmeid, mis võimaldaksid efektiivselt tagada ärisaladuse kaitset teise menetlusosalise eest.

Töö autor teeb ettepaneku lisada Eesti tsiviilkohtumenetluse seadustikku Saksamaa kohtupraktika eeskujul võimalus esitada kohtule menetlusdokumente tingimuslikult reservatsiooniga mitte teha seda dokumenti teisele menetlusosalisele kättesaadavaks enne vajalike konfidentsiaalsusmeetmete võtmist (nt kohtuväliste konfidentsiaalsuskokkulepete sõlmimine menetlusosaliste vahel). Kuigi TsMS § 59 lg 1 kohaselt on hagimenetluses menetlusosalisel pea piiramatu võimalus kohtutoimikuga tutvumiseks, kohaldub toimikuga tutvumise õigus nende dokumentide osas, mis on saanud toimiku osaks. Seega ei ole TsMS § 59 lg 1 alusel õigus tutvuda nende dokumentidega, mis ei ole saanud toimiku osaks. Saksamaa kohtupraktika eeskujul oleks võimalik luua lahendus selliselt, et menetlusosaline esitab kohtule kaks dokumenti – ühe dokumendi, kus ärisaladus on varjutatud ja mis saab kohtutoimiku osaks, kuid teine dokument, kus ärisaladus on varjutamata, ei saa tingimuslikult kohtutoimiku osaks ning selle dokumendi suhtes ei kohaldu teise menetlusosalise toimikuga tutvumise õigus. Töö põhjal võib teha järelduse, et TsMS § 336 lg 2 ja TsMS § 336 lg 6 kohaselt saab menetlusosalise e-toimiku süsteemi vahendusel esitatud avaldus või dokument kohtutoimiku osaks siis, kui dokumendi esitaja saab automaatse vastuvõtukinnituse dokumendi esitamise kohta. Selliselt võimaldab e-toimiku süsteem kohtutoimikuga tutvumist ja kehtivasse õigusesse on võimalik luua kohtule tingimuslikult dokumentide esitamise võimalus. Sellise meetme tulemusel oleks menetlusosalisel juhul, kui kohus otsustab menetluse või selle osa jätta kinniseks kuulutamata, võimalus võtta ärisaladust sisaldav dokument tagasi nii, et teave ei saa kohtutoimiku osaks. Selliselt oleks tagatud ärisaladuste kaitse üldtuntuks saamise eest EKTÄKS § 5 lg 2 p 1 alusel.

Lähtuvalt töö eesmärgist analüüsiti ka Kanada tsiviilkohtumenetluses kasutusel olevat kaitsemäärust, millega on võimalik piirata menetlusosaliste isiklikku ligipääsu

konfidentsiaalsele teabele, tagades kohtumenetluses vastavale teabele ligipääsu vaid menetlusosalise advokaadile. Tööst selgus, et menetlusosalise isikliku ligipääsu piiramine kogu kohtumenetluse vältel ärisaladust sisaldavale dokumendile, mis on aluseks kohtu lõplikule otsusele, ei ole kooskõlas EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õiglase õigusmõistmise põhimõttega. Alternatiivina pakuti töös välja kombineeritud meede ärisaladust sisaldava dokumendi kohtule tingimuslikult esitamise õigusest koos õigusega piirata teise menetlusosalise isiklikku ligipääsu vaid TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse arutamisele, tagades menetlusosalise õiguse ärakuulamisele PS § 24 lg 2 järgi selle taotluse lahendamisele advokaadi vahendusel. Töös tuvastati, et taoline meede ei muuda kohtumenetlust tervikuna EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õiglase õigusmõistmise põhimõtet rikkuvaks, kuna menetlusosalise ligipääsu piiratakse vaid TsMS § 38 lg 1 p 6 järgse taotluse lahendamisele, kuid kohtumenetluse või selle osa kinniseks kuulutamisel tagatakse menetlusosalisele ligipääs kohtumenetluses tähtsust omavale ärisaladusele. Seega on menetlusosalisele tagatud õigus esitada seisukohti teabe kohta, mis võib mõjutada kohtu otsust enne lõpliku kohtuotsuse tegemist. Magistritööst järeldus ka see, et taoline PS § 24 lg-s 2 sätestatud ärakuulamisõiguse piiramine on PS §-ga 11 kooskõlas olev meede, kuna ärisaladus, mille kaitseks teise menetlusosalise ärakuulamisõigust piiratakse, on põhiseaduslikku järku väärtus, olles kaitstud PS §-de 31 ja 32 alusel. Tööst selgus, et selline meede on ärakuulamisõiguse piiramisel proportsionaalne. Magistritöös pakuti välja võimalus teha eeltõendamismenetluses vaatlus Saksamaa kohtupraktika eeskujul sõltumatu eksperdi vahendusel, kes tuvastab ekspertarvamuses selle, kas patendiomaniku õigusi kui intellektuaalomandiõigusi on ärisaladuse omaja rikkunud. Selliselt vaatluse läbiviimisel on võimalik piirata eeltõendamismenetluse algataja kui menetlusosalise isiklikku ligipääsu võimalikult suures ulatuses teise menetlusosalise ärisaladusele, mis võimaldab tagada efektiivselt konfidentsiaalse teabe nõutud kaitset. Magistritöö autori hinnangul on vastav meede kooskõlas EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õigusega õiglasele õigusmõistmisele, kuna kohtu ja eeltõendamismenetluse algataja kui menetlusosalise ette jõuab lõpuks intellektuaalomandiõiguste väidetava rikkumise seisukohast vaid asjakohane ärisaladus, mille suhtes on menetlusosalistel võimalus tsiviilkohtumenetluses esitada seisukohti, teabe üle võistluslikult vaielda ja seega saab kohus sellele ärisaladusele kohtuotsuse tegemisel ka TsMS § 436 lg-te 2 ja 4 alusel tugineda.

Protection of Trade Secret and Legal Limits in Estonian Civil Proceedings

Abstract

According to the Supreme Court of Estonia, an individual must have access to court proceedings without a fear that confidential information in need of protection will be made public. In civil proceedings, there is a risk, that if the holder of trade secrets submits confidential information to court proceedings, then this secret information will become known to other parties to this civil proceeding and even may become publicly known, if appropriate safeguards are not implemented. Therefore, in civil proceedings there is always a risk that other parties, who may be even competitors of the holder of trade secrets, will get an access to that confidential information through court proceedings and therefore this information cannot be classified as trade secret anymore, as it has become generally known among or readily accessible to persons within the circles that normally deal with the kind of information in question. Appropriate safeguards for the protection of confidential information must be in place and these safeguards must be compatible with the rights of the parties to the proceedings.

Following from the above, the objective of this master's thesis was to determine which protection requirements for trade secrets in civil proceedings arise from the WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (hereinafter TRIPS Agreement), from Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights (hereinafter Intellectual Property Rights Directive) and from the Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure (hereinafter Trade Secrets Protection Directive). Another objective of this master's thesis was also to propose measures that are in accordance with the rights of the parties to civil proceedings, which ensure better protection of trade secrets, if existing trade secret protection measures in Estonian law are insufficient compared to the existing protection requirements in the European Union (hereinafter the EU).

Pursuant to the objective of this thesis, the thesis is divided into four chapters. First chapter contains an analysis of the legal nature of trade secrets and sets out preconditions in accordance with relevant legal literature and case law of the Court of Justice of the European Union (hereinafter CJEU) for defining information as trade secret according to Estonian Restriction

of Unfair Competition and Protection of Business Secrets Act (hereinafter RUCPBSA) § 5 (2). Second chapter analyses required measures for the protection of trade secrets in civil proceedings arising from the TRIPS Agreement, the Intellectual Property Rights Directive and the Trade Secrets Protection Directive and general principles ensuring the protection of trade secrets in the EU. Third chapter analyses existing measures in Estonian law for the protection of trade secrets in civil proceedings, identifying whether these established measures in Estonian law comply with necessary requirements for the protection of trade secrets in the EU. In the fourth chapter, the author of the master's thesis proposes measures to ensure the necessary level of protection for trade secrets in civil proceedings required by the requirements established in the EU. The author of this master's thesis presents examples of existing measures in German and Canadian law for protection of trade secrets in civil proceedings and has analysed the compatibility of these measures with Article 6 (1) of the European Convention on Human Rights (hereinafter ECHR), with the right to be heard in the Constitution of the Republic of Estonia, with the adversarial principle pursuant to Code of Civil Procedure § 5 and with the principle of equal treatment of the parties pursuant to Code of Civil Procedure § 7.

To achieve the objective of the thesis, analytical and comparative research methods were used. The author of this thesis has analysed relevant EU legislation, CJEU case law and legal literature to identify requirements for information to be classified as trade secret. Also, relevant EU legislation (TRIPS Agreement, Intellectual Property Rights Directive and Trade Secrets Protection Directive) was analysed to establish which requirements arise for trade secret protection in civil proceedings in the EU. Estonian case law and Code of Civil Procedure with relevant legal literature was analysed to establish which safeguards are provided in Estonian civil law to ensure the protection of trade secrets in civil proceedings. Thus, the author of the thesis has performed an analysis and compared whether and to what extent the protection measures provided in Estonian law are in accordance with the requirements in the EU for trade secret protection in civil proceedings and in which situations these protection measures remain insufficient. Analysis of relevant sources and German and Canadian case law has been carried out to identify which measures could ensure more effective protection of trade secrets. The compliance of these measures with the right to be heard provided in the Constitution of the Republic of Estonia and general principles of civil proceedings, such as the principle of adversarial proceedings and the principle of equal treatment of the parties, has been analysed.

As a result of this master's thesis, the following conclusions have been reached. Information under question must be of commercial nature to be qualified as trade secret under TRIPS

Agreement art 39 (2) and RUCPBSA § 5 (2). To determine whether information is generally known within the meaning of RUCPBSA § 5 (2) (1), all circumstances must be considered in the court proceedings and court must assess whether the holder of the trade secret is the only individual in possession of the information in a way that it is not readily accessible to other individuals that normally deal with the kind of information in question. Whether information is readily accessible can be determined by assessing the circumstances. Under RUCPBSA § 5 (2) (1) the secrecy of a trade secret must form a major part of commercial value of this information and therefore, it must give a competitive advantage over those individuals who do not know that information. If individual wants to define public information as a trade secret, then individual relying on the protection of this information as a trade secret must demonstrate that the information, when put together in that certain way, makes this information special and valuable. The requirement of taking reasonable measures to keep information secret under RUCPBSA § 5 (2) (3) can be established through national case law and court must assess facts of the case to determine whether the necessary measures had been taken to maintain the secrecy of the information. As a result of the analysis, it was concluded that requirement to take excessively costly precautionary measures, which would not be taken by other individuals conducting business in Estonia compared to the holder of a trade secret, is not in accordance with the requirement stated in RUCPBSA § 5 (2) (3).

It was determined that the Trade Secrets Protection Directive allows Member States to protect business secrets more widely than the current RUCPBSA does. According to results of the analysis conducted in this thesis, the Trade Secrets Protection Directive only applies to court proceedings involving unlawful acquisition, use or disclosure of a trade secret and does not provide for measures for protection of trade secrets in other types of civil proceedings. Only the legal definition of a trade secret provided for in RUCPBSA § 5 (2) can be applied to other court proceedings as trade secret must be identified in the same way in all proceedings. As a result of the analysis, it was concluded that that no special provisions have been added to RUCPBSA for maintaining the confidentiality of trade secrets in civil proceedings and therefore ensuring the confidentiality of trade secrets may be considered insufficient.

Necessary protection measures for the protection of trade secrets in civil proceedings arising from the TRIPS Agreement, the Intellectual Property Rights Directive and the Trade Secrets Directive were identified. As a result of the analysis, it was concluded that the scope of both the TRIPS Agreement and the Intellectual Property Rights Directive is related to the enforcement and infringement of intellectual property rights. Therefore, trade secret protection

measures stated in these legal acts are not applicable to any other civil proceedings. Nevertheless, trade secrets are one of the general principles of the EU and the protection of trade secrets is also guaranteed by Article 8 of the ECHR and Article 7 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. According to the analysis, both TRIPS Agreement and Intellectual Property Rights Directive require establishing safeguards against abuse of intellectual property rights. Also, both TRIPS Agreement and Intellectual Property Rights Directive require establishing protection of confidential information, but do not identify necessary measures, which must be taken to ensure such protection.

Based on the aim of the master's thesis, it was required to analyse whether measures provided for the protection of trade secrets in civil proceedings under Estonian law comply with the requirements established for the protection of trade secrets in the EU. As a result of the analysis, it was concluded that court has the right to declare court proceedings or a part thereof closed, which can be seen as a trade secret protection measure. Upon declaring the proceeding or a part thereof closed pursuant to Code of Civil Procedure § 38 (1) (6), it is possible to ensure that other individuals outside of these court proceeding do not have access to court file pursuant to Code of Civil Procedure § 59 (3), which may contain trade secrets as court files of matters heard in closed proceedings shall not be examined. According to applicable law, it is not possible to restrict access to the court file of another party to the proceedings even if the file contains trade secrets and parties to the proceedings are competitors. Analysis revealed that if the court decides not to declare a proceeding or part thereof closed, then the trade secret, which will become part of the court file, may become readily accessible to individuals within the circles that normally deal with the kind of information in question pursuant to RUCPBSA § 5 (2) (1).

As a result of the analysis, it was concluded that the protection of confidential information is not guaranteed in civil proceedings until the court makes a ruling to declare the proceeding or a part thereof closed pursuant to Code of Civil Procedure § 38 (1) (6) as before such ruling, there is no obligation for the parties to proceedings to keep such information confidential. Thus, in the aforementioned application, the holder of a trade secret must disclose trade secret in detail both to court and other party to proceedings for the court to decide if the proceeding or a part thereof must be declared closed. It was analysed that the consent of the holder of trade secret for the authorized access to that information may be concluded from such application and there is no criminal liability for other party to proceedings if that individual decides to use or disclose trade secrets before such court order. Therefore, it was concluded that the protection of trade secrets is not sufficiently ensured under Estonian law and trade secrets submitted to court

proceedings are under risk of becoming generally known pursuant to RUCPBSA § 5 (2) (1) before court declares proceeding or a part thereof closed with a court order.

In preliminary collection of evidence pursuant to Code of Civil Procedure § 244 (2), it is possible to arrange an inspection of evidence in civil proceedings related to the enforcement of intellectual property rights. It was concluded that during this inspection the parties to proceedings, including the owner of intellectual property rights, will have a direct access to the trade secret and therefore protection of confidential information is not guaranteed in accordance with Article 7 (1) of the Intellectual Property Rights Directive. Estonian law does not ensure the protection of confidential information upon taking of the evidence by the court under Code of Civil Procedure of § 236 (2) and therefore the protection of confidential information is not guaranteed in accordance with Article 6 (1) of Intellectual Property Rights Directive and Article 43 of the TRIPS Agreement.

Following German case law, it was suggested in the thesis to consider the possibility of submitting documents to court conditionally with the provision not to make such documents available to the other party before taking the necessary confidentiality measures (for example out-of-court confidentiality agreements between parties). Although pursuant to Code of Civil Procedure § 59 (1) a party to proceedings has almost unlimited access to a court file, the right of examination of the file applies to the documents which have become part of the file and therefore, if a document has not become part of the file, there is no right to inspect such document. It was concluded that according to Code of Civil Procedure § 336 (2) and § 336 (6), an application or document submitted to court via the e-file system becomes part of the court file if sender of the document is sent an electronic confirmation of the submission. Therefore, submitting documents conditionally to court would ensure confidentiality of trade secrets, if court decides not to declare the proceeding or part thereof closed, as the trade secret holder would have the right to withdraw such document containing trade secrets. In this way the document containing trade secrets does not become part of the court file and the protection of trade secrets against becoming readily accessible under of Code of Civil Procedure § 59 (3) and RUCPBSA § 5 (2) (1) would be ensured.

Based on the aim of the master's thesis, the nature of protection order used in Canadian civil proceedings was also analysed, under which court can restrict the parties' personal access to confidential information and only allow access to confidential information to the party's lawyer. The analysis revealed that restricting a party's personal access to a document containing trade

secrets throughout the civil proceeding is not in accordance with the principle of a fair trial under the Article 6 (1) of ECHR as this confidential information is the basis for the court's final decision and party may not have the necessary right to submit statements to court concerning this information. Alternatively, a combined measure on the right of submitting documents containing trade secrets conditionally to court together with the right to restrict party's personal access only to trial in which court decides over declaring the proceedings closed pursuant to Code of Civil Procedure § 38 (1) (6) would be more suitable measure in the view of rights of the parties to the proceedings. According to the analysis, such measure does not violate the principle of a fair trial under the Article 6 (1) of ECHR, as the right to participate in proceedings is only restricted temporarily. If the court decides that civil proceeding must be declared closed, then the party to the proceeding is guaranteed with the right to comment on information that may affect the court's decision before a final judgment is made and parties to proceedings must maintain the confidentiality of such information. According to the analysis, such measure is in accordance with the restriction of the right to be heard provided under the Constitution of the Republic of Estonia § 24 (2) and with the Constitution of the Republic of Estonia § 11.

Following the German case law, it was suggested in the thesis to consider the possibility of adapting the Düsseldorf procedure in preliminary collection of evidence pursuant to Code of Civil Procedure § 244 (2) when arranging an inspection in civil proceedings related to the enforcement of intellectual property rights. In such proposed measure, an independent court appointed expert establishes in the expert opinion whether the intellectual property rights of the patent owner have been infringed by the holder of the trade secret. According to the conducted analysis, such measure is in accordance with the right to a fair trial under the Article 6 (1) of ECHR, as only relevant trade secrets from the point of the view of litigation will be made available to the court and other party to proceedings. Therefore, parties to proceedings have the right to comment on such information, which may affect the court's decision before a final judgment is made. Therefore, court also may rely on this document containing trade secrets in making a court judgment under Code of Civil Procedure § 436 (2) and (4) as this evidence and relevant circumstances have been discussed in the civil proceedings.

Kasutatud materjalide loetelu

Kirjandus

1. 29. novembri 2017. aasta Euroopa Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele „Suunised intellektuaalomandi õiguste jõustamist käsitleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ teatavate aspektide kohta“. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0708&from=EN> (12.03.2022).
2. Almeling, D. S., Seven Reasons Why Trade Secrets Are Increasingly Important. – Berkeley Technology Law Journal 2012/27, No 2. – <https://lawcat.berkeley.edu/record/1125065> (13.01.2022).
3. Busche, J., Stoll, P.-T., Arend, K. (Eds.). WTO – Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Leiden, The Netherlands: Brill 2008.
4. Correa, C. M. Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights: A Commentary on the TRIPS Agreement. – Oxford University Press 2007.
5. Council of Europe. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb) (31.12.2021). – https://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf (12.04.2022).
6. Czapracka, K. A. Antitrust and Trade Secrets: The U.S. and the EU Approach. – Santa Clara Computer & High Technology Law Journal 2007/24, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/sccj24&i=215> (21.07.2021).
7. Desai, S. Shhh It's Secret: Comparison Of The United States Defend Trade Secrets Act And European Union Trade Secrets Directive. – Georgia Journal Of International And Comparative Law 2018/46, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/gjic146&i=489> (20.07.2021).
8. Desaunettes-Barbero, L. jt. Position Paper on the Envisaged Reform of the German Patent Act. – Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper 2020/05, No 20. – <https://ssrn.com/abstract=3592465> (21.03.2022).
9. Dreyfuss, R. C., Strandburg, K. J. (Eds.). The Law and Theory of Trade Secrecy: A Handbook Of Contemporary Research. – Edward Elgar Publishing Limited 2010.
10. Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse eelnõu 678 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9b6f21b8-db1c-436d-a045-326913d80d22> (19.08.2021).

11. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, milles käsitletakse avalikustamata oskusteabe ja äriteabe (ärisaladuste) ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise vastast kaitset. Seletuskiri. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=COM%3A2013%3A0813%3AFIN> (06.02.2022).
12. Farkas, T., Koch, P. The disclosure – Fair Trial Dilemma When Enforcing Trade Secrets In Civil Court Proceedings. – *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2016/11, No 12. – <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpw153> (01.11.2021).
13. Fox, B. Tripping over the EU Trade Secret Directive: Reasonable Steps to Get Back on Track. – *Chicago-Kent Journal of Intellectual Property* 2019/19, No 1. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jointpro19&i=71> (14.10.2021).
14. Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus). – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/36455d53-a441-4391-9b64-7751a0b9012a> (10.04.2022).
15. Heath, C. Comment: Discovery Orders and the Protection of Trade Secrets: “In Camera Proceedings/FOMA” and “KCM v. Viel”. – *International Review of Intellectual Property and Competition Law* 2017/48. – <https://doi.org/10.1007/s40319-017-0649-z> (24.03.2022).
16. Horton, W. G., Mathai, S. Confidentiality in Canadian Civil Litigation. – *Advocates' Quarterly* 2005/29, No 4. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/aqerty29&i=425> (21.03.2022).
17. Kelli, A., jt. Trade Secrets In The Intellectual Property Strategies Of Entrepreneurs: The Estonian Experience. – *Review of Central and East European Law* 2010/35, No 4. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/rs135&i=325> (01.08.2021).
18. Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 386 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7355c673-7b94-4538-a1f5-baf20e7bbbce> (15.04.2022).
19. Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Riigikohtu 31.08.2016 arvamus nr 16-0911/02. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/71cdbda0-bbc0-49b3-8f38-8e8496415434> (15.04.2022).
20. Kõve, V. jt. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.
21. Kõve, V. jt. Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

22. Laskin, J. B., Puchniak, D. W. Sealing Orders After Sierra Club. – *Advocates' Quarterly* 2003/27, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/aqerty27&i=209> (22.03.2022).
23. Lemley, M. A. The Surprising Virtues of Treating Trade Secrets as IP Rights. – *Stanford Law Review* 2010/61, No 2. – <https://www.stanfordlawreview.org/print/article/the-surprising-virtues-of-treating-trade-secrets-as-ip-rights/> (29.01.2022).
24. Levine, D. S., Sichelman, T. Why Do Startups Use Trade Secrets. – *Notre Dame Law Review* 2018/94, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/tndl94&i=775> (21.08.2021).
25. Lodder, A. R., Murray, A. D. (Eds.). *EU Regulation of E-Commerce: A Commentary.* – Edward Elgar Publishing Limited 2017.
26. Madise, Ü. jt. (toim). *Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3., täiend. vlj.* Tallinn: Kirjastus Juura 2012.
27. Madise, Ü. jt. (toim). *Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5., täiend. vlj.* Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2020.
28. Norrgård, M. The Role Conferred on the National Judge by Directive 2004/48/EC on the Enforcement of Intellectual Property Rights. *ERA Forum* 2005/6, No 4. – <https://doi.org/10.1007/s12027-005-0014-4> (15.03.2022).
29. Petillion, F. (Eds.). *Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States.* – Intersentia 2019.
30. Podrebarac, K., Bida, J. Keeping Secrets and Protecting Confidential Documents and Information in Litigation. – *Advocates' Quarterly* 2010/37, No 2. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/aqerty37&i=202> (22.03.2022).
31. Raude, M. Kohtuistungi kinniseks kuulutamine ärisaladuse kaitseks. – *Juridica* 2013/VI.
32. Risch, M. Why Do We Have Trade Secrets. – *Marquette Intellectual Property Law Review* 2007/11, No 1. – <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/marq11&i=5> (14.01.2022).
33. Schröder, V., Widera, P. Obtaining Evidence in Patent Litigation and Trade Secret Protection – A Tale of Two Poles. – *GRUR International* 2021/70, No 4. – <https://doi.org/10.1093/grurint/ikaa161> (03.11.2021).
34. Silva, N. S. What Exactly is a Trade Secret Under the Proposed Directive? – *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2014/9, No 11. – <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpu179> (10.02.2022).
35. Sootak, J., Pikamäe, P. *Karistusseedustik.* Komm vlj. Tallinn: Juura 2021.

36. Study on Trade Secrets and Confidential Business Information in the Internal Market. Final Study prepared for the European Commission (April 2013). – <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/27703> (23.07.2021).
37. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu 208 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4343fca8-f625-3b19-9916-b7c4402ee41d/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustik> (20.03.2022).
38. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus (14.06.2020). – <https://adr.rik.ee/jm/dokument/7420901> (10.04.2022).
39. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, kohtute seaduse ja riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu 583 SE. Seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/86d04ae5-39b3-07a0-8de4-2a228d5e5af3/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku,%20kohtute%20seaduse%20ja%20riigi%20%C3%B5igusabi%20seaduse%20muutmise%20seadus> (03.04.2022).
40. Vabariigi Valitsuse määruse „E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus“ eelnõu (05.06.2008). Seletuskiri. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/f9b5f93d-9cd5-4fd8-8b45-7232591b7a02> (10.04.2022).
41. Vorwerk, V., Wolf, C. (hrsg). BeckOK ZPO. 44. Auflage. Verlag: München: C.H. Beck 2022. – <https://beck-online.beck.de/Bcid/Y-400-W-BECKOKZPO-G-ZPO-P-299-Gl-DI> (23.03.2022).
42. Värv, A. Ärisaladuse kaitse uus nägu. – *Juridica* 2020/5.

Õigusaktid

Eesti õigusaktid

43. Advokatuuriseadus. – RT I, 04.01.2021, 26.
44. E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus. – RT I, 09.03.2018, 5.
45. Ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seadus. – RT I, 07.12.2018, 2.
46. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
47. Kohtule dokumentide esitamise kord. – RT I, 01.04.2022, 8.
48. Konkurentsiseadus. – RT I, 20.12.2017, 7.
49. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kantselei kodukord. – RT I, 16.12.2021, 21.
50. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 23.

Välisriikide õigusaktid

51. Bundesrechtsanwaltsordnung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-8, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 22 des Gesetzes vom 5. Oktober 2021 (BGBl. I S. 4607) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/brao/BJNR005650959.html> (16.04.2022).
52. Courts of Justice Act, R.S.O. 1990, c. C.43. – <https://www.ontario.ca/laws/statute/90c43> (03.04.2022).
53. Patentgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1980 (BGBl. 1981 I S. 1), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 30. August 2021 (BGBl. I S. 4074) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/patg/BJNR201170936.html> (20.03.2022).
54. Rules of Civil Procedure. O. Reg. 575/07, s. 6 (1). – <https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194> (22.03.2022).
55. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 5. Oktober 2021 (BGBl. I S. 4607) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html> (19.03.2022).

Rahvusvahelised õigusaktid

56. 13. aprilli 2005. aasta Euroopa Komisjoni avaldus 2005/295/EÜ, mis käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta artiklit 2. – ELT L 94, 13.4.2005, lk 37–37.
57. 29. aprilli 2004. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta. – ELT L 157, 30.4.2004, lk 45–86 (eestikeelne eriväljaanne: ptk 17, kd 2, lk 32–39).
58. 8. juuni 2016. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/943, milles käsitletakse avalikustamata oskusteabe ja äriteabe (ärisaladuste) ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise vastast kaitset. – ELT L 157, 15.6.2016, lk 1–18.
59. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 326, 26.10.2012, lk 391–407.
60. Euroopa Liidu toimimise leping. – ELT C 202 7.6.2016, lk 47.
61. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
62. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. – RT II 1999, 22, 123.

Kohtupraktika

Eesti kohtupraktika

63. RKHKm 3-17-62/57.
64. RKHKm 3-17-911/53.
65. RKHKm 3-3-1-40-15.
66. RKKKo 1-18-4590/82.
67. RKKKo 3-1-1-46-09.
68. RKPJKo 3-4-1-31-15.
69. RKPJKo 3-4-1-5-10.
70. RKPJKo 3-4-1-6-09.
71. RKPJKo 5-21-10/18.
72. RKTkm 2-17-7899/65.
73. RKTkm 2-18-13213/48.
74. RKTkm 2-19-9918/31.
75. RKTkm 3-2-1-133-11.
76. RKTkm 3-2-1-14-07.
77. RKTkm 3-2-1-40-11.
78. RKTkm 3-2-1-83-16.
79. RKTkm 3-2-1-96-15.
80. RKTko 2-17-284/42.
81. RKTko 2-17-9023/68.
82. RKTko 3-2-1-103-08.
83. RKTko 3-2-1-103-16.
84. RKTko 3-2-1-113-11.
85. RKTko 3-2-1-22-07.
86. RKTko 3-2-1-44-14.
87. RKTko 3-2-1-52-16.
88. RKÜKo 3-3-1-35-15.
89. RKÜKo 5-20-3/43.
90. TlnRnK 3-07-1059/207.

Välisriikide kohtupraktika

91. Automated Tabulation Inc. v. Canadian Market Images Ltd., 1995 CanLII 7073 (ON SC). – <https://canlii.ca/t/1vt6b> (21.03.2022).
92. BGH. X ZB 37/08. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=566fcd61b8ec2ff16cb17de2fa554517&nr=51624&pos=8&anz=9> (18.03.2022).
93. BGH. X ZR 33/19. – <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=103229&pos=0&anz=1> (22.03.2022).
94. Ed Miller Sales & Rentals Ltd. v. Caterpillar Tractor Company, 1986 CanLII 1619 (AB QB). – <https://canlii.ca/t/27tcd> (21.03.2022).
95. Juman v. Doucette, 2008 SCC 8 (CanLII), [2008] 1 SCR 157. – <https://canlii.ca/t/1vxj7> (05.04.2022).
96. National Gypsum Co. v. Dorrell (H.C.J.), 1989 CanLII 4271 (ON SC). – <https://canlii.ca/t/g18fs> (22.03.2022).
97. Oberlandesgericht Düsseldorf. I-2 W 8/18. – https://www.justiz.nrw.de/nrwe/olgs/duesseldorf/j2018/I_2_W_8_18_Beschluss_2018_0425.html (23.03.2022).

Euroopa Liidu kohtupraktika

98. EIKo 13710/88, *Niemietz vs. Saksamaa*.
99. EIKo 18990/91, *Nideröst-Huber vs. Šveits*.
100. EIKo 23083/05, *Hudakova jt vs. Slovakkia*.
101. EIKo 29777/96, *Fitt vs. Ühendkuningriik*.
102. EIKo 30544/96, *García Ruiz vs. Hispaania*.
103. EIKo 32367/96, *Apeh Uldozotteinek Szövetsege jt vs. Ungari*.
104. EIKo 35289/11, *Regner vs. Tšehhi*.
105. EIKo 38433/09, *Centro Europa 7 S.R.L. ja Di Stefano vs. Itaalia*.
106. EIKo 44962/98, *Yvon vs. Prantsusmaa*.
107. EKo C-149/17, *Bastei Lübbe GmbH & Co. KG versus Michael Strotzer*, ECLI:EU:C:2018:841.
108. EKo C-149/95 P(R), *Euroopa Ühenduste Komisjon versus Atlantic Container Line AB jt.*, ECLI:EU:C:1995:257.

109. EKo C-15/16, *Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht versus Ewald Baumeister*, ECLI:EU:C:2018:464.
110. EKo C-180/11, *Bericap Záródástechnikai Bt. versus Plastinnova 2000 Kft.*, ECLI:EU:C:2012:717.
111. EKo C-201/13, *Johan Deckmyn ja Vrijheidsfonds VZW versus Helena Vandersteen jt*, ECLI:EU:C:2014:2132.
112. EKo C-450/06, *Varec SA versus Belgia riik*, ECLI:EU:C:2008:91.
113. EKo C-89/08 P, *Euroopa Komisjon versus Iirimaa ning teised*, ECLI:EU:C:2009:742.
114. EKo C-435/12, *ACI Adam BV jt versus Stichting de Thuiskopie, Stichting Onderhandelingen Thuiskopie vergoeding*, ECLI:EU:C:2014:254.
115. EKo C-471/14, *Seattle Genetics Inc. versus Österreichisches Patentamt*. ECLI:EU:C:2015:659.
116. EKo C-597/19, *Mircom International Content Management & Consulting (M.I.C.M.) Limited versus Telenet BVBA*, ECLI:EU:C:2021:492.
117. EKo C-666/18, *IT Development SAS versus Free Mobile SAS*, ECLI:EU:C:2019:1099.
118. EKo C-688/17, *Bayer Pharma AG versus Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt. ja Exeltis Magyarország Gyógyszerkereskedelmi Kft.*, ECLI:EU:C:2019:722.
119. EKo C-927/19, *UAB „Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras“ versus UAB „Ecoservice Klaipėda“ jt*. ECLI:EU:C:2021:700.
120. EKo T-303/04 R, *European Dynamics SA versus Euroopa Ühenduste Komisjon*, ECLI:EU:T:2004:332.
121. EKo T-353/94, *Postbank NV versus Euroopa Ühenduste Komisjon*, ECLI:EU:T:1996:119.
122. EKo T-201/04, *Microsoft Corp. versus Euroopa Ühenduste Komisjon*, ECLI:EU:T:2007:289.
123. EÜKo T-462/12 R, *Pilkington Group Ltd versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:T:2015:508.
124. EÜKo T-189/14, *Deza, a.s. versus Euroopa Kemikaaliamet*, ECLI:EU:T:2017:4.
125. EÜKo T-235/15, *Pari Pharma GmbH versus Euroopa Ravimiamet*, ECLI:EU:T:2018:65.

Muud materjalid

126. Government of Canada. About Canada's System of Justice. – <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/just/08.html> (03.04.2022).

127. Valitsus kiitis heaks jõustumata kohtulahendite avalikustamise – ERR 31.03.2022. – <https://www.err.ee/1608550288/valitsus-kiitis-heaks-joustumata-kohtulahendite-avalikustamise> (10.04.2022).